

USAID

ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

БЮДЖЕТ ТА ЕКОНОМІКА: ТРЕНДИ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ *(ЗА I ПІВРІЧЧЯ 2024 РОКУ)*

Ця публікація стала можливою завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). Зміст цієї публікації не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США.

USAID

ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 3

РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 4

1.1 МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТРЕНДИ ТА ПРОГНОЗИ 4

1.2 СТАН ОСНОВНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ 12

1.3 ОЦІНКА ВИКЛИКІВ ТА РИЗИКІВ 18

РОЗДІЛ II. КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ 22

2.1. ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ 22

2.2. ВИДАТКИ ТА КРЕДИТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ 30

2.3. ДЕРЖАВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ 40

РОЗДІЛ III. КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ 49

3.1. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ 49

3.2. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ 59

3.3. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ 71

ВИСНОВКИ 82

ДОДАТКИ 85

ДОДАТОК 185

ДОДАТОК 286

ДОДАТОК 387

ПЕРЕДМОВА

Цей Моніторинг підготували експерти Проєкту USAID «ГОВЕРЛА», і він є черговим у серії таких періодичних публікацій. Водночас, моніторинг є новим, оскільки сформований за новою структурою та з оновленим змістовним наповненням.

Представлений матеріал присвячено оцінці виконання державного та місцевих бюджетів України за I півріччя 2024 року.

Прогнозна невизначеність та значний період повномасштабної війни, який триває, вносять істотні зміни у функціонування економіки держави та впливають на стійкість фінансової системи України. Під дією численних ризиків, динаміка показників соціально-економічного розвитку змінюється та віддзеркалює їхній вплив. Формуються специфічні механізми адаптації до цих невизначеності та ризиків. Останні стають каталізаторами процесів оперативного реформування з метою відновлення та забезпечення подальшого розвитку.

Внаслідок посилення безпекових загроз для держави, регіонів і кожного населеного пункту виникають економічні та фінансово-бюджетні дисбаланси. Зростають виклики для наповнення доходів державного та місцевих бюджетів і необхідність збільшення видатків на соціальну сферу, посилюється ризик зростання дефіциту державного бюджету, що потребує дієвих заходів із управління державним боргом. Як результат, зростає потреба в запровадженні механізмів протидії. Адже потрібно швидко забезпечити стабілізацію бюджетно-податкової сфери та реалізацію функцій бюджету на державному та місцевому рівнях.

В Моніторингу проаналізовано основні макроекономічні показники, які формують тренди соціально-економічного розвитку на наступні роки. Особлива увага приділена аналізу державного та гарантованого державою боргу, пріоритетам бюджетної політики та дотриманню бюджетного законодавства. Крім того, сфокусовано увагу на питаннях виконання місцевих бюджетів в умовах зміни ключових напрямів бюджетної політики.

Матеріали Моніторингу ґрунтуються на офіційній звітності Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Національного банку України, даних Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, Державної податкової служби України, Міністерства економіки України, даних Державного веб-порталу бюджету для громадян та інших джерел відкритих даних.

Матеріали Моніторингу можуть будуть використані для прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування (ОМС), розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні, вибору та застосування інструментів місцевого економічного розвитку в умовах бюджетних обмежень та в організації заходів з посилення бюджетної дисципліни.

РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1 МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТРЕНДИ ТА ПРОГНОЗИ

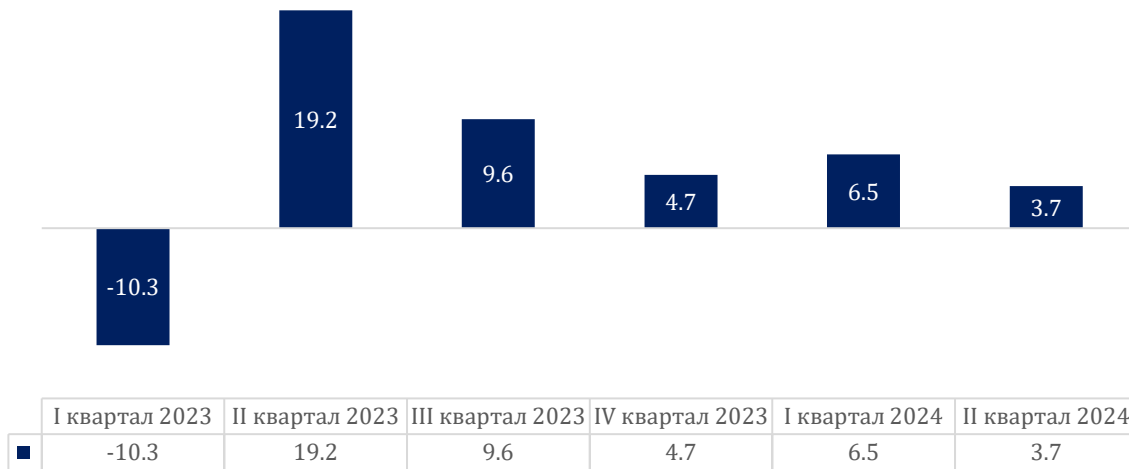
Незважаючи на всі виклики сьогодення, за I півріччя 2024 року реальний ВВП зріс. Також позитивну динаміку продемонстрували показники експорту й імпорту товарів, середньомісячної заробітної плати та рівня інфляції, яка залишалася на помірному рівні. Офіційний курс гривні до іноземних валют виявився нижчим за прогнозовані значення. За даними Міністерства економіки України, за I півріччя 2024 року зростання ВВП оцінюється на рівні 4,1 %. У червні 2024 року цей показник зріс на 1,1 % порівняно з аналогічним періодом попереднього року. У травні цей показник становив 3,7 % порівняно з травнем 2023 року, а у квітні — 4,3 % відповідно до квітня попереднього року. Основними факторами, які негативно впливають на темпи економічного зростання стали:

- високі безпекові ризики та невизначеність щодо бойових дій;
- дефіцит електроенергії та віялові відключення;
- зниження активності бізнесу та споживання;
- зростання цін на сировину, матеріали та товари;
- брак кваліфікованих кадрів;
- підвищення тарифів на комунальні послуги.

Незважаючи на негативні фактори, економіка частково змогла компенсувати їхній вплив. Серед цих факторів — збільшення видатків Державного бюджету України, зростання темпів експорту продукції гірничо-металургійного комплексу завдяки стабільній роботі морського коридору, а також ранньому збору урожаю зернових порівняно з минулим роком та подальшим відновленням у сфері тваринництва. Крім того, деякі підприємства адаптувались і мали можливість імпортувати електроенергію з-за кордону для забезпечення безперервної роботи та уникнення простоїв виробництва, що мало позитивний вплив як на результати їхньої діяльності, так і на суміжні сфери.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 780 «Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2025-2027 роки» визначено основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку країни на подальші три роки (Додаток 1). Згідно з цим прогнозом, у 2024 році зростання ВВП очікується на рівні 3,5 %, у 2025 році — на рівні 2,7 %, у 2026 році – на рівні 7,5 % та у 2027 році — на рівні 6,2 %.

За оцінками Національного банку України, зростання ВВП за I півріччя 2024 року становило 3,7 % порівняно з аналогічним періодом 2023 року (рис. 1). Сповільнення темпів зростання з 6,5 % у першому кварталі пояснюється вичерпанням ефекту низької бази порівняння, а також наслідками руйнування енергетичної інфраструктури та тривалими відключеннями енергопостачання для споживачів. Тривалі відключення електроенергії у I півріччі призвели до погіршення ділових і споживчих настроїв, а також до зниження економічної активності в кількох секторах, зокрема енергоємних галузях, де складно забезпечити автономне живлення. Це, зокрема, окремі напрями харчової промисловості, тваринництво та важка промисловість. За прогнозами показник зростання ВВП у 2025 та 2026 роках становитиме 4,0 та 5,0 % відповідно, а вплив позитивних факторів сприятиме пришвидшенню темпів зростання.

Рис. 1. Темпи зростання реального ВВП, % рік до року.

Джерело: розрахунок на основі даних НБУ

Міжнародний валютний фонд (МВФ) під час четвертого перегляду програми розширеного фінансування EFF у червні поточного року знизив прогноз зростання ВВП України на 2024 рік до 2,5 — 3,5 % замість попередньої оцінки у 3,0 — 4,0 %, а на 2025 рік – до 5,5 % з раніше очікуваних 6,5 %. Інфляція прогнозується на рівні 8,0 % до кінця 2024 року. У свою чергу, Світовий банк прогнозує, що у 2024 році темпи зростання ВВП сповільняться до 3,2 % за рік замість раніше прогнозованого рівня 4,8 %, що буде зумовлено зниженням урожайності та дефіцитом робочої сили.

За даними консенсус-прогнозу Центру економічної стратегії, що базується на даних семи інвестиційних компаній та аналітичних центрів, очікування зростання ВВП у 2024 році знижено з 3,8 % до 3,5 %, а прогноз інфляції покращено з 10,0 % до 7,4 %. Згідно з оцінками експертів Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, у червні 2024 року темпи зростання ВВП зменшились до 2,7 % у річному вимірі. Це зумовлено проблемами в енергопостачанні внаслідок пошкодження генеруючих потужностей та дефіцитом робочої сили.

У свою чергу, Державна служба статистики України зазначає, що показник інфляції у червні 2024 року становив 2,2 %, порівняно із травнем поточного року (рис. 2), а з початку року — 4,3 %. Існує висока імовірність, що це призведе до прискорення річних темпів зростання показника інфляції, які вже тепер очікуються на рівні 4,8 % до кінця року і є вищими за раніше прогнозовані 3,3 %. Це обумовлено, насамперед, підвищенням тарифів на електроенергію для населення майже на 64,0 %, дефіцитом робочої сили, переглядом адміністративних тарифів, ставок податку на підакцизні товари, а також девальвацією гривні на 8,4 %.

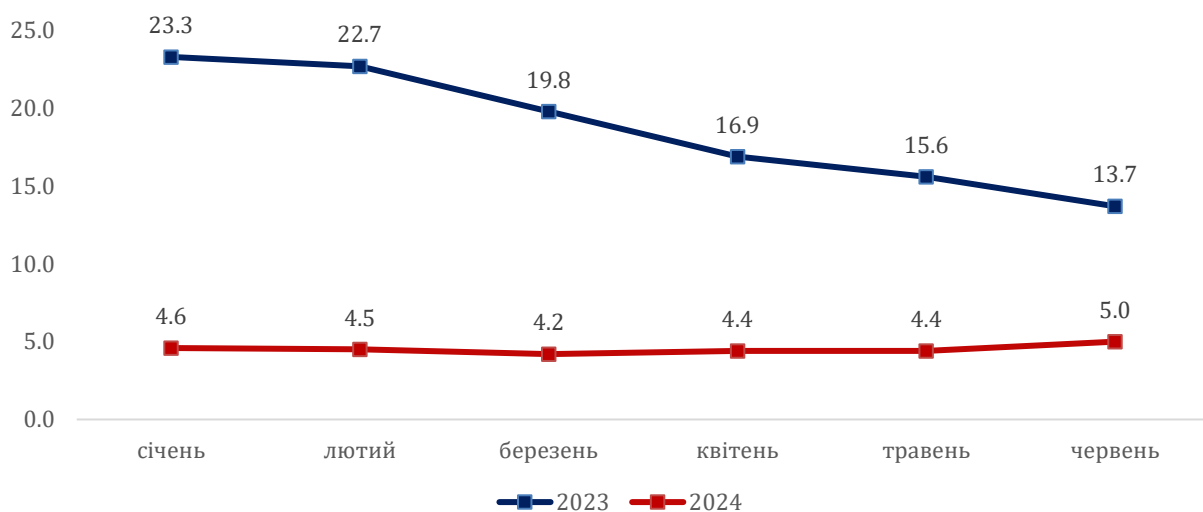

Рис. 2. Зміни споживчих цін у січні–липні 2024 до попереднього місяця, %

Джерело: розрахунок на основі даних Держстату

За даними Державної служби статистики України у червні поточного року ціни на продукти харчування та безалкогольні напої на споживчому ринку зросли на 0,5 %. Підвищилися ціни на зернові продукти, цукор, соняшкову олію, рибу, хліб, макарони, рис, масло та овочі. Найбільше подорожчали яйця — на 15,5 %. Водночас ціни на сало, молоко, м'ясо, кисломолочні продукти та фрукти знизилися. Ціни на тютюнові вироби зросли на 1,7 %, а на алкогольні напої — на 0,5 %. У червні 2024 року також було зафіксовано підвищення цін на житло, комунальні послуги та паливо на 17,4 % у порівнянні з попереднім місяцем, що здебільшого обумовлено підняттям тарифів на електроенергію та зростанням її вартості на 63,6 %. Ціни на транспорт зросли на 0,8 %, що переважно пов'язано з подорожчанням залізничного проїзду на 10,0 %.

Інфляція у 2024 році демонструє значно нижчі показники порівняно з 2023 роком, коливаючись в межах 4–5 % протягом першого півріччя. А в 2023 році інфляція була на рівні 23,3 % у січні і поступово знижувалася до 13,7 % у червні (рис. 3). За розрахунками Національного банку України, показник інфляції у III кварталі становитиме — 7,9 % і до кінця 2024 року досягне 8,5 %. ВВП у III кварталі зростає на 3,1 %, а IV кварталі — лише на 2,3 % (Додаток 2). У свою чергу, з середини 2025 року інфляція почне знижуватися і досягне цільового рівня у 5,0 % наприкінці 2026 року.

Рис. 3. Базовий індекс споживчих цін у січні–червні 2023 та 2024 років, %

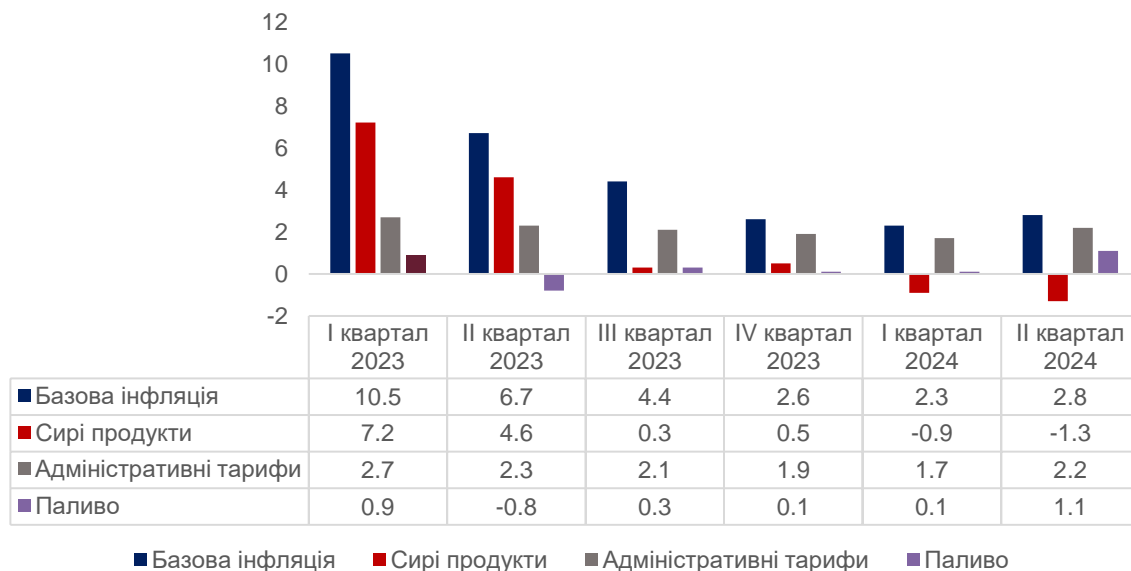
Джерело: розрахунок на основі даних НБУ

Продовольча інфляція в II кварталі 2024 року виявилася нижчою, ніж очікувалося за прогнозними розрахунками, завдяки наступним факторам:

- раннє потепління цього року обумовило збільшення пропозиції овочів і фруктів, що сприяло зниженню цін на цю категорію продуктів;
- витрати на корми залишалися стабільними через великий урожай минулого року, що сприяло повільному зростанню цін на м'ясні продукти;
- тимчасова переорієнтація окремих виробників на внутрішній ринок через блокаду західного кордону: збільшилась пропозиція сирих продуктів, що сприяло подальшому зниженню їхніх цін.

У червні поточного року ціни на сирі продукти знизилися на 6,5 % порівняно з минулим роком. Водночас ціни на оброблені продукти харчування почали зростати у зв'язку з підвищенням виробничих витрат на оплату праці та електроенергію, а також зростанням цін на сировину в попередні місяці (рис. 4).

Рис. 4. Частка кожного компонента в річну зміну ІСЦ на кінець періоду, %

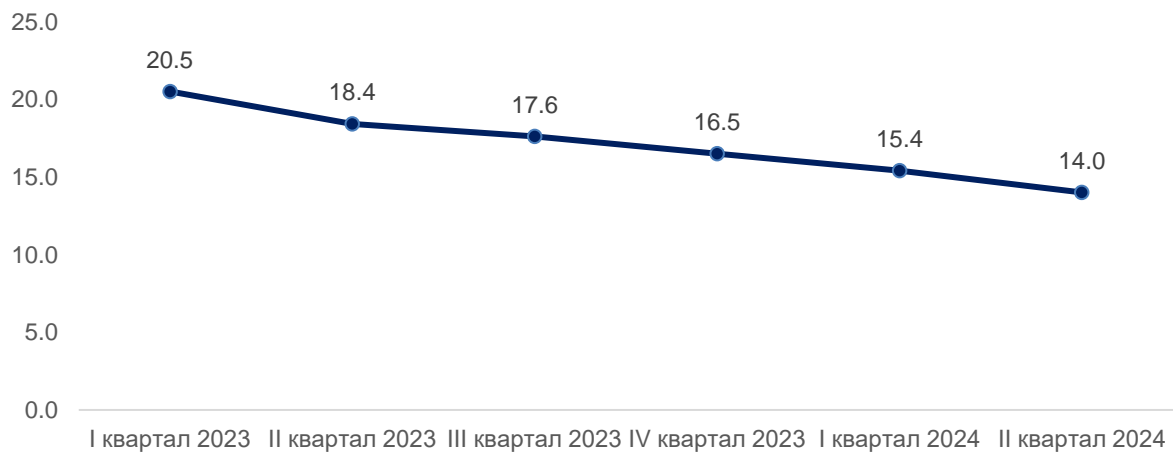
Джерело: ДССУ, розрахунок на основі даних НБУ

Тимчасові чинники, які стримували споживчу інфляцію протягом тривалого часу, насамперед сприятливі погодні умови і великі врожаї минулого року, незабаром вичерпаються. Це призведе до зростання як продовольчої, так і загальної інфляції. Додатковий вплив на зростання цін буде зумовлений також:

- зниженням пропозиції овочів та фруктів;
- збільшенням витрат бізнесу через посуху та аномально спекотне літо на зрошення, сировину, логістику та підтримання необхідних умов зберігання продукції;
- зростанням цін на оброблені продукти харчування;
- девальвацією гривні та зростанням витрат на електроенергію.

За прогнозами Національного банку України, після тимчасового зростання продовольча інфляція, включаючи сирі та оброблені продукти, поступово знизиться до рівня 4,0 % у 2025 році та до 3,0 % у 2026 році. Основними чинниками її зниження стануть поступове збільшення виробництва продуктів харчування, покращення логістики та зниження світових цін на продовольство.

Зростання інфляції в майбутньому буде обумовлено ухваленням податкових змін. З огляду на необхідність розширення внутрішньої ресурсної бази для фінансування видатків бюджету, а також виконання євроінтеграційних зобов'язань України, поетапно планується підвищення ставок на підакцизні товари. Певний вплив матиме й коригування акцизного податку (переведення його з національної валюти в євро) для алкогольних напоїв. Ціни на тютюнові вироби та алкогольні напої також зростатимуть унаслідок посилення заходів боротьби з тіньовою продукцією. Підвищення акцизних податків підживлюватиме зростання цін на пальне. Інші податкові ініціативи уряду, зокрема законопроект від 18.07.2024 № 11416 «Про внесення змін до Податкового кодексу України» та Закон України від 18.07.2024 № 11417 «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони», також можуть обумовити підвищення інфляційного тиску.

Рис. 5. Рівень безробіття за МОП, с/с, %

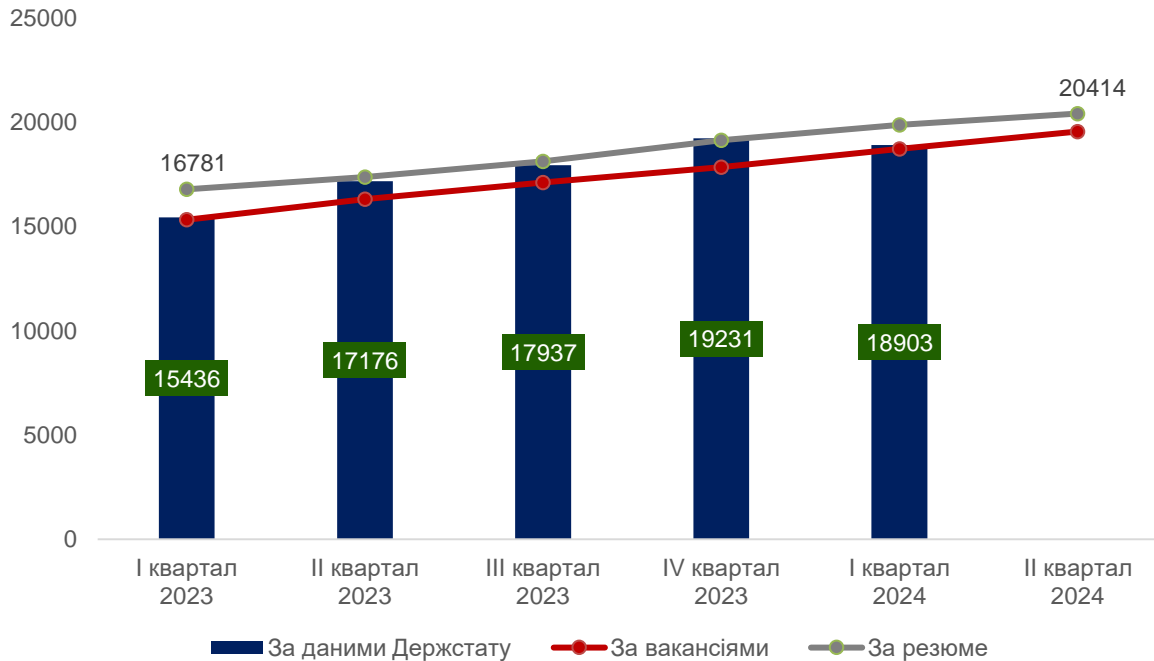
Джерело: ДССУ, розрахунок на основі даних НБУ

Стійке зниження рівня безробіття відбувається протягом шести кварталів поспіль: з I кварталу 2023 року до II кварталу 2024 року. У I кварталі 2023 року рівень безробіття становив 20,5 %. У наступні квартали цей показник поступово зменшувався: до 18,4 % у II кварталі 2023 року, 17,6 % у III кварталі та 16,5 % у IV кварталі 2023 року (рис. 5). У I півріччі 2024 року ситуація на ринку праці загострилась.

Попри те, що в II кварталі поточного року зростання кількості вакансій на сайтах пошуку роботи сповільнилося, попит на робочу силу залишався значно вищим, ніж рік тому, і був нерівномірним для різних професій. Кількість вакансій у сферах охорони здоров'я, будівництва та робітничих спеціальностей суттєво перевищувала показники минулого року, тоді як у сфері ІТ — значно скоротилася. Попит у сферах освіти, дизайну, мистецтва та культури також залишався низьким.

Міграція за кордон та мобілізаційні процеси посилювали нестачу робочої сили, що обмежувало діяльність підприємств. У I півріччі 2024 року кількість мігрантів за кордоном зросла майже на 240 тисяч осіб. За даними Агентства ООН у справах біженців станом

на 15.07.2024 з України виїхали 6,58 млн осіб, з яких 6,02 млн осіб залишились в Європейських країнах і 0,56 млн осіб знаходяться в інших країнах.

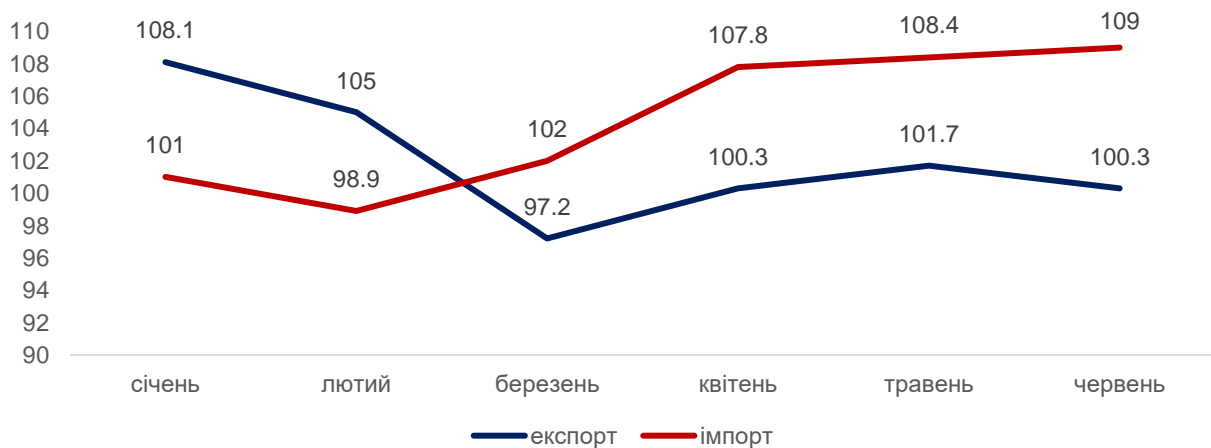
Рис. 6. Рівень середньої заробітної плати у 2023–2024 роках, грн

Джерело: Держстат, <https://www.work.ua> за вакансіями та резюме

За даними Державної служби статистики України, у I кварталі 2024 року середня зарплата в Україні становила 18 903 гривні. Але порівняно з останнім кварталом 2023 року вона зменшилась на 328,0 грн (рис. 6), що пояснюється виплатою бонусів в кінці календарного року та 13 заробітною платою. Якщо аналізувати дані з сайту «work.ua», то заробітна плата за I півріччя 2024 року зросла на 825,0 грн за вакансіями і на 541,0 грн за резюме порівняно з I кварталом 2024 року. У I кварталі 2024 року найвища зарплата була у наступних сферах: «Інформація та телекомунікації» — 49 473 грн, «Фінансова та страхова діяльність» — 39 116 грн, «Авіаційний транспорт» — 34 699 грн.

На рівень оплати праці продовжують впливати наслідки активних бойових дій на значній території України. Це включає тимчасову втрату територій, руйнування або пошкодження інфраструктури та підприємств, що призвело до зупинки їхньої діяльності, постійні перебої в логістиці, а також відтік значної частини працездатного населення за кордон і до лав Збройних Сил України. Ці чинники створюють суттєві структурні дисбаланси на ринку праці. Зі свого боку українські підприємства підвищують рівень заробітної плати, щоб утримати та залучити нових висококваліфікованих працівників в умовах нестачі трудових ресурсів.

За I півріччя 2024 року експорт товарів становив 19,6 млрд доларів США, тобто 100,3 % порівняно з I півріччям 2023 року. Імпорт зріс на 9,0 % і становив 33,2 млрд доларів США (рис. 7). Негативне сальдо торгового балансу становило 13,6 млрд доларів США, що є зростанням порівняно з негативним сальдо в 10,9 млрд доларів США за I півріччя 2023 року.

Рис. 7. Темпи зростання (зменшення) експорту та імпорту товарів у січні–червні 2024 року, % до відповідного періоду 2023 року.

Джерело: Держстат

Згідно з розрахунками Міністерства економіки України, у січні–травні 2024 року експорт товарів зріс на 6,1 % у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року, і становив 16,7 млрд доларів США. Основний позитивний вплив на динаміку експорту мали такі агреговані групи, як «Продовольчі товари та сировина для їх виробництва» та «Мінеральні продукти». Загальний експорт товарів і послуг у січні–травні 2024 року зріс на 6,6 % порівняно з тим же періодом 2023 року, склавши 23,8 млрд доларів США. У загальних обсягах ввезених у січні–червні 2024 року товарів 65 % склали такі категорії:

- машини, устаткування та транспорт — 11,4 млрд дол. При митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 69,2 млрд грн, що становить 31 % надходжень митних платежів;
- продукція хімічної промисловості — 5,9 млрд дол. При митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 36,8 млрд грн, що становить 16 % надходжень митних платежів;
- паливно-енергетичні — 4,3 млрд дол. При митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 54,6 млрд грн, що складає 24 % надходжень митних платежів.

До трійки найбільш експортованих з України товарів увійшли:

- продовольчі товари — 12,4 млрд дол.;
- метали та вироби з них — 2,1 млрд дол.;
- мінеральні продукти — 1,8 млрд дол.

За 6 місяців 2024 року при митному оформленні експорту товарів, на які встановлене вивізне мито, до бюджету сплачено 148,1 млн грн. У I півріччі 2024 року найбільшими країнами–експортерами для України стали:

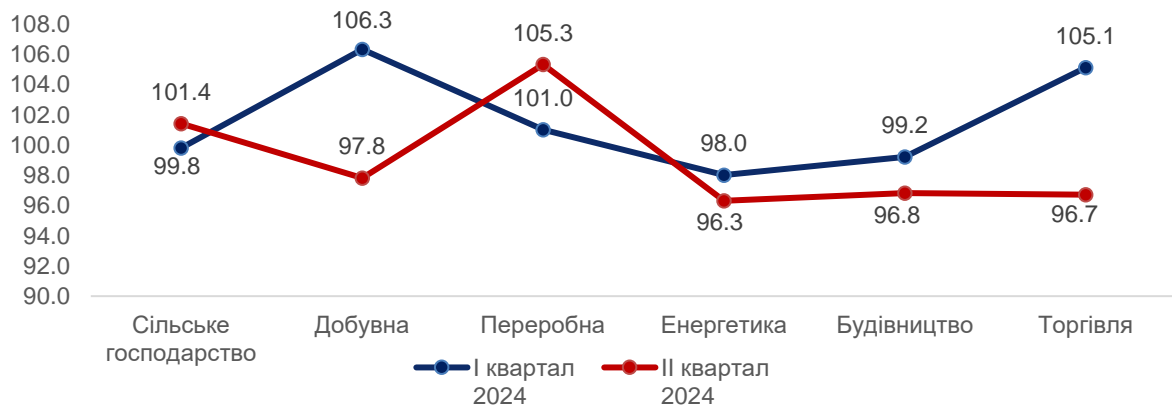
1. Польща — на суму 2 млрд дол.;
2. Іспанія — на суму 1,6 млрд дол.;
3. Китай — на суму 1,59 млрд доларів США;
4. Туреччина — на суму 1,18 млрд дол.;
5. Німеччина — на суму 992,6 млн дол.

У січні–травні 2024 року імпорт товарів і послуг знизився на 1,2 % порівняно з аналогічним періодом 2023 року і становив 36,4 млрд доларів США. Зокрема обсяг

імпорту послуг скоротився на 17,5 %. У його структурі найбільшу частку складає імпорт подорожей, який у січні–травні 2024 року становив 65,5 %, що нижче за показник відповідного періоду 2023 року, на тлі поточної міграційної ситуації в країні. Основний позитивний вплив на динаміку імпорту товарів за цей період мають такі агреговані групи, як: «Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади», «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості» та «Чорні й кольорові метали та вироби з них». Найбільшими імпортерами в Україну були:

1. Китай — на суму 6,4 млрд дол.;
2. Польща — на суму 3,4 млрд дол.;
3. Німеччина — на суму 2,6 млрд дол.;
4. Туреччина — на суму 2,1 млрд дол.;
5. США — на суму 1,7 млрд дол..

Так, Польща та Китай залишаються основними торговими партнерами України як у сфері експорту, так і імпорту. Китай зберігає позицію найбільшого постачальника товарів в Україну, тоді як Польща є найбільшим ринком збуту для української продукції. Також Німеччина та Туреччина займають важливі позиції серед ключових торгових партнерів України, що підкреслює їхню значущість у зовнішньоекономічних відносинах країни.

Рис. 8. Індекс ділових очікувань за видами діяльності, %

Джерело: НБУ

За даними Національного банку України, у червні 2024 року бізнес негативно оцінив свої поточні результати (рис. 8). Індекс очікувань ділової активності (ІОДА) у червні поточного року становив 46,3 порівняно з 50,8 у червні 2023 року. У травні 2024 року він становив 48,0. За даними Державної служби статистики України, індикатор економічних настроїв у II кварталі 2024 року продемонстрував зростання на 9,9 % порівняно з +7,3 % у II кварталі 2023 року. Основними факторами зниження економічної активності та погіршення очікувань підприємств в усіх секторах економіки стали:

- невизначеність щодо тривалості війни;
- зростання додаткових витрат через дефіцит електроенергії;
- несприятливі тенденції на ринку праці, пов'язані з масовою міграцією та процесами мобілізації.

У червні 2024 року ситуація на валютному ринку характеризувалася зростанням попиту як за безготівковими операціями (на 10 % у порівнянні з травнем), так і за власними

операціями банків (на 13 %). Це відбулось на тлі збільшення обсягів купівлі валюти як у безготівковому, так і в готівковому сегментах ринку, а також зростанням чистих переказів банками на користь міжнародних платіжних систем. За таких умов від'ємне сальдо становило 3,0 млрд доларів США за місяць. Такі обсяги інтервенцій Національного банку України разом із борговими виплатами (0,7 млрд доларів США) і поточними надходженнями на валютні рахунки Уряду в Національному банку (2,4 млрд доларів США) призвели до скорочення міжнародних резервів на 1,1 млрд доларів США (або на 2,9 %) до 37,9 млрд доларів США. Однак цей обсяг залишається достатнім для забезпечення фінансування імпорту протягом 4,9 місяця.

За даними Національного банку України, обсяг прямих іноземних інвестицій становив 2,4 млрд доларів США, з яких 63,3 % — реінвестовані доходи підприємств з іноземними інвестиціями. Обсяг приватних грошових переказів в Україну у січні–червні 2024 року зменшився на 11,6 % порівняно з аналогічним періодом попереднього року і становив 5,04 млрд доларів США.

1.2 СТАН ОСНОВНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ

За даними Державної служби статистики України, у січні–червні 2024 року фінансовий результат великих та середніх підприємств до оподаткування становив 491,2 млрд грн, а за аналогічний період 2023 року — 298 млрд гривень. Прибуток підприємств зріс до 619,6 млрд грн, що становить 149,7 % порівняно з аналогічним періодом 2023 року, тоді як загальна сума збитків становила 128,4 млрд грн або 110,6 %. Частка збиткових підприємств у I половині 2024 року досягла 25,7 %, що майже дорівнює показнику за цей же період у 2023 році.

У червні 2024 року, за інформацією Міністерства економіки України, переробна промисловість продемонструвала стале зростання, зокрема, в металургії. Металургійне виробництво відзначалося прискоренням темпів випуску окремих видів продукції та суттєвим збільшенням обсягів експорту. Це стало можливим завдяки стабільному енергопостачанню та ефективній роботі морських логістичних шляхів. Згідно з оперативними даними Державної митної служби України, експорт плоского прокату в червні 2024 року зріс у 1,5 раза порівняно з аналогічним періодом минулого року, а експорт напівфабрикатів із заліза або нелегованої сталі збільшився на 18,0 %. Крім того, за оцінками Всесвітньої асоціації сталі, Україна піднялася на 22 місце серед 71 країн–виробників сталі за перших п'ять місяців 2024 року.

Проте у харчовій промисловості економічна активність сповільнилася через віялові відключення електроенергії та зростання виробничих витрат, обумовлених підготовкою до нового сезону переробки сільськогосподарських культур.

Внутрішній попит, зокрема державні закупівлі на будівельні послуги та продукцію машинобудування, стимулювали розвиток суміжних галузей. Підприємства збільшували виробництво будівельних матеріалів, гумових і пластмасових виробів, а також металургійної продукції, важливої для оборонно-промислового комплексу.

У добувній промисловості спостерігалось стале зростання завдяки успішній роботі морського коридору, що забезпечив значний приріст експорту залізних руд і концентратів, який зріс майже вдвічі. Стабільне енергопостачання та запуск нових газових свердловин також підтримували позитивні показники цього сектора. Проте виробництво електроенергії зазнало скорочення через значні руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок ракетних обстрілів. Її відновлення потребуватиме значних ресурсів та тривалого часу, що вплине на подальший розвиток галузі (рис. 9).

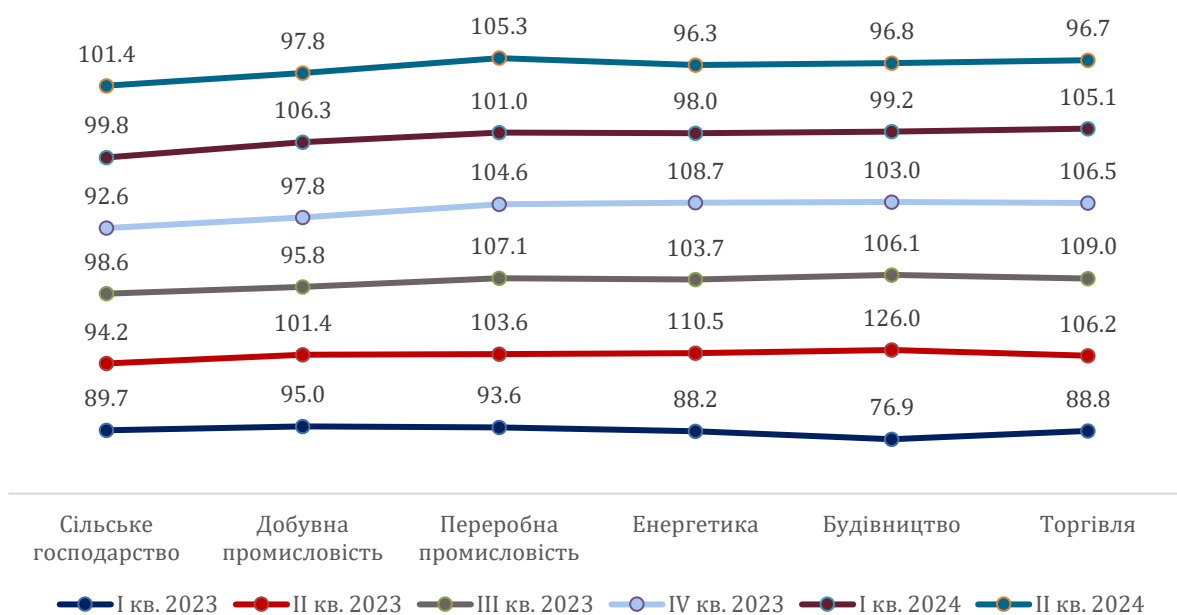
Рис. 9. Завантаженість виробничих потужностей у промисловості, % до відповідного місяця попереднього року

Джерело: Держстат, Мінекономіки

За аналізований період будівельна галузь продемонструвала незначну, але позитивну динаміку. Основними факторами, що забезпечили розвиток, стали: державне фінансування для відновлення критичної інфраструктури, пошкодженої внаслідок бойових дій, будівництво захисних споруд та капітальне відновлення об'єктів. Сприятливі погодні умови позитивно вплинули на активність у будівництві, особливо в роботах із відновлення енергетичної інфраструктури та планових ремонтах для забезпечення стабільного функціонування енергосистеми під час опалювального сезону. Проєкти з відновлення фінансувалися як за рахунок коштів з державного бюджету, так і коштом міжнародних партнерів. Разом із реалізацією інфраструктурних проєктів здійснювалися роботи з відбудови соціальних і житлових будівель, що сприяло відновленню умов життя громадян, які втратили житло, та стимулювало економічну діяльність.

На подальший розвиток галузі впливає нестача обігових коштів у забудовників та дефіцит кваліфікованої робочої сили. За даними Державної казначейської служби України, капітальні видатки державного бюджету станом на 1 липня 2024 року зросли у 1,8 раза порівняно з аналогічним періодом минулого року. За результатами Програми іпотечного кредитування житла «ЄОселя», у червні 2024 року було надано кредит 593 родинам на загальну суму близько 1,0 млрд грн, що перевищує показники за червень 2023 року.

Попри ці позитивні тенденції, загальні бізнес-очікування в секторі погіршилися. Індекс ділової активності, за даними Національного банку України, у червні 2024 року впав до 43 пунктів, тоді як у травні цей показник становив 49,8 пунктів, а у червні 2023 року — 58,6 пунктів (рис. 10). За даними Державної служби статистики України, індикатор ділової впевненості у галузі будівництва у II кварталі 2024 року залишався на рівні «мінус» (-40,9 %), що трохи гірше за показник у I кварталі.

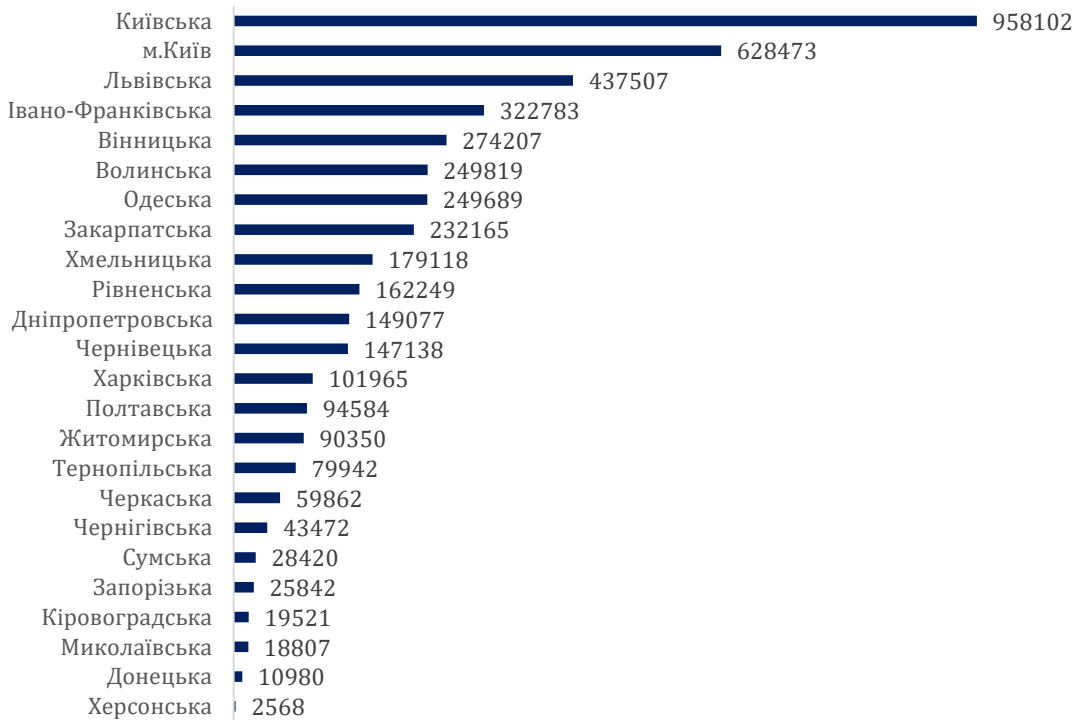
Рис. 10. Індекс ділових очікувань за видами діяльності у 2023–2024 рр., %

Джерело: НБУ

У I півріччі 2024 року загальна площа введених в експлуатацію житлових будівель становила 4 566,6 тис. кв. м, з яких найбільший обсяг — 958,1 тис. кв. м — припадає на Київську область, м. Київ — 628,5 тис. кв. м, Львівську обл. — 437,5 тис. кв. м, Івано-Франківську обл. — 322,8 тис. кв. м та Вінницьку обл. — 274,2 тис. кв. м. (рис. 11). У I півріччі 2024 року площа прийнятих в експлуатацію житлових будівель зросла на 27,1 % порівняно з аналогічним періодом 2023 року. У січні–червні 2023 року цей показник становив лише 3,59 млн кв. м.

У міській місцевості було введено в експлуатацію 2,42 млн кв. м житлових будівель, у сільській місцевості — 2,15 млн кв. м. При цьому площа житлових будівель у міській місцевості за перші шість місяців 2024 року зросла на 24,4 %, а у сільській місцевості — на 10,8 % порівняно з аналогічним періодом попереднього року.

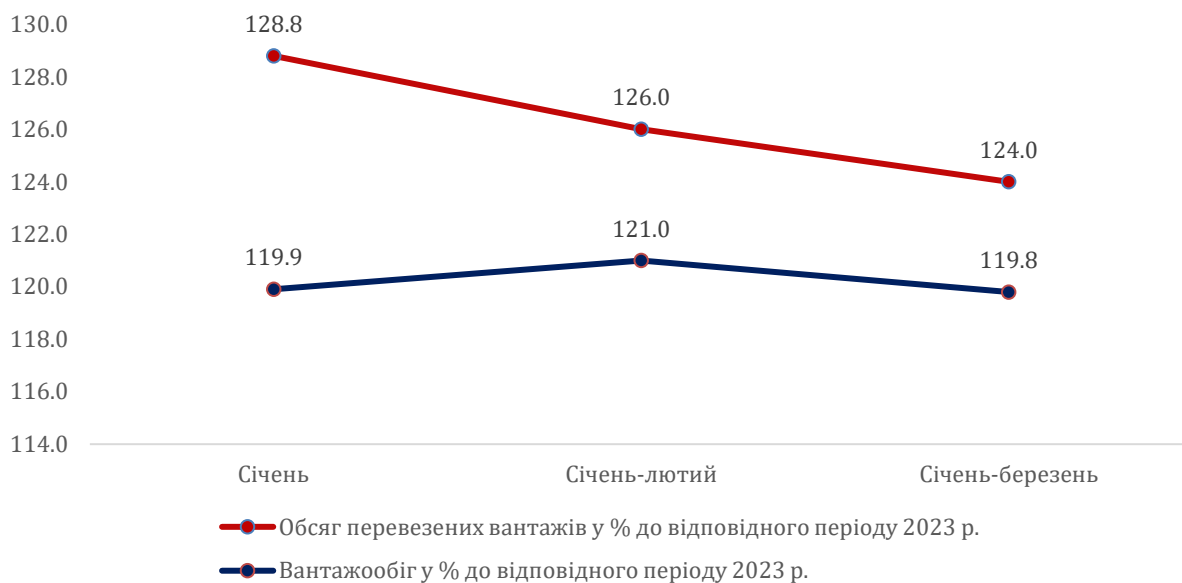
Рис. 11. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами по областях у січні–червні 2024 року

Джерело: Держстат

Найменше було введено в експлуатацію житлових будівель у Херсонській (2,5 кв. м), Донецькій (2,7 кв. м), Запорізькій (15,6 кв. м), Миколаївській (17,1 кв. м), Кіровоградській (21,6 кв. м) областях. Це зумовлено як безпековими, так і фінансовими ризиками для будівельної галузі, які залишаються значними. Вартість житлової нерухомості в регіонах, віддалених від зони бойових дій, зростає. Винятком є столиця держави, де після завершення періоду блекаутів навесні 2023 року спостерігається незначне зниження середніх цін на житло. Імовірно це пов'язано з міграційними процесами, які вплинули на попит на нерухомість у різних регіонах країни.

У червні 2024 року внутрішня торгівля продовжувала відновлюватися, демонструючи здатність швидко адаптуватися до умов війни. Основними чинниками цього відновлення стали ефективна перебудова ланцюгів постачання товарів, що включала активізацію морських та залізничних перевезень, а також поступове зростання споживчого попиту і пропозиції товарів. Ці процеси свідчать про гнучкість і стійкість економічних суб'єктів, які, попри складні обставини, забезпечують стабільність ринку та задовольняють потреби споживачів.

За даними Державної служби статистики України, протягом першого кварталу 2024 року в Україні було перевезено 90,3 млн тонн вантажів, що на 24,0 % більше, ніж за аналогічний період 2023 року, коли цей показник становив 72,8 млн тон (рис. 12). Таке значне зростання вантажоперевезень свідчить про поступове відновлення економічної активності. Вантажообіг у I кварталі 2024 року також демонструє позитивну динаміку, досягнувши 47,6 млрд тоннокілометрів, що на 19,8 % більше, ніж у січні–березні 2023 року (39,8 млрд тоннокілометрів). Ці показники вказують на збільшення обсягів перевезень на більші відстані та покращення транспортної інфраструктури.

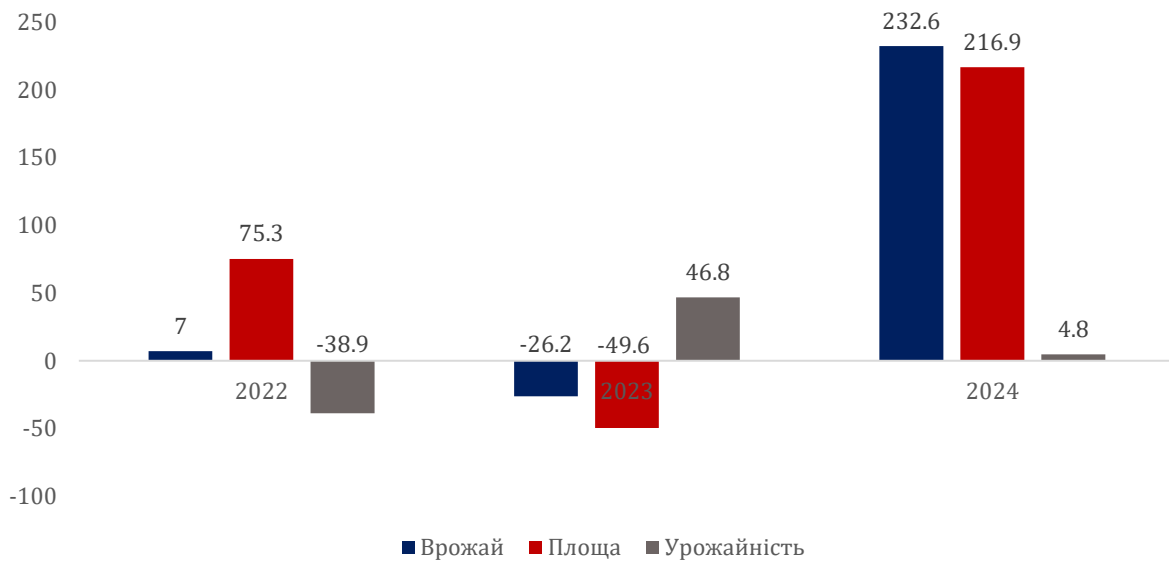

Рис. 12. Перевезено вантажів і вантажообіг у січні–березні 2024 року

Джерело: Держстат

Крім того, кількість перевезених пасажирів у I кварталі 2024 року зросла до 526,6 млн осіб, що на 22,1 % більше порівняно з 431,4 млн пасажирів у аналогічному періоді 2023 року. Пасажирообіг за цей період збільшився на 23,9 % і становив 10,1 млрд пасажиро-кілометрів, тоді як у I кварталі 2023 року цей показник становив 8,2 млрд пасажиро-кілометрів. Отже, українська транспортна система поступово відновлюється після викликів 2023 року. Значне зростання у сфері вантажо- та пасажироперевезень свідчить про підвищення економічної активності, адаптацію до нових умов, а також зміцнення внутрішнього попиту на транспортні послуги.

У червні 2024 року сільське господарство України продемонструвало значне зростання обсягів виробництва, що було обумовлено переважно раннім початком збору врожаю завдяки сприятливим погодним умовам. За результатами весняної посівної кампанії 2024 року, на підконтрольних територіях України було засіяно майже 5,6 млн га зернових та зернобобових культур, що на 0,6 % більше порівняно з попереднім роком (рис. 13). Зокрема, площі посівів пшениці скоротилися на 6,8 %, кукурудзи – на 1,8 %, тоді як площі під посів ячменю збільшилися на 3,2 %, під цукрові буряки – на 17,4 %, а під сою – на 15,3 %. Станом на кінець червня обмолочено 209,8 тис. га, що втричі більше порівняно з аналогічним періодом минулого року, коли було обмолочено лише 66,2 тис. га. Це дало змогу зібрати значно більші обсяги врожаю: 721,4 тис. тонн у 2024 році порівняно з 216,9 тис. тонн у 2023 році.

Рис. 13. Врожай, площа збору та урожайність зернових культур у січні–червні 2024 року, % до попереднього року

Джерело: Мінагрополітики, розрахунки Мінекономіки

У тваринництві також зберігається позитивна динаміка завдяки стабільному попиту на внутрішньому ринку та державній підтримці виробників. Однак, зростання витрат на виробництво через необхідність використання резервних джерел енергії негативно впливає на деякі підгалузі, зокрема, птахівництво. Крім того, низька конкурентоспроможність на зовнішньому ринку та складнощі з логістикою продовжували стримувати розвиток галузі.

У червні 2024 року відбулося скорочення експорту м'яса та субпродуктів свійської птиці на 8,1 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Водночас, у травні 2024 року цей показник зріс на 2,0 % порівняно з квітнем. Попри позитивні тенденції, очікування в галузі тваринництва дещо погіршилися.

Відповідно до даних Державної служби статистики України щодо оцінки майбутнього розвитку бізнес-ситуації промислових підприємств (табл. 1), які надали відповіді, більшість секторів промисловості характеризуються високою невизначеністю та складністю в прогнозуванні майбутнього розвитку. Секторами з найбільшими труднощами у прогнозуванні є: добувна промисловість, постачання комунальних послуг та водопостачання. Загалом це свідчить про те, що бізнес-середовище в Україні, принаймні в зазначених секторах, залишається нестабільним і непередбачуваним. Так, у щомісячних опитуваннях Національного банку України респонденти основними факторами визначили:

- невизначеність щодо тривалості війни;
- зростання витрат через дефіцит електроенергії внаслідок атак на енергосистему та підвищення тарифів;
- низький інвестиційний попит;
- погіршення курсу обміну валют;
- негативні тенденції на ринку праці та значний дефіцит кваліфікованих працівників.

Табл. 1. ОЦІНКА МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СИТУАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЧЕРВНІ 2024 РОКУ

Показник	легко передбачити	досить легко передбачити	досить важко передбачити	важко передбачити	немає відповіді	Баланс
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0	0	53	47	0	74
Переробна промисловість	1	4	55	40	0	65
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2	3	45	50	0	69
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	0	3	45	52	0	73
Товари проміжного споживання (крім добувної промисловості та розроблення кар'єрів)	1	3	55	41	0	66
Інвестиційні товари	2	4	49	44	1	65
Споживчі товари	1	3	57	39	0	65

Джерело: НБУ

Попри труднощі, більшість опитаних компаній зосереджені не тільки на підтримці стабільної роботи, але й на розвитку. Вони планують цифровізацію бізнес-процесів і вихід на нові ринки.

1.3 ОЦІНКА ВИКЛИКІВ ТА РИЗИКІВ

Ключовими макроекономічними ризиками для України, які впливають на усі сфери життя країни та зумовлюють їхню дестабілізацію, є продовження збройного вторгнення та невизначеність щодо активності бойових дій. Сьогодні саме тривалість війни зумовлює численну кількість викликів та ризиків, які визначають і впливають на динаміку соціальних та економічних параметрів. Ключовими із них можна виокремити наступні:

1. Імовірне зниження міжнародної фінансової підтримки

Міжнародна фінансова підтримка є ключовим фактором для фінансування бюджетного дефіциту та забезпечення стабільності валютного ринку. У 2024 році очікується отримання близько 38,2 млрд доларів США. На сьогодні вже вдалось залучити майже 24,7 млрд доларів США прямої бюджетної підтримки. До кінця року Україна очікує залучити ще близько 13,5 млрд доларів США у вигляді зовнішнього фінансування. Відповідно до розрахунків МВФ у програмі Extended Fund Facility, на 2025 рік потреба у зовнішньому фінансуванні оцінюється на рівні 22,7 млрд доларів США. Однак враховуючи перегляд припущень, на яких ґрунтується прогноз на наступний рік, очікується, що ця потреба збільшиться на 12–15 млрд доларів США.

Відповідно до Інфляційного звіту Національного банку України за липень 2024 року, прогнозується скорочення у 2024-2026 роках допомоги від міжнародних партнерів. Розрахунок та прогноз обсягів залучення коштів від міжнародних партнерів у 2024 році

становить 38,0 млрд доларів, у 2025 році – 31,0 млрд доларів, у 2026 році – 21,0 млрд доларів. Проте існують ризики недоотримання очікуваного зовнішнього фінансування вже і в цьому та наступному роках.

2. Зростання дефіциту Державного бюджету

За оцінкою Національного банку України, значний дефіцит Державного бюджету буде і в найближчі роки, хоча його обсяг поступово скорочуватиметься. Національний банк України прогнозує зростання дефіциту Державного бюджету на поточний рік до 22,8 % ВВП, без урахування грантів у доходах. Основними чинниками цього є постійні потреби в фінансуванні оборонного сектору та безпеки, а також видатки на відновлення критично важливої інфраструктури, яка зазнала пошкоджень внаслідок бойових дій. Крім того, значні кошти спрямовуються на соціальні програми, спрямовані на підтримку населення, особливо тих, хто постраждав від війни, що підвищує навантаження на державний бюджет. Зважаючи на це, забезпечення макрофінансової стабільності буде одним із головних викликів для уряду у найближчій перспективі.

3. Суттєве зростання видатків бюджету

Зростання видатків у поточному році обумовлює потребу реалізації додаткових заходів із залучення бюджетних доходів та збільшення обсягів внутрішніх запозичень. Такими заходами стануть вже з 1 жовтня 2024 року:

- підвищення військового збору з 1,5 % до 5,0 %;
- запровадження військового збору у розмірі 1,0 % для платників єдиного податку III групи та 10,0 % від мінімальної заробітної плати на місяць для платників єдиного податку I, II та IV групи;
- підвищення ставки податку для фінансових установ, відмінних від банків, із 18,0 % до 25,0 %;
- запровадження щомісячних авансових внесків із податку на прибуток підприємств, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлю пальним, за кожною АЗС.

Кожна з цих ініціатив може по-різному вплинути на споживчу інфляцію:

- підвищення деяких прямих податків імовірно сприятиме зменшенню інфляційного тиску, обмежуючи споживання і так компенсуючи вплив від зростання видатків державного бюджету;
- податки на споживання обумовлюють більший ризик для зростання цін, оскільки їхнє підвищення безпосередньо впливає на споживчі ціни;
- запровадження військового збору з доходів підприємств посилює ризик інфляційного тиску, оскільки бізнес може перекласти податкове навантаження на споживачів, що може призвести до значного зростання інфляції в короткостроковій перспективі.

4. Руйнування та пошкодження об'єктів енергосистеми і критичної інфраструктури

Обстріли об'єктів енергетики, найбільше від яких постраждали ТЕС та ГЕС, призвели до значних втрат в енергосистемі держави, а відтак — до суттєвого дефіциту електроенергії. За підсумками II півріччя 2024 року вона зросла через спекотну погоду та подальше збільшення руйнувань і пошкоджень. Це зумовило запровадження тривалих відключень електроенергії. За даними ДТЕК внаслідок обстрілів зруйновано або пошкоджено близько 90 % потужностей теплової генерації.

Відновлення втрачених об'єктів та рівня потужностей або будівництво нових потребує значного часу та великих фінансових ресурсів. Це впливає на функціонування усіх сфер економіки та роботу бізнесу. Частково компенсувати дефіцит власних потужностей дає змогу імпорт електроенергії. Проте ціна імпортової електроенергії вища за внутрішню: щорічна вартість, за оцінками Національного банку України, становитиме приблизно 1,0 мільярд доларів, що зумовить зростання собівартості продукції та надання послуг. У зв'язку з погіршенням ситуації в енергетичному секторі через цілеспрямовані обстріли української енергетичної інфраструктури, очікується суттєвий дефіцит електроенергії протягом 2024–2026 років.

5. Зростання інфляційних коливань та міграційних процесів

Проблеми енергетичного сектору матимуть вплив на зростання економічних втрат, що може вплинути на інфляцію та виїзд населення за кордон. У червні поточного року інфляція досягла найвищого рівня за останні 20 місяців (з жовтня 2022 року). Заплановане на другу половину року підвищення акцизів на паливо додатково підштовхне зростання цін.

За оцінками Національного банку України, у 2024–2025 роках вже очікується подальший відплив кваліфікованої робочої сили за кордон. Ця чисельність може становити близько 400,0 та 300,0 тис. осіб відповідно, що у свою чергу негативно впливатиме на кількість робочої сили в країні і споживчий попит та уповільнюватиме зростання ВВП.

Суттєві зміни в економічній структурі та зростаюча потреба у кваліфікованих працівниках поглиблюватимуть дисбаланс на ринку праці. Зокрема, попит на такі спеціальності, як будівельники та фахівці робітничих спеціальностей, де раніше працювали переважно чоловіки, значно перевищує пропозицію. А з урахуванням відновлення та відбудови в наступні роки, нестача цих спеціалістів може стати причиною уповільнення економічного зростання. Крім того, зростає ризик надмірної концентрації виробництв у більш безпечних регіонах, що збільшить конкуренцію на місцевих ринках праці через обмежену кількість робочої сили та призведе до дисбалансів у розвитку регіонів.

6. Уповільнення активного відновлення аграрного сектору

За прогнозами Національного банку України, покращено оцінку врожаю на 2024 рік через збільшення посівних площ та вищу врожайність культур. Проте в майбутньому очікується повільніше зростання врожайів через безпекові ризики та повільне розмінування територій. В умовах енергетичного дефіциту та невизначеності аграрний бізнес може зіштовхнутися з додатковими труднощами, що стримуватиме його розвиток та інвестиційну активність.

Відсутність доступу до частини земель через мінування, а також постійні загрози для інфраструктури та логістичних маршрутів можуть скорочувати можливості фермерів для ефективної діяльності. Крім того, зростання витрат на пальне, енергоносії та сільськогосподарську техніку ще більше ускладнюватиме роботу агровиробників. В результаті ці фактори можуть спричинити зниження конкурентоспроможності українського агросектора на міжнародному ринку та зменшити обсяг залучених інвестицій.

7. Глобальні структурні економічні зрушення

Серед додаткових ризиків для економіки України варто виділити глобальні економічні зміни, зокрема зростання ключових відсоткових ставок у розвинутих країнах через інфляцію. Це може спричинити ризики для економічного зростання і навіть світову економічну кризу, що підвищить ціни на ключових товарних ринках і відновить інфляцію.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Для України такий розвиток подій може призвести до скорочення міжнародної фінансової та військової допомоги, що негативно позначиться на фінансуванні державного бюджету та фінансуванні відбудови критичної інфраструктури.

Зростання цін на світових енергетичних ринках може стати наслідком як подальшої агресії РФ, так і глобальних кризових заходів. Це збільшить частку видатків на енергоресурси у виробництві, що знизить конкурентоспроможність та посилить інфляцію. Додатково блокування кордонів і руйнування портової інфраструктури можуть спричинити зростання світових цін на продовольство. Хоча прямий вплив на Україну буде обмежений, ці фактори можуть призвести до підвищення цін на споживчі товари через збільшення експорту продовольства.

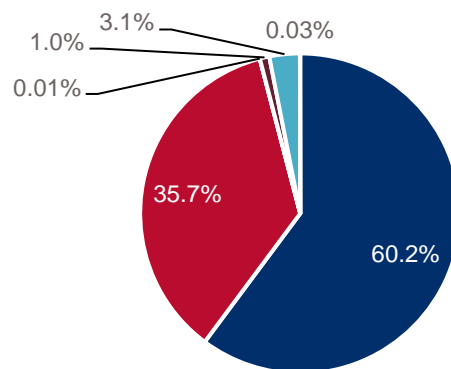
РОЗДІЛ II. КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

2.1. ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

2.1.1. Аналіз показників

Доходи Державного бюджету за I півріччя 2024 року виконано в сумі 1 316,7 млрд грн, що становить 62,7 % до уточненого річного плану на 2024 рік. Цей показник на 14,3 млрд грн або на 1,1 % більше, ніж у I півріччі 2023 року. Зростання доходів державного бюджету відбулось за рахунок збільшення:

- податку на прибуток підприємств — на 79,7 млрд грн;
- податку та збору на доходи фізичних осіб — на 65,7 млрд грн;
- ПДВ із ввезених товарів — на 62,3 млрд грн;
- ПДВ з вироблених товарів з урахуванням бюджетного відшкодування — на 43,8 млрд грн;
- чистого прибутку та дивідендів — на 36,0 млрд грн;
- акцизного податку — на 13,8 млрд грн;
- коштів, що перераховуються Фондом соціального страхування на випадок безробіття — на 10,0 млрд грн;
- ввізного мита — на 5,7 млрд грн.

- Податкові надходження
- Неподаткові надходження
- Доходи від операцій з капіталом
- Від органів державного управління
- Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ
- Цільові фонди

Рис. 14. Структура надходжень до Державного бюджету України у I півріччі 2023–2024 років, %

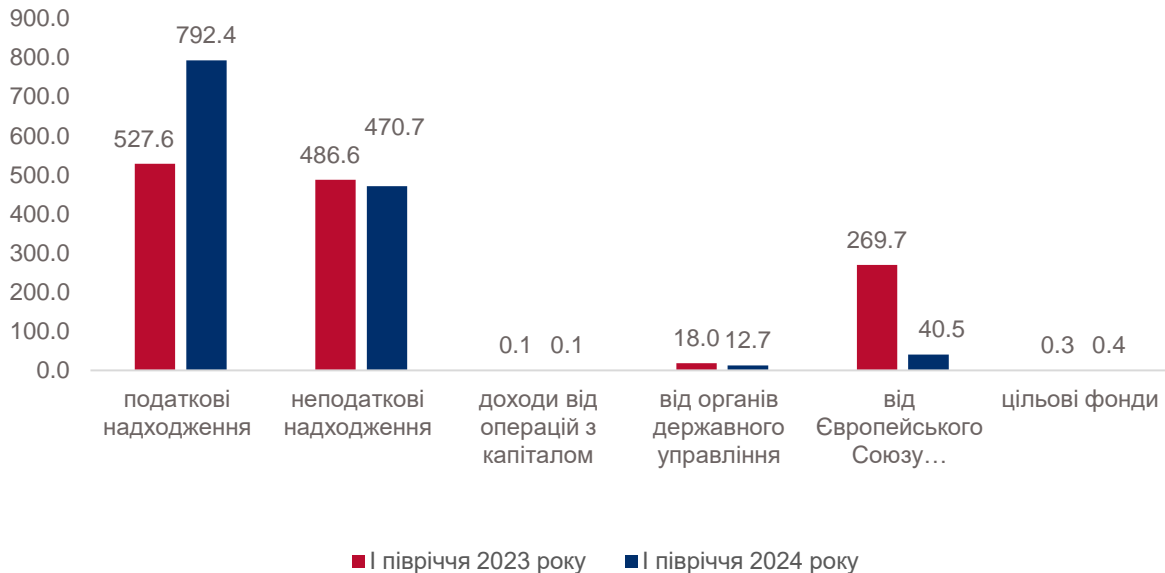
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

За офіційними даними [Державного веб-порталу бюджету для громадян](#), структура Державного бюджету за доходами та питома вага надходжень в загальній сумі доходів становить:

- податкові надходження — 792,4 млрд грн або 60,2 %;
- неподаткові надходження — 470,7 млрд грн або 35,7%;

- доходи від операцій з капіталом — 0,06 млрд грн або 0,01 %;
- надходження від органів державного управління — 12,7 млрд грн або 0,96 %;
- надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ — 40,5 млрд грн або 3,08 %;
- цільові фонди — 0,4 млрд грн або 0,03 % (рис. 14).

Рис. 15. Структура надходжень до Державного бюджету України у I півріччі 2023–2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

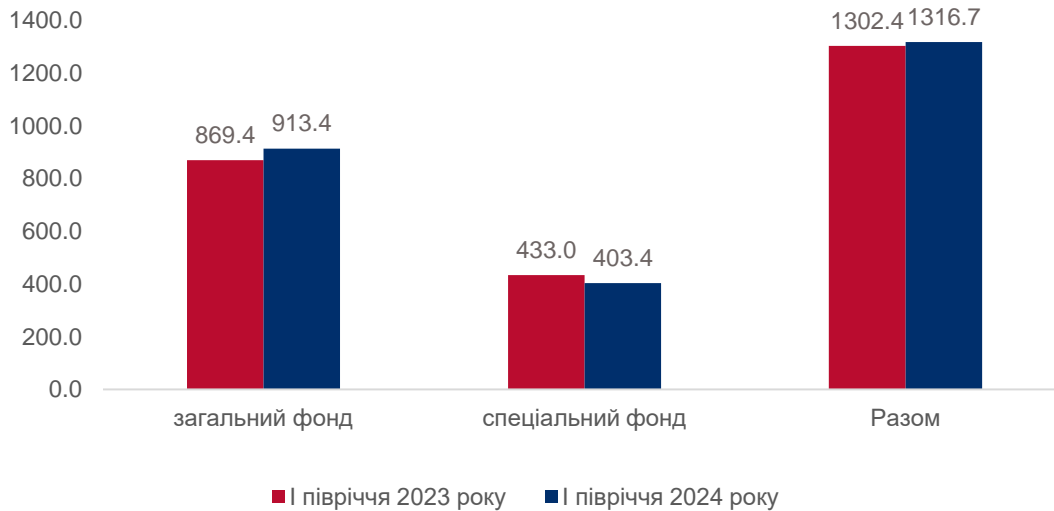
Податкові надходження до державного бюджету у січні–червні 2024 року надійшли у сумі 792,4 млрд грн, що більше на 264,8 млрд грн, ніж у I півріччі 2023 року. Зросли доходи від операцій з капіталом. Ці надходження становили 0,06 млрд гривень.

Неподаткові надходження у I півріччі 2024 року становили 470,7 млрд грн, що порівняно з аналізованим періодом менше на 15,9 млрд гривень. Суттєво зменшились надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ — на 229,2 млрд грн або на 85,0 % порівняно з I півріччям 2023 року. Також в даному періоді, в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року, на 5,3 млрд грн або на 29,6 % знизилась надходження від органів державного управління (рис. 15).

У I півріччі 2024 року надходження до загального фонду державного бюджету становили 913,3 млрд грн, що на 44,0 млрд грн або на 5,1 % більше, ніж за аналогічний період 2023 року. Найбільші надходження до загального фонду державного бюджету у січні–червні 2024 року становили:

- ПДВ із ввезених товарів — 223,9 млрд грн;
- податок на прибуток підприємств — 147,6 млрд грн;
- ПДВ із вироблених товарів з урахуванням бюджетного відшкодування — 132,1 млрд грн;
- акцизний податок — 91,1 млрд грн;
- ввізне мито – 23,7 млрд гривень.

Доходи спеціального фонду зменшились на 29,7 млрд грн або на 6,8 % і становили 403,4 млрд грн, що здебільшого обумовлено скороченням на 21,8 млрд грн обсягу власних надходжень бюджетних установ з інших джерел (благодійні внески, гранти і дарунки, а також надходження від підприємств, організацій, фізичних осіб та інших бюджетних установ для виконання цільових заходів). (рис. 16).

Рис. 16. Динаміка доходів Державного бюджету України у I півріччі 2023 і 2024 років, млрд грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Податкові надходження

Податкові надходження в I півріччі 2024 року збільшились на 264,8 млрд грн або на 50,2 %, порівняно з I кварталом 2023 року. Це відбулось за рахунок зростання надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб – на 65,7 млрд грн (на 81,9 %), податку на прибуток підприємств — на 79,7 млрд грн (на 117,4 %). Ключовими факторами зростання надходжень до державного бюджету податку на доходи фізичних осіб є:

- зміна перерозподілу військового ПДФО з 1 жовтня 2023 року із місцевих бюджетів до державного бюджету (Закон України від 08 листопада 2023 року № 3428-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно–промислового комплексу України»);
- підвищення мінімальної заробітної плати (з 01.01.2024 — 7 100 грн та з 01.04.2024 — 8 000 грн проти 6 700 грн у 2023 році), що обумовило зростання у I кварталі 2024 року середньомісячної заробітної плати штатних працівників на 22,5 % (за даними Державної служби статистики України — 18 903 грн) проти аналогічного показника попереднього року;
- збільшення виплат військовослужбовців.

Зростання надходжень податку на прибуток підприємств відбулось насамперед внаслідок зростання прибутків підприємств і змін в оподаткуванні банківських установ. Зокрема, підвищено ставку цього податку, а саме: для банків з 01.01.2024 збільшено з 18,0 % до 50,0 % при декларуванні прибутку, отриманого за результатами 2023 року і до 25,0 % при декларуванні прибутків у подальшому (Закон України від 21 листопада 2023 року № 3474-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків»). Крім того, для банківських установ

встановлено заборону на врахування непогашених податкових збитків минулих років у зменшення об'єкта оподаткування.

Зростання у I півріччі 2024 року проти аналогічного періоду 2023 року внутрішніх податків на товари та послуги становило 119,8 млрд грн або 36,6 %. Обсяг податку на міжнародну торгівлю та зовнішні операції зріс на 5,5 млрд грн або 29,7 %. Інші податки та збори зросли на 0,3 млрд грн або на 14,6 %.

За даними Державної митної служби України, основними чинниками, які позитивно вплинули на стан наповнення державного бюджету, стало розблокування пунктів пропуску на західному кордоні України та сплата відстрочених митних платежів. Надходженню ПДВ з ввезених на територію України товарів у 2024 році сприяло:

- відновлення з 1 липня 2023 року основної ставки податку у розмірі 20 % за операціями з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу, нафти або нафтопродуктів сирих, одержаних з бітумінозних порід на протипагу ставкці у 7 %, яку тимчасово було запроваджено з 17 березня 2022 року до 30 червня 2023 року (Закон України від 21 вересня 2022 № 2618-IX «Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану»);
- несезонне збільшення надходжень у січні–квітні 2024 року внаслідок розблокування державного кордону України;
- збільшення обсягів імпорту товарів, які за даними Національного банку України за I півріччя 2024 року збільшились на 9 % проти відповідного періоду 2023 року;
- збільшення середнього офіційного обмінного курсу гривні у січні–червні 2024 року (39,01 грн/долар США) порівняно з середнім офіційним обмінним курсом за січень–червень 2023 року (36,57 грн/долар США);
- збільшення пільг від оподаткування товарів оборонного призначення, які ввозяться на митну територію України.

Вагомим фактором впливу, який обумовив ріст показників внутрішніх податків на товари та послуги у I півріччі 2024 року, є зростання надходжень акцизного податку, здебільшого за рахунок вітчизняних та імпортованих тютюну, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах та імпорту нафтопродуктів перед очікуваним зростанням податків, зумовленим передбаченим в урядових законопроектах підвищенням відповідних ставок акцизного податку (проект Закону [№ 11256-2 від 29.05.2024](#) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу» в частині акцизного податку, яким запропоновано збільшити ставки акцизного податку на пальне та проект Закону [№ 11090 від 18.03.2024](#) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби»). На надходження ввізного мита за досліджуваний період суттєвий вплив мали:

- збільшення середнього офіційного обмінного курсу гривні у січні–червні 2024 року (39,01 грн/долар США) порівняно з середнім офіційним обмінним курсом за січень–червень 2023 року (36,57 грн/долар США);
- зростання обсягу імпорту товарів, який, за даними Державної служби статистики України за I півріччя 2024 року, становив 9,0 % до відповідного періоду 2023 року.

У I півріччі 2024 року рентна плата і плата за використання інших природних ресурсів зменшилася на 6,3 млрд грн або на 19,6 %. За даними порталу видобувної галузі України, факторами зменшення надходжень за даною статтею є менша від фактичної ціна реалізації природного газу та нафти у звітному періоді, ніж в прогнозних розрахунках бюджету на 2024 рік.

Неподаткові надходження

Неподаткові надходження у I півріччі 2024 року зменшилися на 15,5 млрд грн порівняно з I півріччям 2023 року. Це відбулося за рахунок зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності на 4,4 млрд грн або 3,8 %, а також власних надходжень бюджетних установ – на 18,2 млрд грн або на 5,4 %.

Водночаспоказники надходжень від адміністративних зборів і платежів та доходів від некомерційної господарської діяльності у I півріччі 2024 року проти аналогічного періоду 2023 року зросли на 0,6 млрд грн або на 8,3 %. Ріст інших неподаткових надходжень становив 6,1 млрд грн, тобто 24,6 %.

Доходи від операцій з капіталом

Доходи від операцій з капіталом у I півріччі 2024 року збільшилися на 7,1 млн грн, тобто на 13,3 % порівняно з I півріччям 2023 року. Це відбулося в основному за рахунок збільшення надходжень коштів від продажу землі та нематеріальних активів на 7,1 млн грн або 40,4 %.

Надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ

Надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ у I півріччі 2024 року зменшилися на 229,2 млрд грн або на 85,0 % порівняно з I півріччям 2023 року. Обсяг грантових коштів, що надійшли до бюджетів усіх рівнів, зменшився на 229,4 млрд грн або на 85,1 %. Водночас за аналізований період не отримано коштів від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ чи інших міжнародних організацій за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на відміну від аналогічного періоду 2023 року, у якому ці надходження становили 0,04 млрд гривень.

Крім того, у I півріччі цього року не було надходжень коштів, отриманих у зв'язку з виконанням Закону України від 03 березня 2022 року № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», які у першому півріччі 2023 року становили 8,8 млрд гривень.

Цільові фонди

Обсяг цільових фондів у I півріччі 2024 року збільшився на 0,05 млрд грн порівняно з I півріччям 2023 року. Це відбулося за рахунок збільшення на 0,05 млрд грн або 14,3 % надходжень до фонду соціального захисту осіб з інвалідністю.

2.1.2. Оцінка трендів та чинників впливу

Досягнута протягом останніх років макроекономічна стабільність України зазнала значного руйнівного впливу широкомасштабної збройної агресії російської федерації, економіка України функціонує в умовах безпрецедентних безпекових викликів. Відповідно потреби України у фінансуванні значною мірою покриваються міжнародними партнерами у вигляді грантів та пільгових позик. Першочерговим завданням України є

покриття потреб задля забезпечення військових видатків та формування основ для швидкої відбудови країни. Україна залишається значною мірою залежною від фінансової підтримки країн-партнерів, тому робота щодо її залучення є надважливим напрямом. Одним із основних завдань на сьогодні є продовження співпраці з міжнародними партнерами та пошук джерел фінансування державного бюджету з метою забезпечення макроекономічної стійкості, збалансування показників бюджету в поточному бюджетному періоді та забезпечення своєчасного проведення першочергових видатків Державного бюджету України.

Збільшення власного фінансового ресурсу є сьогодні одним із пріоритетів фінансової політики уряду та буде впроваджуватися диференційованими шляхами. Наповнення дохідної частини Державного бюджету планується забезпечити з урахуванням внесених змін до податкового законодавства:

- Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» (реєстр. [№ 11090](#) від 18.03.2024);
- Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (реєстр. [№ 11256-2](#) від 29.05.2024);
- Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (реєстр. [№ 11416-д](#) від 30.08.2024).

Загалом можна відмітити підвищення фіскальної ролі податкових платежів. Окрім цього, відповідно до Бюджетної декларації Уряд продовжуватиме імплементацію положень Національної стратегії доходів до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. Йдеться про удосконалення адміністрування податків, скасування окремих податкових пільг, зокрема з податку на прибуток підприємств. Це потрібно для формування засад збільшення доходів бюджету на стійкій основі, покращення надходження податків шляхом закриття існуючих можливостей для ухилення від оподаткування, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Стабільні податкові надходження необхідні для фінансування першочергових видатків у воєнний період, а також для задоволення нагальних потреб відновлення, реконструкції та модернізації у період повоєнного відновлення.

Про необхідність розвитку економіки навіть в умовах воєнного стану ведуться дискусії щодо впровадження механізму економічного бронювання. Оскільки економічне бронювання несе політично-соціальні ризики і може розділити суспільство, то наявність простого, прозорого та водночас оперативного механізму бронювання критичних співробітників матиме позитивний вплив на бізнес та інвестиційну активність в країні. Протягом червня 2024 року у Верховні Раді України зареєстровано наступні пакети законопроектів щодо запровадження системи економічного бронювання:

- Законопроекти [№ 11331](#) та [№ 11332](#) передбачають єдиний військовий збір у розмірі 20,4 тис грн (1 200 неоподатковуваних мінімумів) в місяць для підприємств та ФОПів;
- законопроект [№ 11331-1](#) передбачає критерій середньої зарплати у 35,0 тис грн (12 прожиткових мінімумів) для підприємств;
- законопроекти [№ 11331-2](#) та [№ 11332-1](#) передбачають критерій середньої зарплати у 35 тис грн для підприємств та єдиний військовий збір 20,4 тис грн в місяць для ФОПів;

- законопроекти № 11388 та № 11332-2 пропонують скасувати стратегічну модель бронювання і замість неї впровадити виключно економічну зі збором 20,4 тис грн в місяць.

За попередніми підрахунками, завдяки можливостям економічного бронювання щомісячні надходження до бюджету можуть становити близько 8 млрд гривень, однак слід зазначити, що сума від економічного бронювання, на яку можна розраховувати, не є остаточно визначеною. Такі нововведення можуть допомогти збільшити бюджетні надходження у воєнний час, проте водночас несуть значні ризики щодо подальшої мобілізації та розколу суспільства.

2.1.3. Оцінка викликів та ризиків

Незважаючи на позитивну динаміку надходжень до Державного бюджету у I півріччі 2024 року, хоча і з дуже малим значенням приросту, а саме в 1,1 %, та виконання річного уточненого плану на рівні 62,7 %, зберігається низка ризиків, які можуть суттєво вплинути на подальше його виконання у II півріччі 2024 року. Основними викликами та ризиками на сьогодні є:

1. Руйнування та пошкодження внаслідок бойових дій

Затяжний характер війни обумовлює перманентну та складно прогнозовану загрозу нових руйнувань промислового потенціалу та інфраструктури. Під вплив цієї загрози потрапляють не лише прифронтові території, а й інші регіони України, які зазнають втрат внаслідок ворожих атак. Фактори, зумовлені війною, зокрема подальше значне пошкодження енергетичної, а також транспортної інфраструктури, знищення виробничих потужностей, ускладнення логістичних зв'язків тощо, можуть призвести до руйнування підприємств, втрати експортного потенціалу, що може негативно вплинути на ділову активність і, відповідно, надходження податків.

2. Трудова міграція працездатного населення за кордон на осінньо-зимовий період

Відтік кваліфікованої робочої сили вплине на структуру ринку праці, а відтак і на відповідні надходження до бюджетів усіх рівнів, у тому числі і до Державного бюджету.

Дефіцит працівників, зокрема у таких галузях, як будівництво, енергетика та промисловість, може уповільнити реалізацію критичних інфраструктурних проєктів, відновлення економіки та відбудову пошкодженої інфраструктури. Також це може негативно вплинути на продуктивність та конкурентоспроможність локальних підприємств.

3. Відсутність політичних та економічних механізмів використання заморожених російських активів

Можливість завдяки підтримці країн-партнерок використати заморожені російські активи на загальну орієнтовну суму близько 300 млрд доларів є питанням, яке сьогодні обговорюють на партнерських зустрічах. Визначення алгоритму використання цих коштів триває. Бачення країн G7 в цьому питанні дещо різняться. Зокрема, мова йде про різні варіанти та підходи: від використання прибутків, які нараховуються на ці активи, до повної їх конфіскації та поступової передачі Україні. Планується, що використання даного фінансового ресурсу матиме досить широкі рамки: від підготовки енергетичного сектора до зими до подальшої військової підтримки України, у тому числі із залученням підприємств українського ОПК, а також фінансування програм відновлення. Цей процес є складним та довготривалим. Наразі активна фаза переговорів йде про 50 млрд доларів

США, які зможуть відіграти роль у фінансуванні видатків Державного бюджету України. Одним із ризиків у цьому питанні в майбутньому може стати зняття санкцій з вказаних активів, що виключить можливість їх подальшого використання. Важливим є те, що, за словами Міністерки фінансів США Джанет Еллен, Вашингтон домагається гарантій від Європи, щоб російські активи залишились замороженими протягом тривалого часу.

4. Загострення соціальних викликів внаслідок тривання військових дій

Зменшення купівельної спроможності населення та зменшення попиту зумовлює імовірність зниження надходження відповідних податків на споживання до бюджету. За даними Національного банку України, свідчення про погіршення ділових і споживчих настроїв та послаблення активності в низці галузей може призвести до нижчого споживання, передовсім внутрішнього, унаслідок чого надходження внутрішнього ПДВ залишатимуться нижчими за планові показники.

5. Погіршення інвестиційних процесів та скорочення капітальних інвестицій

Вирішення завдань відбудови та відновлення економіки потребує збільшення інвестицій. Проте імовірність зниження ділової активності через фактори невизначеності можуть обумовити не лише зниження інвестиційних ресурсів, а й уповільнення економічної активності бізнесу та державних підприємств, а відтак і зниження відповідних надходжень до державного бюджету.

6. Втрата експортного потенціалу

Зниження відповідних надходжень до державного бюджету може статися внаслідок впливу військових чинників: руйнування або пошкодження підприємств, релокації бізнесу за кордон, зростання міграції кваліфікованих працівників, збільшення зони бойових зіткнень тощо.

Війна впливає на логістику та порти, які відігравали ключову роль в експорті товарів, особливо зерна, металопродукції та інших сировинних ресурсів. Обмежений доступ до морських портів та ризики для наземних перевезень значно ускладнюють експорт продукції, що веде до втрат для бюджету.

7. Зростання тіньової економіки

Підвищення податкових ставок може збільшити ризик зростання тіньової економіки та призвести до зменшення податкової бази. У такій ситуації суб'єкти господарювання прагнуть мінімізувати витрати, уникаючи офіційної сплати податків, що веде до зменшення прозорої економічної діяльності та скорочення податкових надходжень до державного бюджету. Через скорочення податкової бази, фінансовий тягар для офіційно зареєстрованих та прозорих підприємств може зрости. Ці підприємства будуть змушені сплачувати більше податків для покриття дефіциту, що створить несправедливі умови на ринку та може стимулювати їх до тіньової діяльності. В умовах зростання тіньової економіки держава втрачає контроль над значною частиною економічної активності, що ускладнює проведення податкової, фінансової та економічної політики.

2.2. ВИДАТКИ ТА КРЕДИТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

2.2.1. Аналіз показників

Видатки державного бюджету

Видатки Державного бюджету за I півріччя 2024 року становили 1 935,3 млрд грн, що на 149,4 млрд грн або на 8,4 % більше показника за відповідний період 2023 року та становлять 52,2 % виконання до уточненого плану на рік. За офіційними даними Державного веб-порталу бюджету для громадян, зростання/зменшення відповідних видатків, порівняно з I півріччям 2023 року, було таким:

- на загальнодержавні функції — 251,4 млрд грн, збільшилися на 10,1 % та становлять 32,5 % виконання до уточненого плану на рік;
- на оборону — 984,3 млрд грн збільшилися на 4,5 % та становлять 65,0 % виконання до уточненого плану на рік;
- на громадський порядок, безпеку та судову владу — 285 млрд грн збільшилися на 30 % та становлять 54 % виконання до уточненого плану на рік;
- на охорону здоров'я — 90 млрд грн збільшилися на 9,1 % та становлять 44 % виконання до уточненого плану на рік;
- на освіту — 31,3 млрд грн збільшилися на 6,1 % та становлять 44 % виконання до уточненого плану на рік;
- на соціальний захист та соціальне забезпечення — 224,2 млрд грн зменшилися на 5,1 % та складають 47 % виконання до уточненого плану на рік.

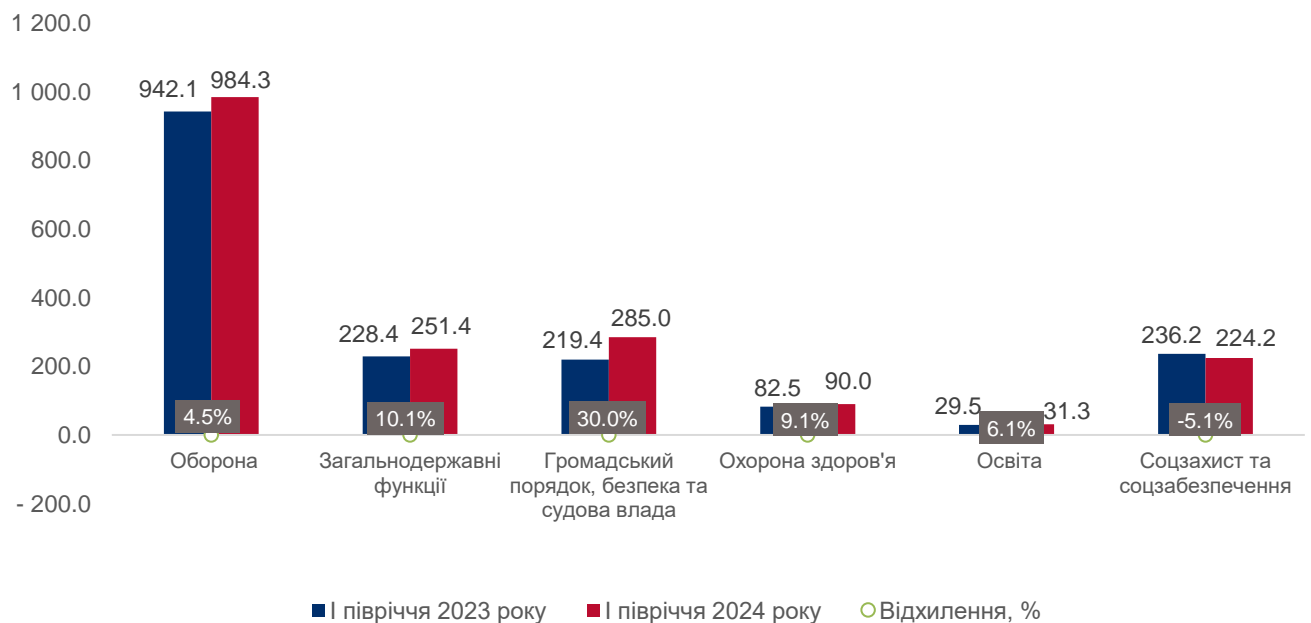

Рис. 17. Функціональна класифікація видатків державного бюджету України у I півріччі 2023–2024 рр., млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Усі основні видатки зведеного бюджету у I півріччі 2024 року збільшилися порівняно з відповідним періодом 2023 року. Найбільше зросли видатки на:

- громадський порядок, безпеку та судову владу на 65,6 млрд грн;
- оборону — на 42,2 млрд грн;

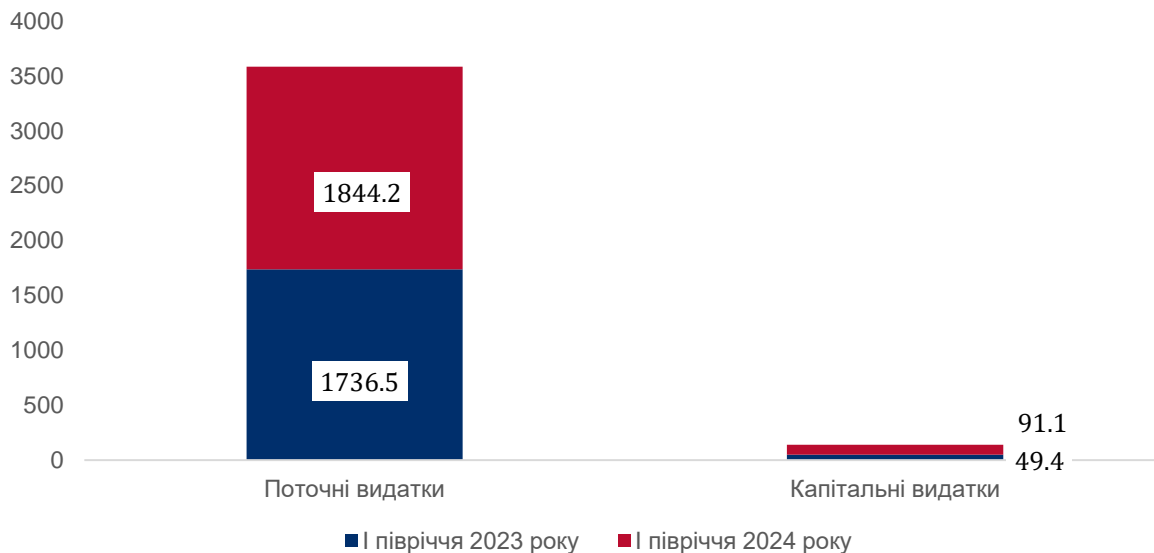

- загальнодержавні функції — на 23 млрд грн;
- освіту — на 1,8 млрд грн;
- охорону здоров'я — на 7,5 млрд грн (рис. 17).

Основними причинами зростання видатків за функціональною класифікацією є:

- збільшення видатків на заробітну плату та нарахувань на оплату праці, що пов'язано зі зміною розміру мінімальної заробітної плати відповідно до ст. 8 ЗУ «Про Державний бюджет України на 2024 рік». Треба зазначити, що за функціональною складовою «оборона» відповідно до ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та інших законодавчих актів, які стосуються продовження воєнного стану та посилення мобілізаційних заходів, кількість мобілізованих громадян до лав Збройних сил України збільшилась. Як наслідок, відбулось збільшення фонду оплати праці військовослужбовців;
- збільшення видатків на оплату енергоносіїв внаслідок загострення проблем, а подекуди — критичної ситуації в енергетичній сфері країни. В загальній сумі видатки на оплату енергоносіїв зросли. Крім того, на зростання витрат на оплату енергоносіїв вплинуло підвищення тарифів на послуги з електро- та теплопостачання.

Водночас відбулось зменшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на 12,0 млрд гривень. Це обумовлено зменшенням мережі закладів в результаті руйнування приміщень в ході бойових дій, окупації територій та передачі приміщень у відання іншого головного розпорядника коштів з подальшим перепрофілюванням щодо надання послуг. За економічною класифікацією видатків Державного бюджету найбільший приріст відбувся по капітальних видатках (рис. 18).

Рис. 18. Динаміка видатків Державного бюджету України (за економічною класифікацією) у I півріччі 2023–2024 рр., млрд грн

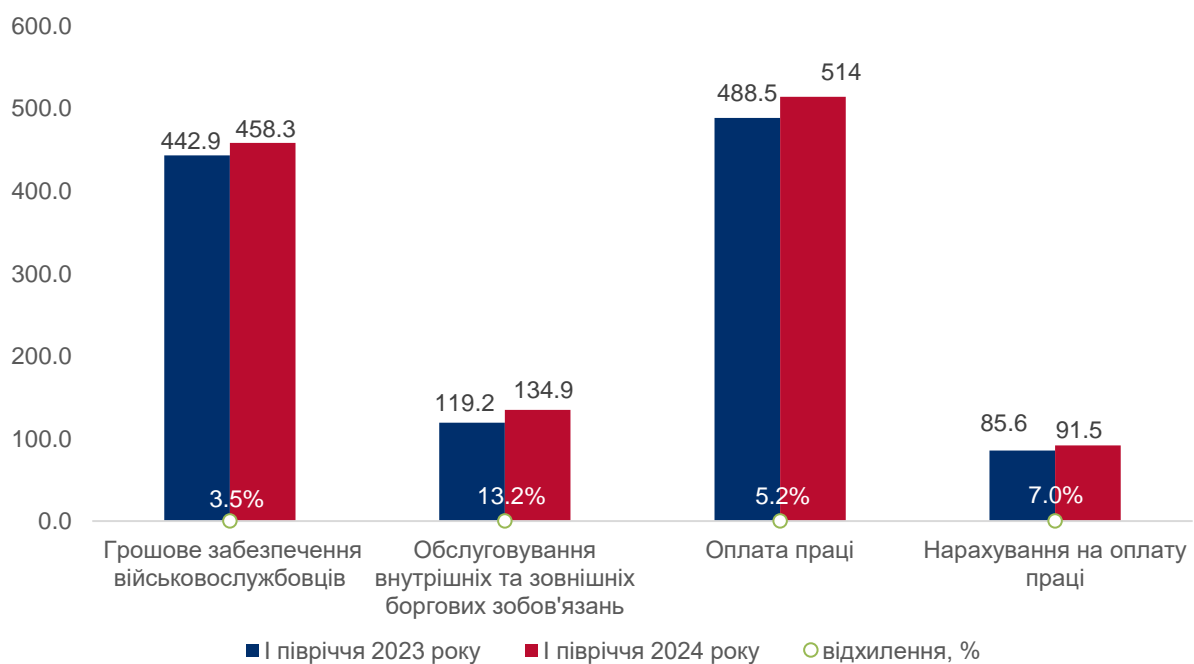
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Значну частку видатків Державного бюджету України як у I півріччі 2023 року, так і у I півріччі 2024 року становили поточні видатки — 1 736,5 млрд грн (97,2 %) та 1 844,2 млрд грн (95,3 %) відповідно. Капітальні видатки зросли на 84,0 %: з 49,4 млрд грн у I півріччі

2023 року до 91,1 млрд грн у I півріччі 2024 року. Слід зазначити, що питома вага капітальних видатків у видатках державного бюджету складає 4,7 %, а поточних — 95,3 % відповідно. Основні складові поточних видатків Державного бюджету в I півріччі 2024 року порівняно з I півріччям 2023 року також зросли. Найбільше зростання відбулось на фінансування:

- обслуговування внутрішніх та обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань — загалом на 15,7 млрд грн або на 13,2 %,
- грошове забезпечення військовослужбовців — на 15,4 млрд грн або на 3,5 %,
- оплату праці — на 25,5 млрд грн або на 5,2 % та нарахування на оплату праці — на 5,9 млрд грн або на 7 % (рис. 19).

Зростання капітальних видатків за аналізований період I півріччя 2024 року відбулось за рахунок зростання коштів, спрямованих на надання капітальних трансфертів, у тому числі підприємствам на відновлення руйнувань та посилення енергетичної безпеки.

Рис. 19. Основні складові поточних видатків Державного бюджету, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Аналіз видатків Державного бюджету за програмною класифікацією за I півріччя 2024 року дає змогу констатувати збільшення видатків за наступними бюджетними програмами:

- забезпечення виконання завдань, функцій та підготовку кадрів Державної прикордонної служби України на 13,4 млрд грн;
- забезпечення діяльності органів, установ та закладів Національної поліції України на 4,2 млрд грн;
- реалізація програми державних гарантій медичного обслуговування населення на 8,6 млрд грн;
- обслуговування державного боргу — на 16 млрд грн;
- розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання — на 10,2 млрд грн;

- забезпечення здійснення правосуддя місцевими, апеляційними судами та функціонування органів і установ системи правосуддя — на 1 млрд грн.

Водночас за аналізований період відбулось зменшення фінансування за наступними бюджетними програмами:

- соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини — на 13,6 млрд грн;
- забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни — на 1,1 млрд грн;
- фінансова підтримка Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву — кошти взагалі не виділялись.

За результатами аналізу видатків Державного бюджету спостерігається збільшення поточних видатків за зазначеними напрямками функціональної та програмної класифікації, що зумовлено двома основними чинниками: зростанням фонду оплати праці та підвищенням тарифів на послуги електропостачання і тепlopостачання. Водночас відбулось зменшення низки поточних видатків Державного бюджету. Зокрема, зменшились фінансова підтримка Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву та соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини. Зазначені результати зумовлені як обмеженістю фінансового ресурсу державного бюджету (дефіцит державного бюджету постійно зростає), так і перерозподілом наявних коштів на виконання першочергових завдань (оборона та безпека). Можемо констатувати призупинення або низький відсоток фінансування видатків за певними напрямками видатків з державного бюджету у I півріччі 2024 року. За січень–червень фінансування не здійснювалось за такими бюджетними програмами:

- Міністерство фінансів України — за програмною класифікацією видатків внески до міжнародних організацій при річному плані 1,4 млрд грн;
- Міністерство економіки України — за програмною класифікацією видатків компенсація витрат за гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення при річному плані 3,0 млрд грн та за підтримкою внутрішнього попиту на вітчизняні товари і послуги при річному плані 3,0 млрд грн;
- Міністерство охорони здоров'я України — за програмною класифікацією видатків будівництво та модернізація закладів охорони здоров'я при річному плані 1,6 млрд грн;
- Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України — за програмною класифікацією видатків забезпечення реалізації проєктів щодо відновлення інфраструктури за програмою «Підтримка швидкого відновлення України» при річному плані 3,2 млрд грн.

Це може призвести до перерозподілу невикористаного фінансового ресурсу державного бюджету з одного боку, а з іншого — на кінець бюджетного року маємо високі ризики невиконання видатків і заходів за визначеними напрямками. У червні 2024 року касові видатки загального фонду державного бюджету були виконані у сумі 286,7 млрд грн, що на 13,8 % менше від запланованого показника (згідно з розписом плановий показник становить 332,6 млрд грн). Незважаючи на те, що фактичний показник видатків зберігається на середньому рівні, недовиконання планових видатків може свідчити як про брак фінансування, так і про неякісно визначені планові показники. Водночас щомісяця (окрім січня) 2024 року фактичні видатки загального фонду державного бюджету вищі, ніж у відповідному місяці 2023 року.

Кредитування державного бюджету

За офіційними даними з сайту Державного веб-порталу бюджету для громадян, кредитування Державного бюджету у I півріччі 2024 року становило 4,1 млрд грн, що менше, ніж у I півріччі 2023 року на 25,0 %. При цьому у I півріччі 2024 року сума наданих кредитів становила 1,6 млрд грн, що порівняно з минулим роком менше на 6,0 %, а повернення кредитів — 5,7 млрд грн, що проти аналогічного періоду 2023 року менше на 31,5 %. Отже, кредитування Державного бюджету у I півріччі 2024 року зменшилось як за рахунок зменшення надання кредитів, так і за рахунок зменшення повернення кредитів до Державного бюджету. Найбільше кредитів із Державного бюджету було надано відповідними головними розпорядниками коштів за наступними бюджетними програмами (табл. 2):

Табл. 2. ГОЛОВНІ РОЗПОРЯДНИКИ КОШТІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШЕ КРЕДИТІВ ЗА I ПІВРІЧЧЯ 2024 РОКУ			
№ з/п	Назва Головного розпорядника коштів	Назва бюджетної програми	Сума наданих кредитів з Державного бюджету за I квартал 2024 року, млн грн
1	Міністерство енергетики України	підвищення надійності постачання електроенергії в Україні	500,5
2	Міністерство енергетики України	підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій)	3,3
3	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого тепlopостачання України, розвиток системи водopостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкція та розвиток системи комунального водного господарства в м. Чернівці	378,7
4	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	розвиток міського пасажирського транспорту в містах України	237,8
5	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	програма розвитку муніципальної інфраструктури	22,5
6	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	8,5
7	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	надання пільгового довгострокового державного кредиту внутрішньо переміщеним особам, учасникам проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасникам проведення операції Об'єднаних сил (ООС) на придбання житла	9,3
8	Міністерство фінансів України	виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії	355

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Основні напрями повернення кредитів до державного бюджету були за такими бюджетними програмами (табл. 3):

Табл. 3. ГОЛОВНІ РОЗПОРЯДНИКИ КОШТІВ, ЯКІ НАЙБІЛЬШЕ ПОВЕРНУЛИ КРЕДИТІВ ЗА І ПІВРІЧЧЯ 2024 РОКУ

№ з/п	Назва Головного розпорядника коштів	Назва бюджетної програми	Сума повернених кредитів з Державного бюджету за I квартал 2024 року, млн грн
1	Міністерство економіки України	повернення бюджетних позичок, наданих на закупівлю сільськогосподарської продукції за державним замовленням (контрактом) 1994–1997 років	0,4
2	Міністерство освіти і науки України	повернення коштів, наданих з державного бюджету для кредитування окремих категорій громадян, які відповідно до законодавства мають право на отримання таких кредитів на будівництво (придбання) житла, та науково-педагогічних і педагогічних працівників, а також на будівництво (реконструкцію) і придбання житла для наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників, включно з пенею	1,1
3	Міністерство аграрної політики та продовольства України	повернення кредитів, наданих з Державного бюджету фермерським господарствам	16,7
4	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	повернення кредитів, наданих з державного бюджету індивідуальним сільським забудовникам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	17,2
5	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	повернення кредитів, наданих з державного бюджету молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, і пеня	12,2
6	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	повернення кредитів, наданих з державного бюджету внутрішньо переміщеним особам, учасникам проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасникам проведення операції Об'єднаних сил (ООС) на придбання житла	10,1
7	Міністерство фінансів України	повернення позик, наданих для фінансування проєктів розвитку за рахунок коштів, залучених державою	5 577,0
8	Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України	повернення кредитів, наданих із спеціального фонду державного бюджету внутрішньо переміщеним особам на придбання житла	22

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Аналіз стану кредитування Державного бюджету у I півріччі 2024 року порівняно з аналогічним періодом 2023 року показує, що кредитування в обох випадках зменшилось

у зв'язку із обмеженням наявного грошового ресурсу. Ресурсом для подальшого надання кредитів є, насамперед, кошти від повернення раніше наданих кредитів. Зазначена ситуація була обумовлена подальшим спадом економіки та нестабільністю на енергетичному ринку держави внаслідок тривалої війни. Зазначені фактори впливу не дають чіткого уявлення для формування навіть короткострокових планових показників розвитку економіки, а також планування показників виробництва і собівартості продукції.

Більша частина коштів, передбачених в державному бюджеті на кредитування, а це майже 60,0 %, були спрямовані через програми кредитування підтримки малого і середнього бізнесу та зміцнення сфери енергетики. Так, через програму «Доступні кредити 5–7–9 %» майже 10,0 тисяч підприємців отримали кредити на загальну суму приблизно 35,0 млрд гривень. Перед тим Уряд модернізував зазначену кредитну програму таким чином, щоб вона набула ознак державної підтримки на інвестиційне кредитування. Зокрема, було збільшено ліміт кредитування в галузі тваринництва до 150,0 млн грн, знижено максимальну суму кредитування на фінансування оборотного капіталу до 5,0 млн грн, а ліміти на інвестиційні цілі залишились без змін. Тож можемо підсумувати, що за умов обмеженості фінансового ресурсу та подальшого зменшення обсягів кредитування державного бюджету, держава прагне підтримати представників малого та середнього бізнесу через максимально ефективне використання коштів, шляхом внесення змін до чинних бюджетних програм.

2.2.2. Оцінка трендів та чинників впливу

За прогнозами міжнародних та вітчизняних експертів, військові дії на території України, на жаль, найближчим часом не завершаться. Навіть за умов реалізації оптимістичного варіанту розвитку подій, видатки на національну безпеку та оборону не будуть зменшені, а навпаки — вони мають чітку тенденцію для подальшого збільшення, при чому не лише за рахунок власних надходжень.

Тренд, спрямований на посилення обороноздатності держави, зберігатиметься у найближчі 5–10 років. Відповідно до Бюджетної декларації на 2025–2027 роки, схваленою Постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 року № 751 передбачається розбудова власних оборонних потужностей України саме за рахунок інвестицій. Також для забезпечення стабільного та безперервного фінансування першочергових потреб у сфері безпеки і оборони країни планується розроблення додаткового пакета заходів на 2025–2027 роки з фінансовим ресурсом близько 340 млрд грн щороку. Таким чином, в середньостроковій перспективі на безпеку і оборону планується спрямувати у 2025 році — 2 226,8 млрд грн, у 2026 році — 1 626,8 млрд грн, а в 2027 році — 1 532,8 млрд гривень. При цьому планується, що бюджетна політика у сфері безпеки і оборони буде орієнтована на наступні основні напрямки:

- удосконалення системи мобілізації сил оборони, оперативного обладнання території, національного спротиву, включаючи систему територіальної оборони та руху опору;
- забезпечення прикриття повітряного та морського простору держави;
- посилення оборонно-промислового комплексу шляхом впровадження сучасних технологій і замкнених циклів виробництва озброєння та військової техніки;
- очищення території України від вибухонебезпечних предметів, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та оперативність ліквідації їхніх наслідків;
- здійснення заходів з охорони та оборони важливих державних об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури;
- посилення національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі, у тому числі розвиток

кіберзахисту (кібероборони) в інтересах Збройних Сил та інших складових сил оборони України.

Формування відповідних трендів матиме свій позитивний вплив на бюджетну систему країни у довгостроковій перспективі. Створення нових підприємств та збільшення державного замовлення будуть потребувати нових робочих місць, що зумовить зростання податкових надходжень до усіх рівнів бюджетів. У Верховній Раді України прийнято та передано на підпис голові ВРУ та Президенту України законопроект № 11417 про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони", яким передбачено збільшити видатки за окремими бюджетними програмами на 500,3 млрд гривень. Крім того, прогнозується збільшення залучення іноземних інвестицій за різними напрямками: інвестиції у відкриття нових виробництв, заснування виробництв спільної форми власності та інші.

У короткостроковій перспективі будуть збільшуватися видатки на охорону здоров'я. Тривалі військові дії призводять до збільшення кількості людей, які потребують невідкладної медичної допомоги, реабілітації, відновлення. Також чинником впливу є висока імовірність збільшення навантаження на медичні заклади за рахунок збільшення кількості ВПО, військовослужбовців, громадян, постраждалих внаслідок війни.

Видатки на освіту мають чіткий зростаючий тренд. Проте в умовах обмеженості фінансового ресурсу для збільшення видатків на галузь нагальною потребою залишається проведення оптимізації мережі закладів освіти. Це дасть змогу не тільки збільшити видатки з державного бюджету на освіту, а також спонукає головних розпорядників коштів до більш ефективного використання фінансового ресурсу.

Здійснений аналіз видатків за I півріччя 2024 року дає змогу констатувати про тренд щодо зменшення обсягів надання та повернення кредитів до державного бюджету. Кредитування з державного бюджету у I півріччі 2024 року порівняно з аналогічним періодом 2023 року зменшилось на 25,0 %. Основними чинниками, які вплинули на зазначений результат, є припинення або скорочення ділової активності суб'єктів господарювання, розірвання налагоджених бізнес-ланцюжків, постійна зміна та пошук оптимальних логістичних маршрутів. Зазначені фактори гальмують розвиток економіки і сприяють її подальшому спаду.

В основному ресурсом для надання кредитів є іноземні інвестиції та кошти від раніше наданих кредитів. Оскільки в умовах війни інвестиції в економіку зменшились, держава змушена самостійно інвестувати кошти для підтримки економіки та бізнесу. Бюджетною декларацією на 2025–2027 роки, яка була схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 року № 751, зокрема визначено, що суб'єкти господарювання будуть мати обмежений фінансовий ресурс саме внаслідок повільного доступу до доступного кредитування. Але уряд передбачає у 2025–2027 роках в рамках реалізації державної політики у сфері агропромислового розвитку надання фінансової підтримки фермерським господарствам, зокрема через механізм пільгового кредитування. Це дасть змогу збільшити питому вагу пільгових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих у сільське господарство, та зміцнить їхню матеріально-технічну базу.

Також в 2025–2027 роках передбачено продовжити підтримку малого та середнього підприємництва саме за рахунок продовження виконання державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %», яка також сприятиме розвитку та підтримці малого та середнього бізнесу у період воєнного стану.

Ще одним інструментом підтримки бізнесу повинна стати програма надання державних гарантій на портфельній основі, що передбачає спрощення доступу мікро-, малого та/або середнього підприємництва до кредитування навіть за відсутності у них достатнього забезпечення шляхом часткового гарантування державою їхніх боргових зобов'язань перед банками-кредиторами.

Усі зазначені інструменти дадуть змогу забезпечити підтримку економіки та бізнес середовища саме через державне кредитування протягом 2025–2027 років. Вже сьогодні Уряд запланував та має наміри найближчим часом забезпечити відбудову та посилення енергетичної галузі шляхом надання кредитів із застосуванням пільгової кредитної ставки або надання безвідсоткових кредитних коштів.

2.2.3. Оцінка викликів та ризиків

В умовах сьогодення, з огляду на продовження війни та об'єктивне зростання залежності надходжень державного бюджету від міжнародних партнерів, зберігається низка ризиків, які можуть суттєво вплинути на подальшу позитивну динаміку видатків державного бюджету. Основними викликами та ризиками на сьогодні є:

1. Прогнозна невизначеність тривалості та активності бойових дій

На урядовому рівні визначені загальнодержавні пріоритети до яких, в умовах триваючої повномасштабної війни, відноситься сектор безпеки і оборони. На забезпечення відповідних видатків у 2024 році заплановано майже 30,0 % ВВП. Однак, для забезпечення зростаючого тренду за відповідними програмними видатками існує висока імовірність ризиків скорочення видатків на соціальну сферу, освіту та охорону здоров'я, що є вкрай небезпечним явищем. Крім того, це збільшує залежність від міжнародної допомоги, яка надходить до державного бюджету у різних формах, та надходження якої теж відноситься до найгостріших питань забезпечення фіскальної стабілізації.

2. Обмеженість фінансового ресурсу і, як наслідок, збільшення дефіциту державного бюджету

На жаль, видатки державного бюджету не можуть бути в повній мірі забезпечені за рахунок внутрішніх ресурсів. Тому вже не перший рік для покриття дефіциту бюджету залучаються кошти допомоги міжнародних партнерів. Зазначений інструмент впливає на показник дефіциту державного бюджету, який має зростаючий тренд. Своєчасне надходження міжнародної фінансової допомоги в повному обсязі залежить від багатьох факторів: виконання вимог міжнародних партнерів, зміна уряду країни донора і т. ін. Зазначені фактори мають вплив на несвоєчасне та неповне забезпечення видатків державного бюджету необхідним фінансовим ресурсом.

Крім того, зростання бюджетного дефіциту зумовлює виникнення ризику скорочення бюджетних видатків, у тому числі на відбудову, потребу бізнесу та соціальні програми, що загострить проблеми у цих сферах. Також це обумовлює ризики зменшення обсягів фінансування проєктів відновлення та розвитку, необхідність перегляду програм пільгового кредитування.

3. Загострення проблем у сфері соціального захисту та соціального забезпечення

В умовах війни та фіскальних дисбалансів постає нагальна потреба збільшення бюджетних видатків на усіх рівнях для сфери соціального захисту і соціального забезпечення. Це стосується не лише забезпечення своєчасної виплати пенсій, соціальної допомоги та інших виплат, але й розширення підтримки для найбільш уразливих категорій населення. Важливим є недопущення виникнення заборгованостей за цією категорією видатків, оскільки будь-які затримки можуть мати критичні наслідки для громадян, які залежать від цих виплат.

Проблема загострюється через декілька ключових факторів. Насамперед через значний дефіцит бюджету Пенсійного фонду України, який є наслідком як зростання кількості одержувачів пенсій, так і відтоку працездатного населення за кордон, що зменшує базу для відрахувань. Водночас війна суттєво вплинула на економічну ситуацію в країні, спричинивши масове переміщення населення, руйнування підприємств та інфраструктури, що додатково зменшує надходження до бюджету і збільшує навантаження на соціальні видатки.

Також зростає кількість людей, які потребують соціальної підтримки, включаючи внутрішньо переміщених осіб, сім'ї військовослужбовців, постраждалих від бойових дій, людей з інвалідністю та інші вразливі групи. В умовах зростаючого навантаження на систему соціального забезпечення особливо важливо, щоб уряд забезпечив достатній рівень фінансування і ефективного використання ресурсів для покриття цих потреб. Це потребує не тільки збільшення бюджетних видатків, але й удосконалення механізмів адміністрування соціальної допомоги, покращення прозорості й ефективності розподілу коштів, а також проведення реформ у сфері соціального захисту для забезпечення стійкості цієї системи в довгостроковій перспективі. Зрештою, необхідно враховувати демографічні зміни, викликані війною, зокрема міграційні процеси та зміни у структурі населення, що вимагає гнучкого підходу до планування та фінансування соціальних програм.

4. Політичні ризики

Складна ситуація в країні обумовлює необхідність прийняття оперативних рішень у сфері управління державними фінансами. Зазначені рішення не завжди можуть бути популярними, але вони точно потрібні та вирішальні (наприклад, збільшення ставок податків та зборів для наповнення дохідної частини бюджету, обмеження капітальних видатків для забезпечення фінансового ресурсу на видатки за захищеними статтями і т. ін.). Оскільки зазначені рішення приймаються через ухвалення відповідних законопроектів, існують ризики ускладнення консенсусу для прийняття непопулярних, але вкрай необхідних кроків для забезпечення фінансової стійкості та видатків державного бюджету.

Особливо це стосується критично важливих сфер, таких як фінансування виплат заробітної плати військовослужбовцям та модернізація військової техніки. Якщо не буде вжито своєчасних заходів для збільшення дохідної частини бюджету, може виникнути загроза нестачі належного фінансування оборонних видатків.

5. Зростання витрат на обслуговування боргу

Збільшення державного боргу призводить до зростання витрат на його обслуговування. Це може зменшити фінансові ресурси, які могли б бути спрямовані на забезпечення видатків державного бюджету пов'язаних з соціальними програмами. В умовах обмеженості ресурсу державного бюджету це є ризиком.

В умовах обмеженості бюджетного ресурсу та зростаючих потреб економіки, яка постраждала від війни, зростання витрат на обслуговування боргу є серйозним ризиком. Це може обмежити можливості держави інвестувати у стратегічні напрями, такі як модернізація інфраструктури, оборона, відновлення економіки та розвиток людського капіталу.

Окрім цього, зростання боргового навантаження може вплинути на кредитний рейтинг країни, підвищуючи вартість майбутніх запозичень і обмежуючи доступ до міжнародних фінансових ринків. Це змусить вдаватися до пошуку нових джерел доходів або оптимізації видатків, щоб забезпечити стабільність державних фінансів.

6. Збільшення видатків на гуманітарні потреби

В умовах продовження військових дій на невизначений термін і зростання кількості внутрішньо переміщених осіб може знадобитися збільшення витрат на гуманітарні програми (житло, соціальні виплати, допомога населенню і т. ін.), що може обмежити фінансування інших бюджетних програм та невиконання відповідних пріоритетних видатків державного бюджету. Крім того, міжнародна підтримка у вигляді гуманітарної допомоги може не покрити всі видатки, що покладає додаткове фінансове навантаження на державний бюджет. У такій ситуації збалансування потреб оборони, соціального захисту та гуманітарної допомоги стане ключовим викликом, що вимагає ухвалення складних рішень щодо пріоритезації фінансових ресурсів і пошуку додаткових джерел фінансування.

2.3. ДЕРЖАВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ

2.3.1. Аналіз показників

За офіційними даними Міністерства фінансів України державний та гарантований державою борг України станом на 30.06.2024 року становить 6 168 млрд грн або 152,2 млрд дол. США. За січень–червень 2024 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився на 648,5 млрд грн або на 6,9 млрд дол. США (табл. 4).

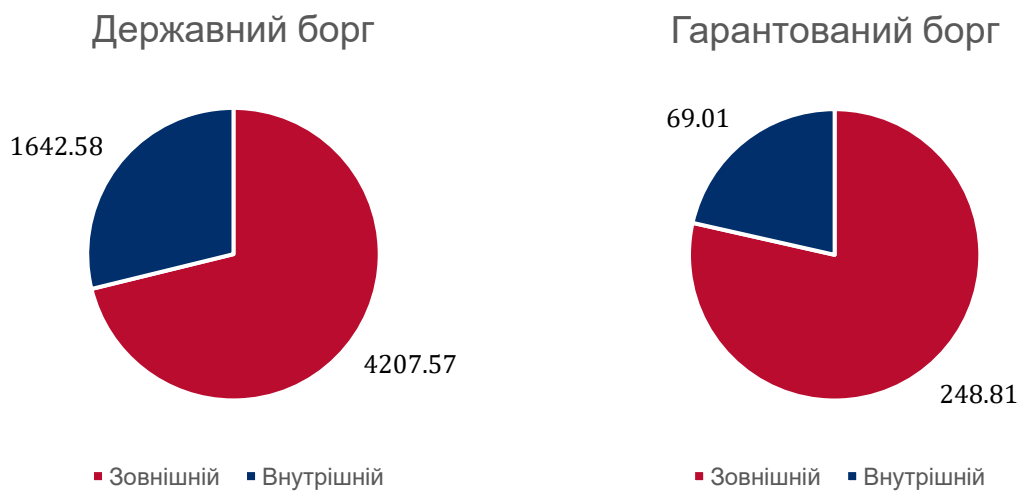
Упродовж I півріччя 2024 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився у гривневому еквіваленті на 243,7 млрд грн, а у доларовому еквіваленті — на 1,1 млрд дол. США. Протягом червня 2024 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилась у гривневому еквіваленті на 52,71 млрд грн і в доларовому еквіваленті державний та гарантований державою борг збільшився на 1,16 млрд дол. США. Така динаміка зумовлена в основному збільшенням довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів.

Табл. 4. ДИНАМІКА ДЕРЖАВНОГО ТА ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ БОРГУ УКРАЇНИ, млрд дол. США

Показник	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023	6 місяців 2024 р.	+, - до 31.12.2021 %	+, - до 31.12.2023 %
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	97,96	111,45	145,32	152,2	55,4	473
Державний борг	86,62	101,59	136,59	144,31	66,6	5,65

Внутрішній борг	38,95	38,00	41,8	40,52	4,0	-3,06
Зовнішній борг	47,66	63,59	94,79	103,79	117,8	9,49
Гарантований державою борг	11,34	9,85	8,73	7,84	-30,9	-10,19
Внутрішній борг	1,80	1,97	1,81	1,70	-5,6	-6,08
Зовнішній борг	9,54	7,88	6,91	6,14	-35,6	-11,14

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Рис. 20. Обсяг державного та гарантованого державою боргу станом на 30.06.2024, млрд грн (по курсу Національного банку України на 30.06.2024)

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Державний зовнішній борг становив 4 207,6 млрд грн (68,22 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), що дорівнює 103,8 млрд доларів США. Державний внутрішній борг становив 1 642,6 млрд грн (26,63 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 40,5 млрд доларів США (рис. 20). Гарантований державою борг України становив 317,8 млрд грн (5,15 %), що еквівалентно 7,8 млрд доларів США. Зокрема гарантований державою зовнішній борг становив 248,8 млрд грн (4,03 %), або 6,1 мільярда доларів США, а гарантований державою внутрішній борг становив 69,0 млрд гривень (1,12 %), що дорівнює 1,7 мільярда доларів США.

Структура державного та гарантованого державою боргу за даними Міністерства фінансів України на 30.06.2024 наведена у таблиці 5.

Табл. 5. СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО ТА ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ БОРГУ станом на 30.06.2024

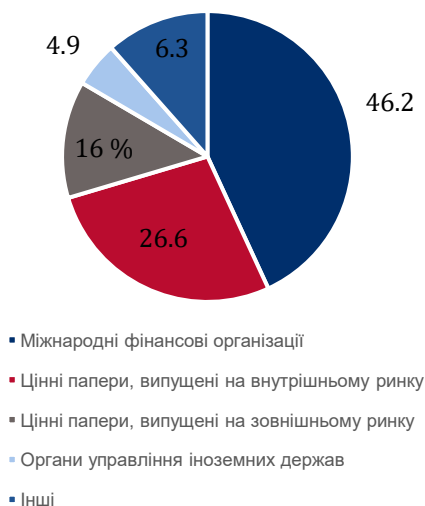
Показник	Зовнішній		Внутрішній		Разом	
	млрд грн	частка, %	млрд грн	частка, %	млрд грн	частка, %
Державний борг	4 207.57	68,22 %	1 642.58	26,63 %	5 850.15	94,85%
Гарантований борг	248.81	4,031 %	69,01	1,12 %	317.82	5,15%
СУКУПНИЙ	4 456.38	71,6 %	1 711,59	28,4	6 167,97	100,0

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

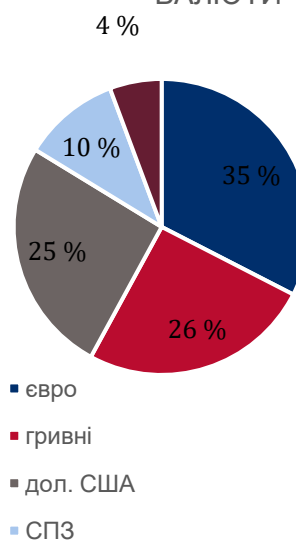
В розрізі кредиторів основну частку державного та гарантованого боргу становлять:

- пільгові позики, одержані від міжнародних фінансових організацій (МФО) — 46,2 % (25% до повномасштабної війни);
- випущені цінні папери на внутрішньому ринку — 26,6 %;
- випущені цінні папери на зовнішньому ринку — 16 %;
- органи управління іноземних держав — 4,9 %;
- інші — 6,3 %.

СТРУКТУРА БОРГУ В РОЗРІЗІ КРЕДИТОРІВ

СТРУКТУРА БОРГУ В РОЗРІЗІ ВАЛЮТИ

Рис. 21. Структура боргу в розрізі кредиторів та валюти станом на 30.06 2024, %

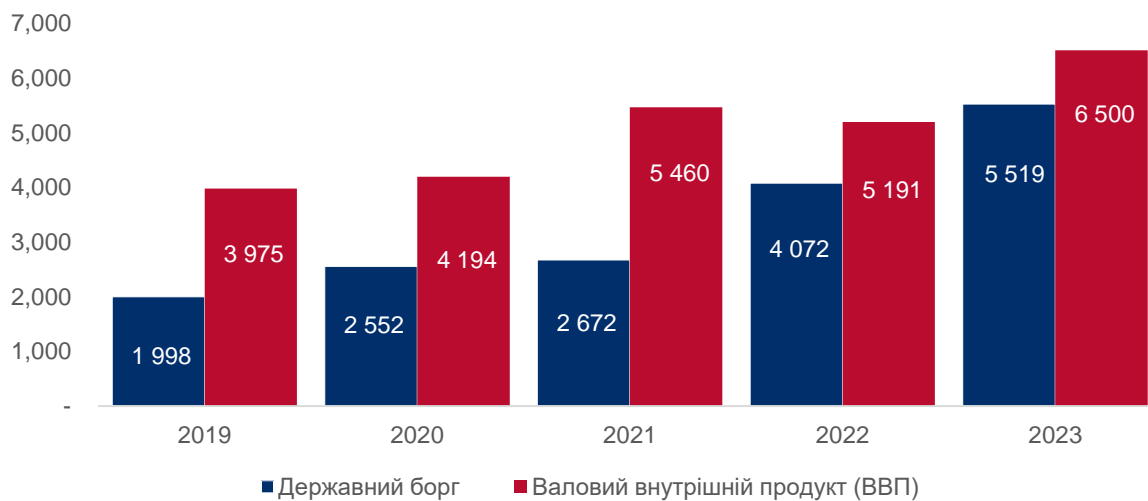
Джерело: розрахунок на основі даних МФУ

Значна частка пільгових кредитів у структурі державного боргу України є наслідком співпраці з МФО до війни, а також значних обсягів пільгового фінансування, залучених після початку російського вторгнення у 2022 році. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій станом на 30.06.2024 становить 2 727,6 млрд грн, в тому числі в розрізі кредиторів:

- Європейський Союз — 1 599,9 млрд грн;
- Міжнародний банк реконструкції та розвитку — 596,0 млрд грн;
- Міжнародний валютний фонд — 404,5 млрд грн.

Для забезпечення фінансування військових видатків Україна покладається на внутрішній борговий ринок. З березня 2022 року регулярно здійснюється випуск військових облігацій на внутрішньому ринку, щоб забезпечити безперебійне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану. Уряд спрямовує ці кошти на підтримку армії для закупівлі зброї, боеприпасів, обладнання, продуктів харчування та медикаментів. Загалом за I півріччя 2024 року від розміщення ОВДП на аукціонах Міністерство фінансів України залучило 251,3 млрд грн в еквіваленті. Упродовж воєнного стану — 1,07 трлн гривень.

Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2019 по 2023 рр. наведена на рис. 22

Рис. 22. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України у 2019–2023 роках, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних МФУ

За результатами аналізу динаміки сукупного державного боргу і ВВП України слід зазначити, що повномасштабне вторгнення росії у 2022 році призвело до різкого зростання співвідношення сукупного державного боргу до ВВП: з 48,9 % станом на 31.12.2021 до 84,4 % станом на 31.12.2023.

Відповідно до дослідження Світового банку, якщо розмір державного боргу перевищує граничний показник, то його подальше зростання призводить до уповільнення темпів росту ВВП. Для розвинених країн такий показник становить 77,0 % від ВВП. Для країн, що розвиваються, до яких належить Україна, — 64,0 % від ВВП. Проте відсоток співвідношення боргу до ВВП не є однозначним показником і багато розвинених держав світу мають державний борг, який перевищує ВВП. Наприклад, розмір державного боргу відносно ВВП перевищує 100,0 % в Японії, Греції, Італії, США, Великій Британії та інших країнах. Однак вони не мають проблем з його обслуговуванням.

Видатки на погашення зобов'язань по державному боргу за січень–червень 2024 рік становлять 271,3 млрд грн, в тому числі за внутрішніми зобов'язаннями 198,1 млрд грн та за зовнішніми — 73,2 млрд гривень. Видатки на обслуговування державного боргу за січень–червень 2024 року — 132,8 млрд грн, що становить 8,6 % видатків загального фонду державного бюджету (проти 8,2 % у 2023 році, 6,5 % у 2022 та 12,4 % у 2021 році).

2.3.2. Оцінка трендів та чинників впливу

Результати аналізу засвідчують чіткий тренд збільшення державного боргу України. На початку 2022 року державний борг України становив 49,0 % від ВВП, але вже на кінець 2022 року — 78,0 %, а на кінець 2023 року — 84,0 %. Головними причинами зростання боргу держави є:

- збільшення дефіциту Державного бюджету України, спричинений збільшенням видатків на оборону;
- фіскальна політика, спрямована на зменшення податкового навантаження без відповідного скорочення державних витрат;
- зменшення податкових надходжень та збільшення соціальних трансфертів під час військового стану;
- залучення коштів нерезидентів з метою підтримки стабільності національної валюти.

За оцінкою експертів Міжнародного валютного фонду, у березні 2024 року для забезпечення стабільності публічних фінансів необхідно знизити рівень державного боргу до 82,0 % ВВП до 2028 року і до 65,0 % ВВП до 2033 року.

Відповідно до Бюджетної декларації на 2025–2027 роки бюджетну політику буде спрямовано на зменшення рівня дефіциту державного бюджету у 2025–2027 роках, що був збільшений з метою задоволення потреб у фінансових ресурсах держави після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України.

У середньостроковій перспективі передбачено поступове зменшення зовнішньої фінансової підтримки України і відповідно дефіциту державного бюджету. Так, дефіцит державного бюджету прогнозується на рівні 18,2 % валового внутрішнього продукту у 2025 році, 10,3 % валового внутрішнього продукту у 2026 році та 6,7 % валового внутрішнього продукту у 2027 році.

Фінансування державного бюджету за рахунок державних запозичень планується з урахуванням надходження фінансової допомоги від міжнародних партнерів та доступної ліквідності внутрішнього ринку капіталу. Передбачається максимізація випуску облігацій внутрішньої державної позики з метою отримання чистого позитивного фінансування у 2025–2027 роках. Успішне розміщення державних цінних паперів на внутрішньому ринку в необхідному обсязі в поєднанні зі своєчасним зовнішнім фінансуванням на відповідних пільгових умовах дасть змогу забезпечити фінансування державного бюджету. Державні гарантії у 2025–2027 роках надаватимуться з такими обмеженнями:

- граничний обсяг надання державних гарантій, які надаються на підставі рішень Кабінету Міністрів України, не перевищуватиме 3 % планових доходів загального фонду державного бюджету відповідного бюджетного періоду;
- граничний обсяг надання державних гарантій, які надаються на підставі міжнародних договорів України, визначатиметься законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період.

Політика управління державним боргом у 2025–2027 роках буде орієнтована на:

- продовження тісної співпраці з міжнародними партнерами з метою залучення довгострокового пільгового фінансування;
- проведення правочинів з державним боргом;
- здійснення заходів для розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів;
- залучення необхідного фінансування державного бюджету за найнижчої можливої вартості з урахуванням ризиків.

В умовах воєнного стану та спаду національної економіки одним з основних джерел фінансування пріоритетних інвестиційних проєктів є довгострокові пільгові кредити від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій. На 2026–2027 роки передбачено фіскальний простір у сумі 384,7 млрд гривень у 2026 році та 426,3 млрд гривень у 2027 році, який обчислений з урахуванням пакета додаткових заходів, що дасть змогу збільшити дохідну частину державного бюджету. Зазначені кошти можуть бути використані для збалансування показників бюджету у відповідних бюджетних періодах та/або буде розподілено в наступних планових періодах, насамперед на зміцнення обороноздатності нашої країни, забезпечення непередбачених видатків бюджету, соціальний захист громадян. Обсяг державного боргу на кінець 2024 року визначатиметься наступними чинниками:

- надходжень кредитів (позик) від міжнародних партнерів, зокрема надходження фінансової допомоги у вигляді грантів;
- відхилення фактичного обмінного курсу національної валюти порівняно з прогнозованим, що застосовувався під час здійснення розрахунків показників державного бюджету на 2024 рік;
- проведення капіталізації банків державного сектору, державних компаній та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

2.3.3. Оцінка викликів та ризиків

Контроль за ризиками збільшення державного боргу базується на аналізі показників ризику рефінансування, ліквідності, відсоткового, валютного та бюджетного ризиків, а також ризиків, пов'язаних з управлінням державним боргом (умовні зобов'язання). Такі основні ризики визначені Середньостроковою стратегією управління державним боргом на 2024–2026 роки.

1. Ризик рефінансування

У рамках наявного боргового портфеля протягом наступних 4 років очікуються значні піки рефінансування державного боргу. Зокрема платежі з погашення і обслуговування державного боргу становитимуть 1 028 млрд грн у 2024 році, 1 189 млрд грн у 2025 році та 1 184 млрд грн у 2026 році. Майже дві третини виплат припадає на облігації внутрішньої державної позики в національній та іноземній валютах. Цей ризик можна зменшити завдяки збільшенню ролі ОВДП за рахунок випуску ОВДП з довшими строками погашення.

Крім того, роздрібні інвестори будуть і надалі долучатись до ринку з обігом ОВДП. Наразі можна придбати ОВДП засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг. Такі інструменти наявні в гривні, доларах США та євро. Ці облігації пропонують привабливі умови порівняно з традиційними банківськими депозитами, що є альтернативним варіантом інвестування для приватних інвесторів. У свою чергу, повномасштабне вторгнення росії проти України призвело до збільшення середнього терміну до погашення через декілька факторів:

- *Розвиток внутрішнього ринку.* У 2022 році випуски на внутрішньому ринку були успішними, незважаючи на менші обсяги та зміщення у бік короткострокових інструментів (ОВДП зі строком погашення до 1 року становили 64 %). Починаючи з IV кварталу 2022 року, Національний банк України здійснив кілька кроків для підвищення привабливості гривневих ОВДП, підвищивши резервні вимоги за депозитами на вимогу та дозволивши банкам покривати частину обов'язкових резервів вкладеннями у бенчмарк-ОВДП. У 2023 році випуски ОВДП змістилися в бік більш тривалих строків погашення: 85 % від загального обсягу становлять 1–3річні ОВДП.
- *Фінансування Національним банком України.* У 2022 році Національний банк України викупив ОВДП на 400 млрд грн зі середньозваженим строком до погашення у 16,9 років.
- *Довгострокові пільгові кредити.* Із лютого 2022 року було надано 37,2 млрд доларів довгострокових пільгових кредитів (наприклад, до 35 років у випадку міжнародної фінансової допомоги від ЄС).

2. Ризик ліквідності

Після економічного спаду у 2014 році Україна зазнала різкого зниження своїх міжнародних резервів. Завдяки фінансовій підтримці від міжнародних організацій, а також рішенню Національного банку України щодо запровадження плаваючого обмінного курсу країна змогла швидко відновити свої резерви з 7,5 млрд доларів на кінець 2014 року до 15,5 млрд доларів на кінець 2016 року та надалі наростити їх до 30,9 млрд доларів станом на кінець 2021 року.

Після російського вторгнення в лютому 2022 року Національний банк України запровадив режим фіксованого валютного курсу для забезпечення цінової та фінансової стабільності. Війна спричинила значне скорочення експорту (на близько 40 %) та обмежила доступ до ринків капіталу. Через це Національний банк України був змушений проводити значні інтервенції для підтримки фіксованого обмінного курсу. Для поповнення міжнародних резервів у лютому–грудні 2022 року Національний банк України покладався на 32,1 млрд доларів пільгових кредитів та грантів від міжнародних партнерів, залучених Урядом для покриття дефіциту бюджету. Станом на кінець червня 2024 року міжнародні резерви України становили 37,9 млрд доларів, що відповідає 5,1 місяцям майбутнього імпорту.

3. Валютний ризик

Вплив коливань обмінного курсу гривні до долара на державний бюджет посилюється високим ступенем кореляції з іншими основними валютами, в яких номіновані боргові зобов'язання України. Коли гривня девальвує по відношенню до долара або інших валют, у яких номіновані боргові зобов'язання, витрати на обслуговування боргу зростають. Це призводить до додаткового тиску на державний бюджет, оскільки необхідно витратити більше на виплату відсотків та погашення основної суми боргу в іноземній валюті. Зі свого боку це може призвести до зменшення фінансових ресурсів, доступних для фінансування інших важливих бюджетних витрат, таких як соціальні програми, інфраструктурні проекти та оборона.

Щоб мінімізувати валютний ризик і забезпечити цінову та фінансову стабільність, Національний банк України 2 жовтня 2023 року запровадив режим керованої гнучкості обмінного курсу. Цей механізм передбачає наявність гнучкого курсу валют, але під контролем Національного банку України, який може здійснювати інтервенції на валютному ринку для згладжування різких коливань обмінного курсу і забезпечення стабільності.

4. Відсотковий ризик

Середній строк рефіксації відсоткових ставок державного боргу України становить 5,4 роки. Це означає, що лише порівняно невелика частка державного боргу підлягає рефіксації процентних ставок у короткостроковій перспективі, що знижує уразливість країни до відсоткового ризику в найближчій перспективі.

Цей показник є вищим для зовнішнього боргу порівняно з внутрішнім боргом, що обумовлено значною часткою довгострокового зовнішнього боргу з фіксованою процентною ставкою. Оскільки довгостроковий борг менше підлягає коливанням відсоткових ставок, це забезпечує певну стабільність у витратах на обслуговування боргу.

Для зниження відсоткового ризику в майбутньому, структура боргових зобов'язань повинна передбачати запозичення з довшим строком до рефіксації відсоткових ставок. Це дозволить зменшити вплив можливих коливань відсоткових ставок на витрати на обслуговування боргу. В умовах очікуваного зниження відсоткових ставок на внутрішньому ринку та прогнозованого зменшення рівня інфляції у середньостроковій перспективі, довгострокові запозичення можуть забезпечити вигідніші умови фінансування і фінансову стабільність.

5. Бюджетний ризик

У 2020–2021 роках завдяки зусиллям із фіскальної консолідації Україні вдалося знизити співвідношення дефіциту державного бюджету до ВВП з 4,5 % у 2020 році до 3,5 % у 2021 році. На тлі війни росії проти України у 2022 році дефіцит бюджету сягнув 17,9 %, у 2023 році — 20,4 %, що значно менше прогнозованого показника завдяки більшими, ніж очікувалося, грантами від міжнародних партнерів, а також нижчому падінню ВВП.

Водночас, ключові короткострокові політичні заходи Уряду включають відновлення довоєнного режиму оподаткування та уникнення заходів, які можуть підірвати дохідну базу. Такі кроки дещо компенсують вищі, ніж очікувалося, військові видатки. Потрясіння для бюджету, спричинені тривалою війною, можуть призвести до раптових змін потреб у фінансуванні, тож стратегія управління боргом має на меті бути достатньо гнучкою, щоб задовольнити ці потреби, зберігаючи фіскальну та боргову стабільність. Завершення війни призведе до збільшення дохідної бази, а також до скорочення видатків, пов'язаних з війною.

6. Інші ризики

Безпекова ситуація та пов'язана з нею невизначеність є ключовими факторами, що визначають макроекономічні ризики в Україні:

- виважена монетарна політика Національного банку України у воєнний час (підвищення облікової ставки з червня 2025 року до 25 % та поступове зниження до 13 % за станом на 30.06.2023) вже суттєво знизила темпи інфляції в Україні. Однак ризик зростання інфляції залишається високим;
- зниження надходження міжнародної фінансової допомоги до рівня, що не покриватиме існуючий дефіцит платіжного балансу, здатне скоротити стабільність валютного ринку, що загрожуватиме втратою значних обсягів валютних резервів, девальваційними та інфляційними процесами в економіці.

Банківський сектор України характеризується порівняно великою часткою державних банків. Чотири банки, які частково або повністю належать державі, становлять ризик додаткових зобов'язань, що може виникнути в разі настання їхньої неплатоспроможності. Окрім цього, ризик додаткових зобов'язань також зумовлено необхідністю додаткової капіталізації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, яка може мати місце в разі банкрутства комерційних банків, а також капіталізації державних компаній. Додатковий ризик впливає з індексованих ОВДП, прив'язаних до обмінного курсу долара США, емітованих зокрема для капіталізації державних банків, що становлять приблизно 5,4 % державного боргу України.

Можливості управління ризиками державного боргу в умовах воєнного стану є значно обмеженими, однак вживаються всі можливі заходи для зменшення ризиків державного боргу, а саме:

- ризику рефінансування — збільшення кросоверу ОВДП за рахунок випуску ОВДП із більшими строками погашення та обмежень випуску короткострокових ОВДП з погашенням у поточному році. Залучення довгострокового пільгового фінансування дозволить збільшити середньозважений строк до погашення державного зовнішнього боргу;
- відсоткового ризику — очікується поступове зниження відсоткових ставок за ОВДП на фоні зниження рівня інфляції та облікової ставки Національного банку України;
- ризику ліквідності — шляхом оптимізації графіка погашення державного боргу;
- валютного ризику — шляхом пріоритизації запозичень у національній валюті на внутрішньому ринку капіталу для забезпечення роловеру гривневих ОВДП. ОВДП в іноземній валюті здійснюватимуться в обсягах, необхідних для погашення таких ОВДП, мінімізуючи таким чином вплив валютного ризику у поточному році.

РОЗДІЛ III. КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

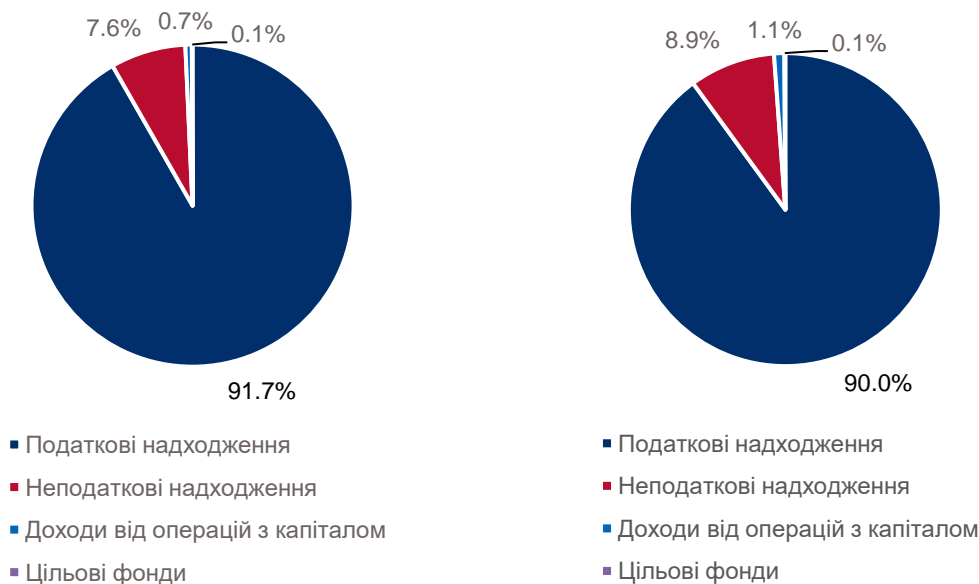
3.1. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1.1. Аналіз показників

За офіційними даними Державного веб-порталу бюджету для громадян, до місцевих бюджетів, без врахування трансфертів з Державного бюджету, у I півріччі 2024 року надійшло 227,0 млрд грн, що на 7,2 млрд грн менше, ніж за I півріччя 2023 року. Виконання планового показника на рік становить 54,7 %.

Податкових надходжень, які є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів, надійшло за аналізований період у сумі 203,3 млрд грн, що на 11,3 млрд грн або на 5,3 % менше, ніж у I півріччі 2023 року. Їхня частка у загальній сумі надходжень становить 90,0 %. Основним чинником зменшення обсягу податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2024 році стало вилучення з 1 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами.

У I півріччі 2024 року неподаткових надходжень до місцевих бюджетів надійшло у сумі 20,1 млрд грн, що на 2,4 млрд грн або на 13,5 % більше ніж у I півріччі 2023 року. Доходи від операцій з капіталом склали 2,4 млрд грн, що на 878,5 млн грн або на 57,7 % більше, ніж за I квартал 2023 року. Доходи до цільових фондів також зросли і становлять 216,2 млн грн, що на 60,9 млн грн або на 39,2 % більше, ніж у порівняльному періоді за 2023 рік (рис. 23).

Рис. 23. Структура доходів місцевих бюджетів за I півріччя у 2023–2024 рр, %

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Якщо частка податкових надходжень зменшилась на 1,7 % в структурі надходжень до місцевих бюджетів, то частка неподаткових надходжень зросла на 1,3 %, а частка доходів від операцій з капіталом — на 0,4 %. До загального фонду місцевих бюджетів

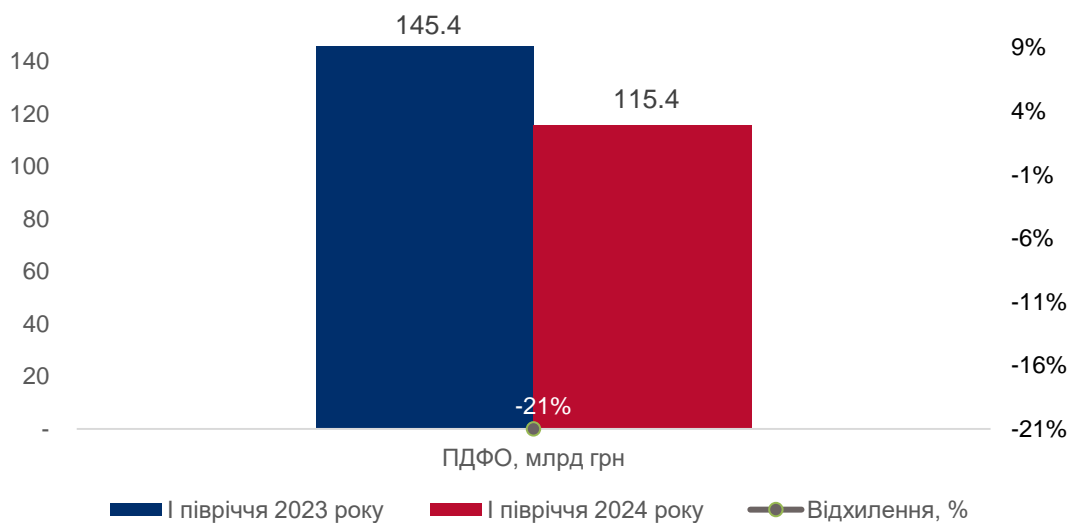
надійшло 208,7 млрд грн, що у співставних умовах на 40,4 млрд грн або на 24,0 % більше порівняно з I півріччям 2023 року. Виконання їхніх планових річних затверджених показників становить 53,0 %, при нормі 50 %. Виконання дохідної частини місцевих бюджетів (загального та спеціального фонду разом) за I півріччя 2024 року становить 54,7 %, в тому числі:

- податку на доходи фізичних осіб — 49,9 %;
- єдиного податку — 56,5 %;
- плати за землю — 52,0 %;
- податку на майно — 51,9 %;
- акцизного податку — 49,4 %;
- податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки — 75,9 %.

Найбільшу частку в доходах місцевих бюджетів становлять податок на доходи фізичних осіб — 58,7 %, єдиний податок — 9,0 % та акцизний податок — 6,2 %.

Податок на доходи фізичних осіб

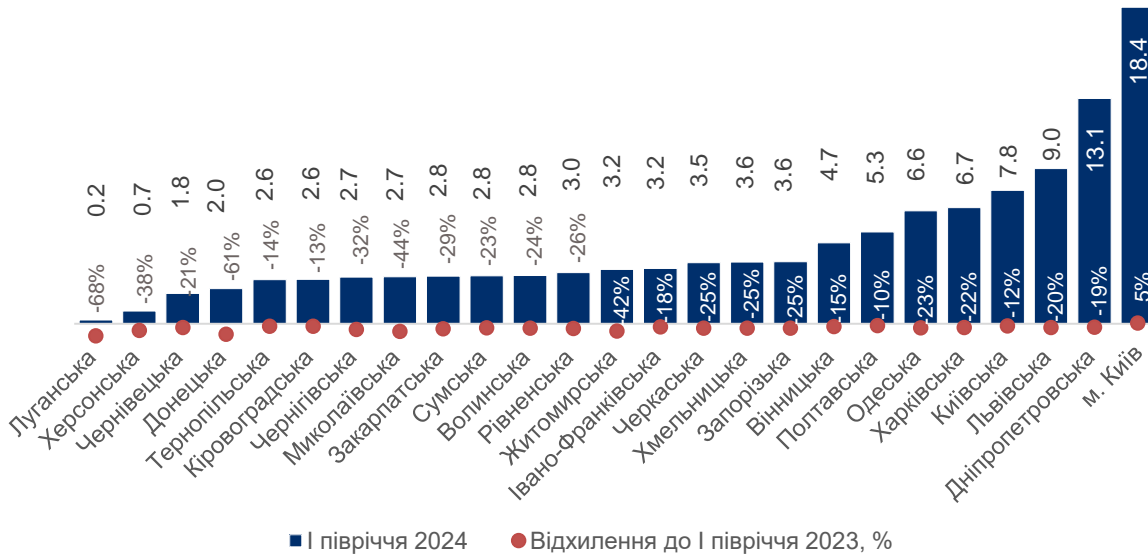
Податок на доходи фізичних осіб за I півріччя 2024 року становив 115,4 млрд грн, що на 30,0 млрд грн менше від показника за півріччя 2023 року. За даними Міністерства фінансів України, приріст надходжень ПДФО до відповідного періоду минулого року у співставних умовах становить 20,9 % або + 19,9 млрд гривень. Це обумовлено вилученням зі структури доходів місцевих бюджетів з 1 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами.

Рис. 24. Надходження ПДФО до місцевих бюджетів у I півріччях 2023 та 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб у розрізі областей у 2024 році наведено на рис. 25.

Рис. 25. Надходження ПДФО у розрізі областей України за I півріччя 2024 року, млрд грн

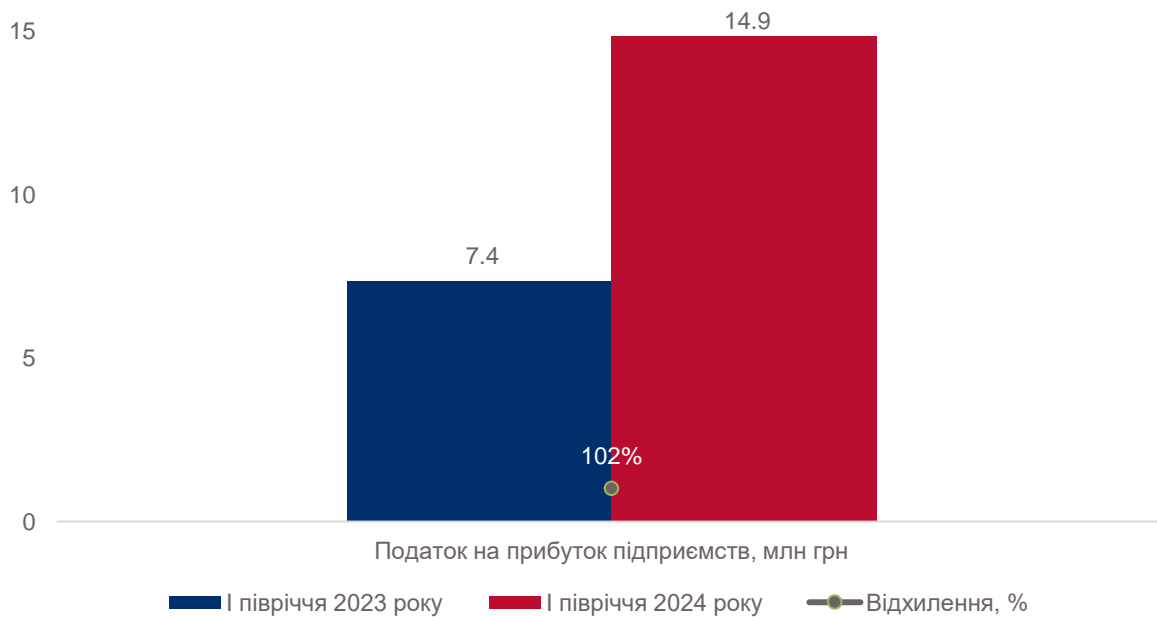
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Аналіз регіонального розподілу надходжень ПДФО дає змогу констатувати, що найбільше доходів із ПДФО у I півріччі 2024 року, як і в попередні періоди, отримує місто Київ (18,4 млрд грн). Серед областей найбільша частка цього податку акумулюється у місцевих бюджетах Дніпропетровської — 13,1 млрд грн, Львівської — 9,0 млрд грн, Харківської — 6,8 млрд грн, Київської — 7,7 млрд грн і Одеської областей — 6,6 млрд грн. Істотне зменшення надходжень від цього податку відмічається в областях, на територіях яких ведуться або велися активні бойові дії: Луганській, Херсонській, Миколаївській та Донецькій областях. Найменша сума надійшла до місцевих бюджетів Луганської області — 217,7 млн гривень.

Податок на прибуток підприємств

Надходження податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетів за I півріччя 2024 року становили 14,3 млрд гривень. У співставних умовах це на 7,3 млрд грн перевищує показник I півріччя 2023 року, при цьому темп росту становить 204,4 %. Слід зазначити, що виконання затвердженого річного планового показника становить 67,9 %, що є найвищим показником виконання серед надходжень до місцевих бюджетів.

В структурі цього податку найбільшу частку становить податок на прибуток банківських організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України, та податок на прибуток підприємств, який сплачують інші платники. Сукупно за рахунок цих двох податків за аналізований період надійшло 12,6 млрд гривень.

Рис. 26. Надходження податку на прибуток підприємств у I півріччях 2023 та 2024 років, млрд грн

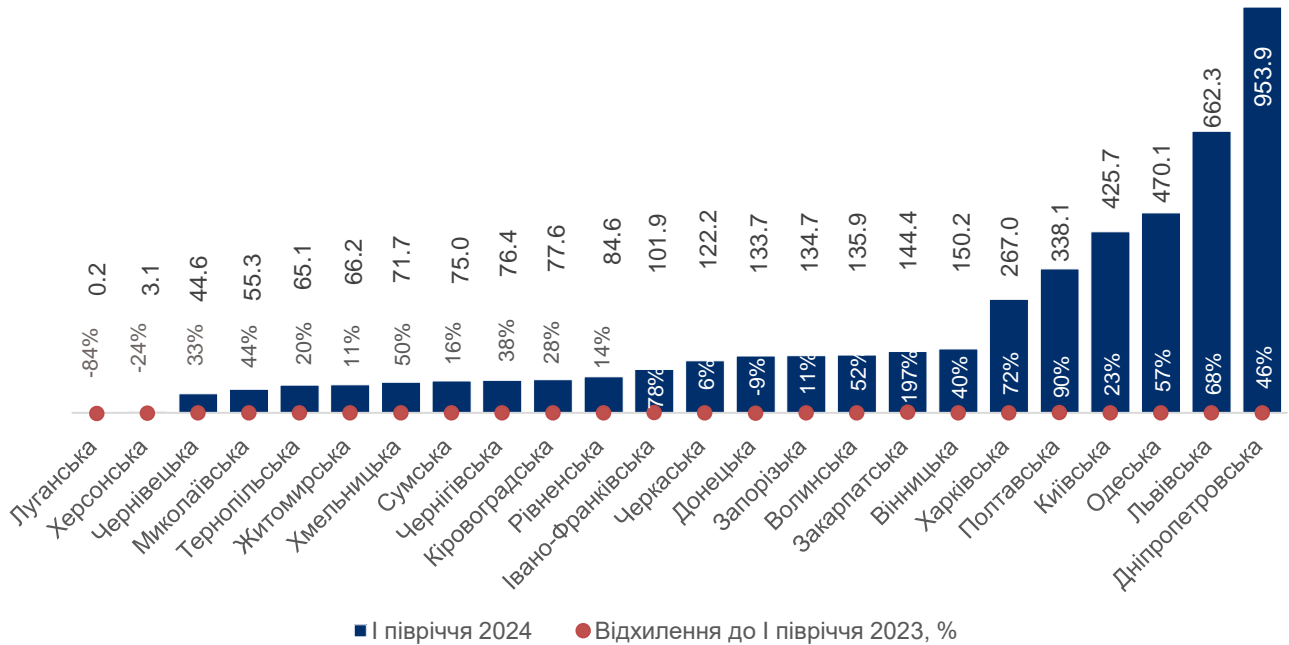
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

За I півріччя 2024 року сума надходжень від податку на прибуток банківських організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України, істотно зросла і становила 6,5 млрд грн, що порівняно з показником I півріччя 2023 року більше на 6,1 млрд гривень.

Також істотно зросли надходження податку на прибуток підприємств, який сплачують інші платники. У I півріччі 2024 року їх надійшло 6,1 млн грн, що на 1,0 млрд грн більше показника за I півріччя 2023 року. Надходження податку на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, становили 1,1 млрд грн, що на 58,6 млн грн більше показника за I півріччя 2023 року.

За аналізований період взагалі не надійшло до місцевих бюджетів податку на прибуток у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті підприємствами комунальної форми власності, та податку на прибуток у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті іншими платниками. Надходження цих податків є найменшими в структурі доходів. За I півріччя 2023 року вони сумарно склали 64,1 тис гривень. Сумарний внесок решти податків на доходи фізосіб становить за I півріччя 2024 року 1,1 млрд гривень.

Динаміку надходжень податку на прибуток підприємств у розрізі областей у 2024 році наведено на рис. 27.

Рис. 27. Надходження податку на прибуток підприємств у розрізі областей України за I півріччя 2024 року, млн грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

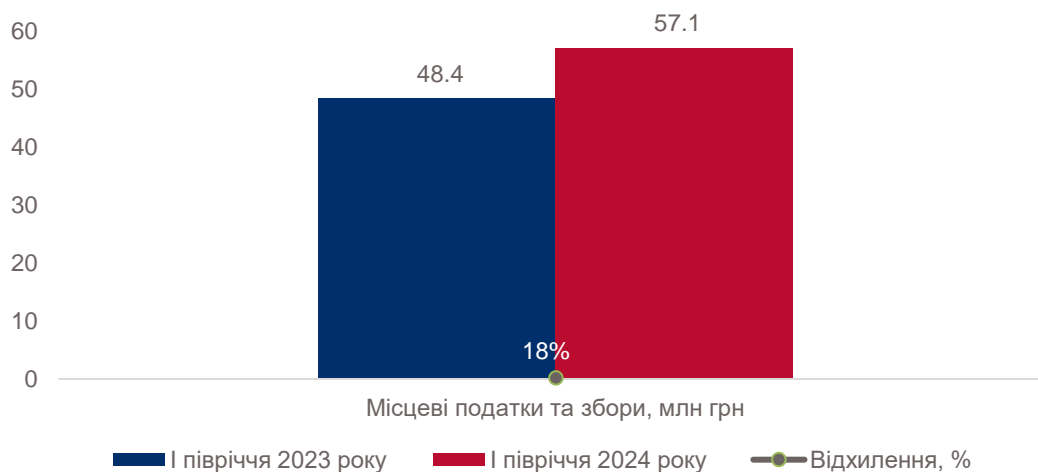
Аналіз структури надходжень податку на прибуток за регіональним виміром дає змогу констатувати зростання податку в усіх областях, за винятком Луганської і Донецької областей, у яких ведуться активні бойові дії, а відтак через безпекові ризики діяльність підприємств дуже обмежена.

Найбільше надходжень податку на прибуток підприємств має столиця держави — місто Київ. До його бюджету надійшло 10,0 млрд грн цього податку, що на 5,9 млрд грн більше показника за I півріччя 2023 року. Також найбільший приріст надходжень серед областей із цього податку у I кварталі 2024 року відбувся у Дніпропетровській області: надходження становили 914,4 млн грн, що на 306,1 млн грн більше показника за I півріччя 2023 року.

Зростання надходження податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетів є підтвердженням поступового відновлення ділової активності бізнесу, не зважаючи на численні, часом непрогнозовані, виклики та ризики.

Місцеві податки та збори

Вагому частку у податкових надходженнях місцевих бюджетів становлять місцеві податки та збори. У I півріччі 2024 року до місцевих бюджетів надійшло 57,1 млрд грн цих податків, що на 8,7 млрд грн більше показника за I півріччя 2023 року (рис. 28).

Рис. 28. Надходження місцевих податків та зборів за I півріччя 2023 та 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

В структурі місцевих податків і зборів традиційно домінуючу частку становлять єдиний податок та податок на майно. Єдиного податку за аналізований період до місцевих бюджетів надійшло 33,5 млрд грн, що на 6,4 млрд грн більше показника за I півріччя 2023 року. Надходження податку на майно становили 23,3 млрд грн, що на 2,2 млрд грн більше показника за I півріччя 2023 року.

Рис. 29. Структура місцевих податків і зборів у I півріччях 2023 та 2024 років, %

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Позитивну динаміку зростання у I кварталі 2024 року мають і інші складові місцевих податків та зборів. Зокрема туристичний збір надійшов у сумі 107,1 млн грн, що більше показника за I півріччя 2023 року на 21,6 млн гривень. Зросли надходження збору за

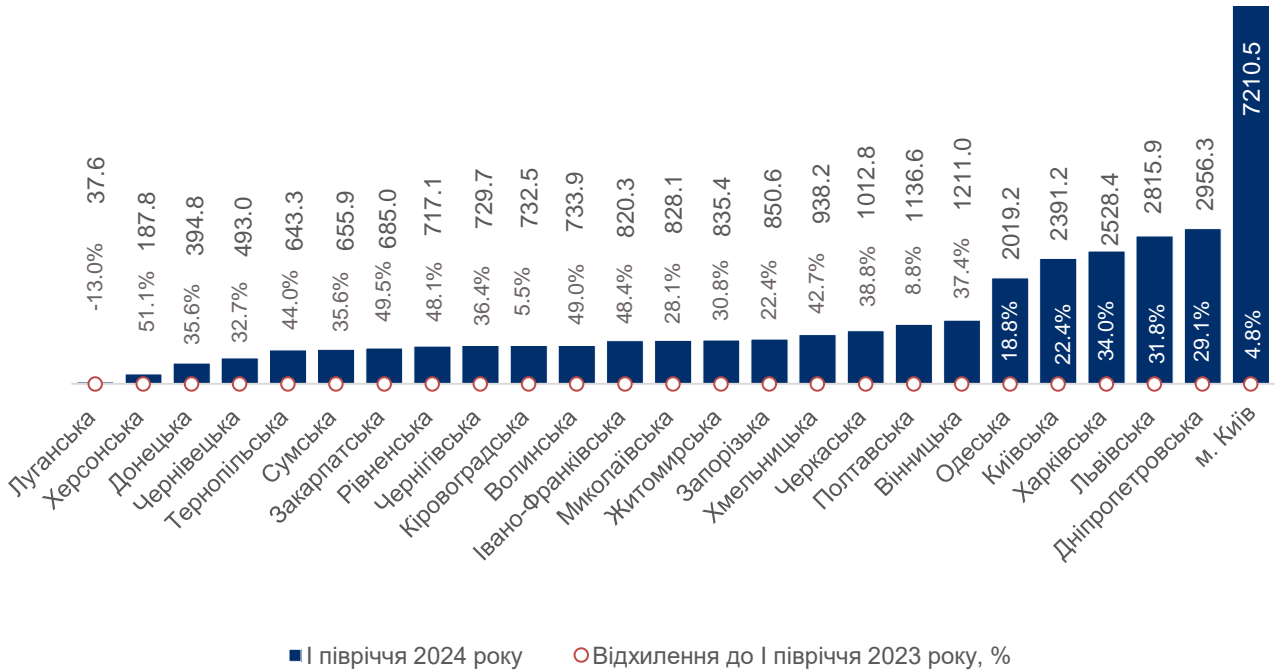

провадження деяких видів підприємницької діяльності, що справлявся до 1 січня 2015 року, та збору за місця для паркування транспортних засобів. Хоча їхня частка в структурі місцевих податків і зборів не є суттєвою, сумарно вони збільшили загальний обсяг надходжень на 10,3 млн грн порівняно з відповідним періодом у минулому.

Єдиний податок

Надходження єдиного податку, основної складової місцевих податків і зборів, становили 33,5 млрд грн, що на 23,8 % або на 6,4 млрд грн більше порівняно з I півріччям 2023 року. Відсоток виконання планового затвердженого показника на 2024 рік становить 56,5 %.

У регіональному розподілі збільшення надходжень цього податку відбулось в усіх областях. Найбільше зростання цього податку відбулось у м. Києві — 7,2 млрд грн, Дніпропетровській області — 3,0 млрд грн, Львівській та Харківській областях — 2,8 млрд грн та 2,5 млрд грн відповідно (рис. 30).

Рис. 30. Надходження єдиного податку у розрізі областей України за I півріччя 2024 року, млн грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

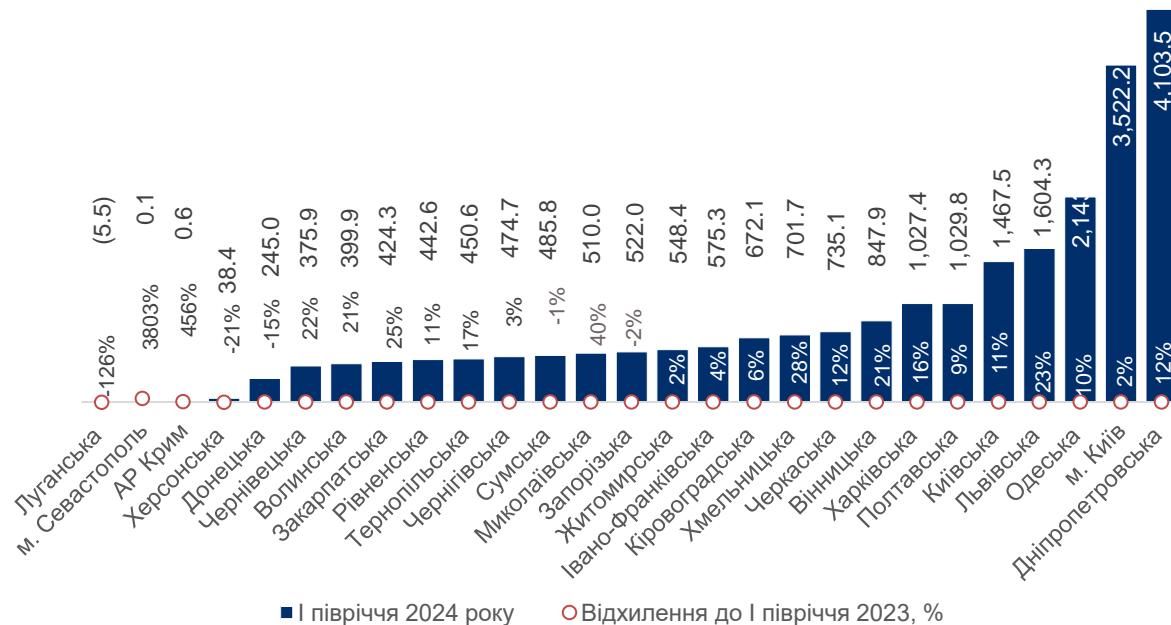
Податок на майно

Податку на майно за I півріччя 2024 року надійшло 4,7 млрд грн, що більше від надходжень цього податку за I півріччя 2023 року у співставних умовах на 0,3 млрд грн або на 7,2 %. Відсоток виконання планового затвердженого показника на 2024 рік становить 51,9 %.

У структурі майнових податків орендна плата з юридичних осіб складає домінуючу частку — 49,2 %. За аналізований період його сума становила 5,5 млрд грн, що на 1,0

млрд грн більше, ніж у відповідному періоді 2023 року. Земельний податок з юридичних осіб становив 2,7 млрд грн, що на 111,4 млн грн більше від надходжень минулого року за відповідний період. Податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості, за I півріччя 2024 року до місцевих бюджетів надійшло у сумі 1,4 млрд грн, що менше минулорічного показника на 71,3 млн гривень.

Майже у два рази, порівняно з I півріччям 2023 року, зросли надходження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості. Їхній обсяг становить 411,7 млн гривень. Також значно зросли надходження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості: вони становили 265,6 млн грн, що на 112,4 млн грн більше показника минулого року. Також слід зазначити про зростання надходжень від транспортного податку з фізичних осіб. Його сума зросла з 11,6 млн грн у I півріччі 2023 року до 29,9 млн грн за I півріччя 2024 року. У регіональному розподілі надходжень майнових податків відмічається їхнє істотне зростання у Дніпропетровській області та м. Києві. Військові дії на майже усій території Луганської області зумовили втрату більшості бюджетних надходжень, у тому числі і майнових податків (рис. 31).

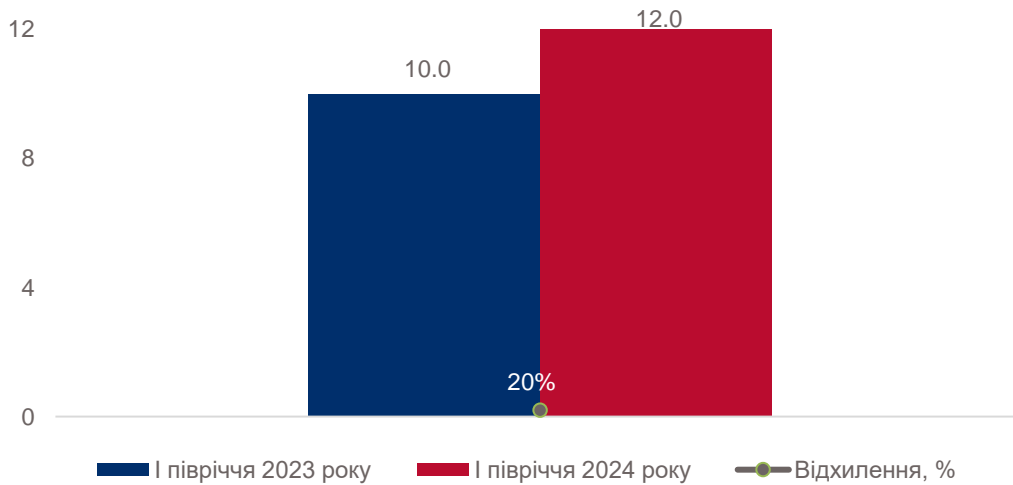

Рис. 31. Надходження податку на майно у розрізі областей України за I півріччя 2024 року, млн грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Внутрішні податки на товари та послуги (акцизи)

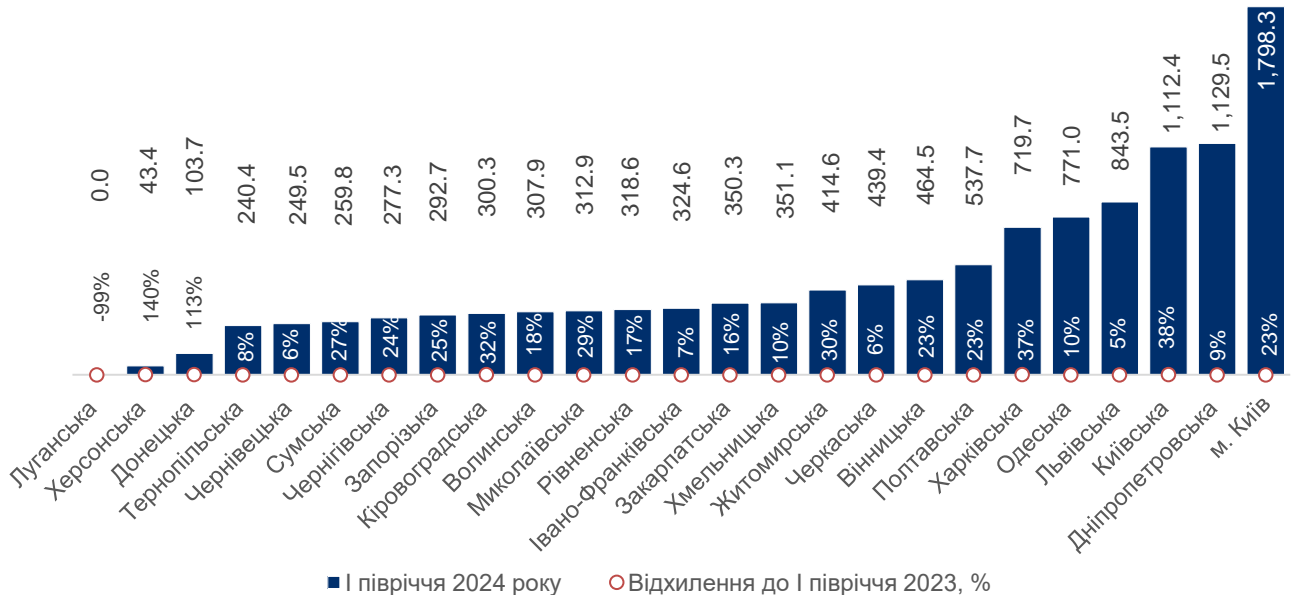
Акцизний податок за I півріччя 2024 року у доходах місцевих бюджетів становив 12,0 млрд грн, що більше від надходжень у відповідний період минулого року на 2,0 млн грн або на 19,7 %. Відсоток виконання планового затвердженого показника на 2024 рік становить 49,4 %.

Рис. 32. Надходження акцизного податку у I півріччях 2023 та 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

У структурі акцизних надходжень у I кварталі 2024 року найбільшу частку становлять акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів — 57,8 %, а також акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) — 35,7 %.

Рис. 33. Надходження акцизного податку у розрізі областей України за I півріччя 2024 року, млн грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Номинальні показники усіх акцизних податків, які зараховуються до місцевих бюджетів, за I півріччя 2024 року зросли. Найбільший приріст за аналізований період відбувся по

акцизному податку на пальне, обсяг його надходжень становить 4,3 млрд грн, у той час як за I півріччя 2023 року його надійшло лише 2,9 млрд гривень.

У регіональній структурі надходжень акцизів до місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року найбільша сума цих податків надійшла до бюджетів м. Києва (1,8 млрд грн), Київської (1,1 млрд грн) та Дніпропетровської (1,1 млрд грн) областей.

За I півріччя 2024 року залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів зросли порівняно з початком року на 53,7 млрд грн або на 48,4 %. За аналізований період їхній показник становить 164,8 млрд гривень. Законодавчі обмеження, запровадженні у зв'язку із введенням військового стану та нагальної потреби збільшення фінансування сектору безпеки та оборони, на сьогодні є стримуючим фактором використання цього ресурсу для здійснення проектів на місцевому рівні.

3.1.2. Оцінка трендів та чинників впливу

Незважаючи на численні виклики та ризики, які впливають на формування бюджетів усіх рівнів та спричиняють бюджетні дисбаланси, доходи місцевих бюджетів за I півріччя 2024 року зросли. Основними факторами позитивної динаміки є чинники економічного та неекономічного характеру, зокрема:

- зростання податку на доходи фізичних осіб відбулось за рахунок збільшення рівня мінімальної заробітної плати та, відповідно, фонду оплати праці;
- зростання акцизних надходжень відбулось завдяки значному зростанню акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) та інших складових;
- зростання надходжень плати за землю обумовлено насамперед проведенням нормативно-грошової оцінки земель, а також активізацією наповнення реєстрів;
- надходження єдиного податку зросли переважно за рахунок збільшення кількості платників податків, активізації ділової активності, а також адаптації суб'єктів підприємницької діяльності до функціонування в умовах війни.

У регіональному розрізі виокремлюються громади прифронтових територій, які втратили доходи бюджетів через бойові дії, які призвели до руйнувань та пошкоджень, втрати людського та економічного потенціалів. З усіх видів надходжень у цих місцевих бюджетах відбулось суттєве зменшення надходжень, а відтак зросли обсяги міжбюджетних трансфертів, які спрямовуються для забезпечення підтримки цих територій та можливості забезпечення нагальних потреб населення у суспільних послугах та соціального захисту.

3.1.3. Оцінка викликів та ризиків

Незважаючи на позитивну динаміку зростання доходів місцевих бюджетів, зберігається низка ризиків, які можуть суттєво вплинути на подальше його виконання у II півріччі поточного року. Основними викликами та ризиками на сьогодні є:

1. Розширення зони бойових дій

У разі розширення зони бойових дій, що є надзвичайним викликом для країни, частина територій відповідних громад втратить можливість контролю над економічними та соціальними процесами. Крім того, це зумовить збільшення ВПО та потреби додаткового ресурсу на надання підтримки і допомоги постраждалим, збільшення пошкоджень енергетичної і транспортної інфраструктур, знищення підприємств, що зумовить втрату доходів цих місцевих бюджетів та доходів населення, яке буде

вимушене покинути ці території. Крім того, це створює ризик для реалізації проєктів відбудови.

2. Трудова міграція працездатного населення за кордон на осінньо-зимовий період

Відтік кваліфікованої робочої сили у регіони із відносною безпекою для життя вплине на структуру ринку праці насамперед у регіонах, прилеглих або близьких до бойових дій, а відтак це матиме вплив на відповідні бюджетні надходження до місцевих бюджетів.

3. Незабезпеченість видатків на заробітну плату у бюджетній сфері

У зв'язку із вилученням з 1.10.2023 року військового ПДФО з місцевих бюджетів та збільшенням соціальних стандартів на 2024 рік порівняно з 2023 роком ресурсна частина місцевих бюджетів низки громад зменшилась, що вплинуло на забезпеченість видатків на заробітну плату. Особливо це стосується прикордонних громад, які межують з Білоруссю та рф, а також громад, прилеглих до територій бойових дій.

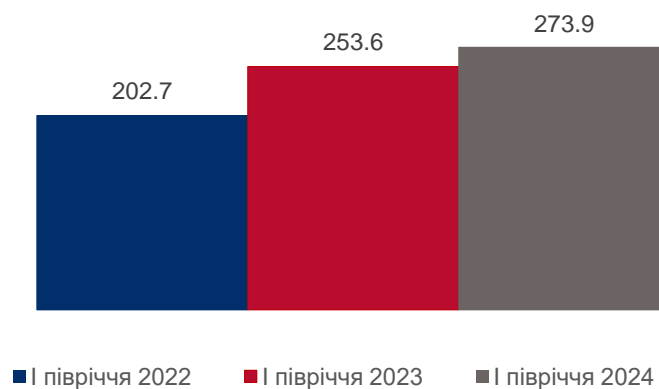
4. Погіршення фінансових показників платників податків

Бойові дії, руйнування та пошкодження виробництв, міграція трудового населення, збільшення податків (зокрема, поступове наближення ставок акцизного податку на тютюнові вироби та пальне до рівня, передбаченого директивами ЄС) та низка інших чинників зумовлює системний ризик погіршення фінансових показників платників податків, насамперед у прифронтових та суміжних регіонах, що імовірно зумовить зниження відповідних надходжень до цих місцевих бюджетів.

3.2. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.2.1. Аналіз показників

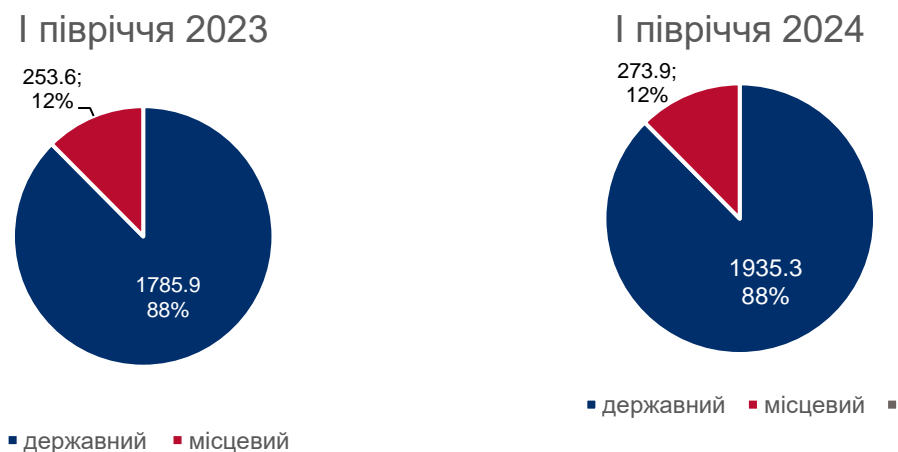
За даними Державного веб-порталу бюджету для громадян, видатки місцевих бюджетів за січень–червень 2024 року становили 273,9 млрд грн, що на 8,0 % більше, ніж за відповідний період 2023 року, та на 35,1 % більше, ніж у I півріччі 2022 року. Виконання планового показника на 2024 рік у I півріччі становить 41,5 %. Зокрема виконання загального фонду становить 45,3 %, а спеціального — лише 25,8 %.

Рис. 34. Динаміка видатків місцевих бюджетів у I півріччях 2022-2024 років, млрд грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

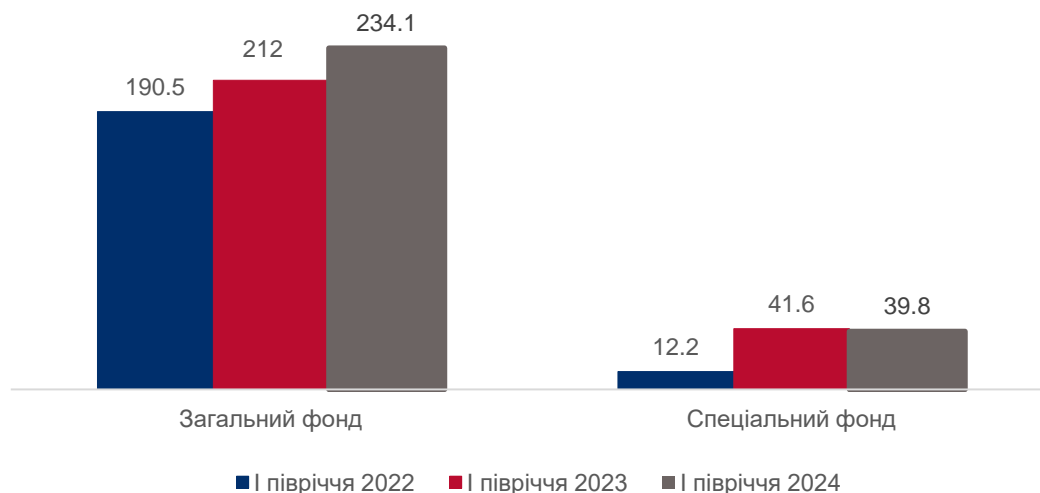
Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів за останні три роки констатує їх стале зростання: +50,9 млрд грн за I півріччя 2023 року та +20,3 млрд грн за I півріччя 2024 року. Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни у I півріччі 2024 року, як і в I півріччі 2023 року, не змінилась і становить 12,4 % (рис. 35).

Рис. 35. Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни у I півріччі 2023 і I півріччі 2024 років, млрд грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

У I півріччі 2024 року видатки загального фонду місцевих бюджетів збільшилися порівняно із відповідним періодом 2023 року на 22,1 млрд грн або на 10,4 %. Проте видатки спеціального фонду зменшилися на 1,8 млрд грн або на 4,3 % (рис. 36).

Рис. 36. Динаміка видатків місцевих бюджетів за рахунок загального та спеціального фондів у I півріччях 2022–2024 років, млрд грн.

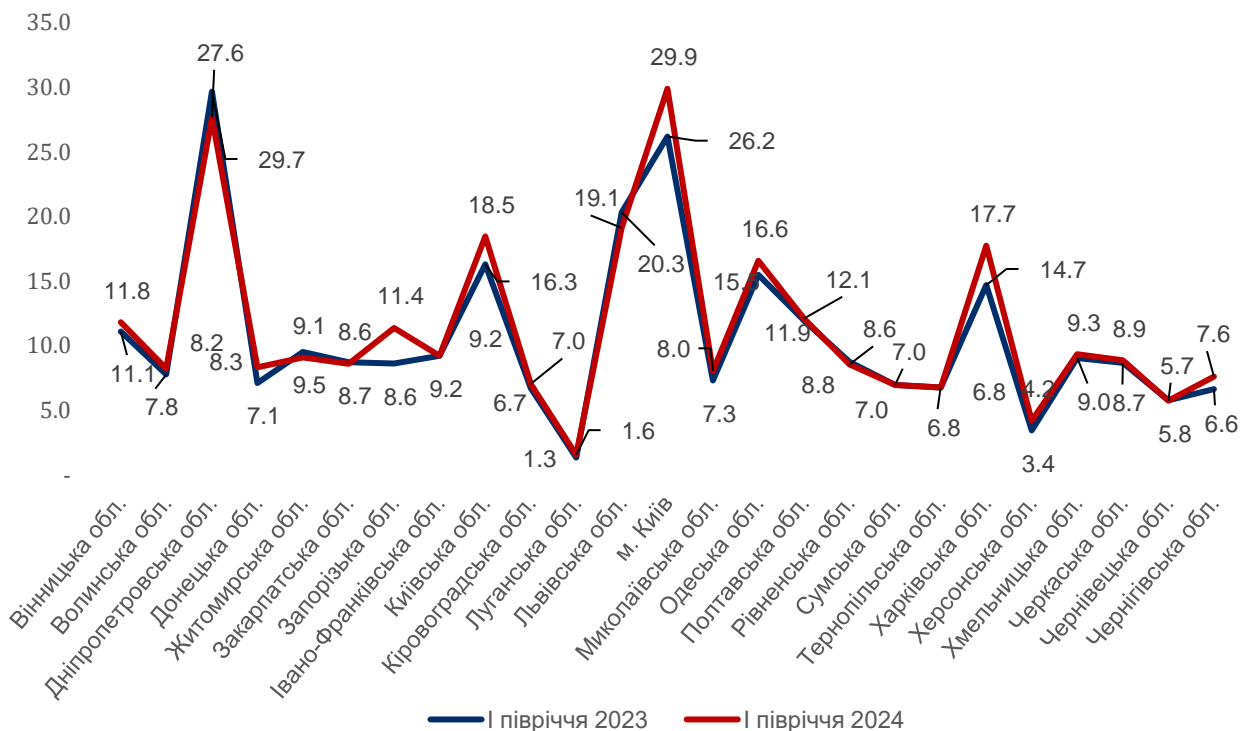
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

У регіональному розподілі у I півріччі 2024 року найбільший розмір видатків у м. Києві (29,9 млрд грн), Дніпропетровській (27,6 млрд грн) та Львівській областях (19,1 млрд грн), найменший розмір — у Луганській (1,6 млрд грн), Херсонській (4,2 млрд грн) та

Чернівецькій (5,7 млрд грн) областях. Найбільше зросли видатки Запорізької, Херсонської та Харківської областей (+32,0 %, +22,0 % та +20,8 % відповідно), а найбільше знизилась видатки у Дніпропетровській, Житомирській та Львівській областях (-7,8 %, -4,4 % та -5,9 % відповідно). Детальна інформація у розрізі всіх областей України наведена на рис. 37. Слід звернути увагу на те, що видатки Дніпропетровської та Львівської областей, маючи тенденцію до зниження, продовжують залишатись найвищими серед регіонів України.

Незважаючи на низький відсоток виконання річного плану, видатки бюджету м. Києва зберігають тенденцію до зростання як в абсолютному, так і у відносному значеннях: 29,9 млрд грн, що становить +14,1 % до відповідного періоду 2023 року.

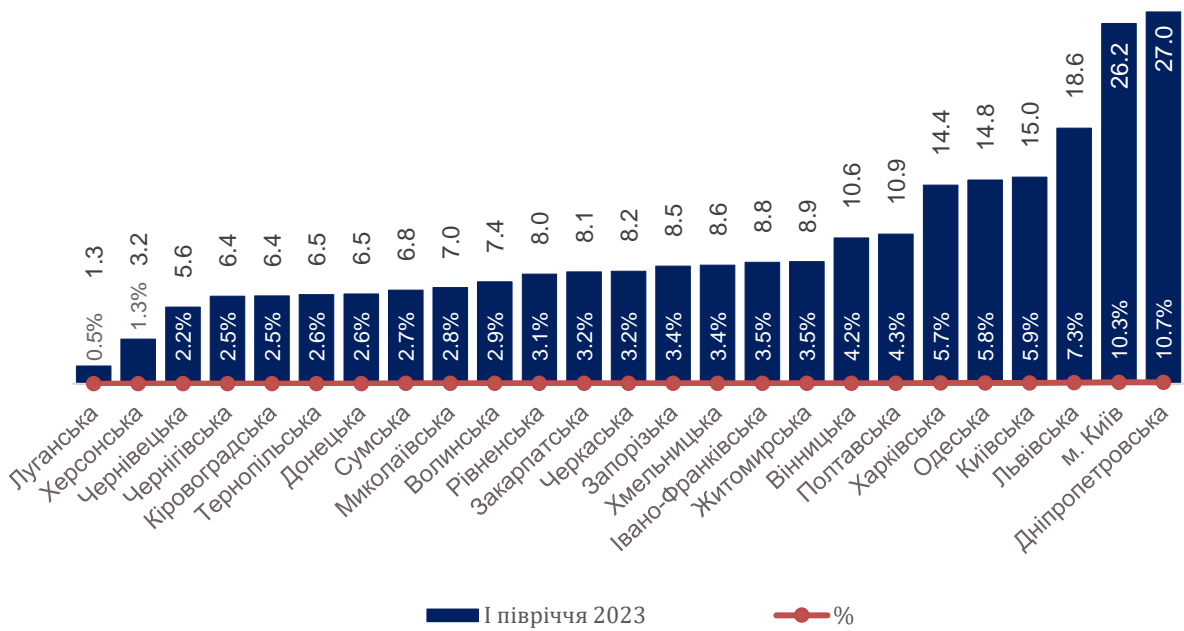
Водночас у більшості областей протягом I кварталів 2022–2024 років відбувалось зростання видатків, за виключенням Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Луганської, Сумської, Херсонської та Чернівецької, які мали збільшення та зменшення видатків за цей період (див. Додаток 3).

Рис. 37. Видатки місцевих бюджетів в розрізі областей у I півріччі 2023 і I півріччі 2024 років, млрд грн.

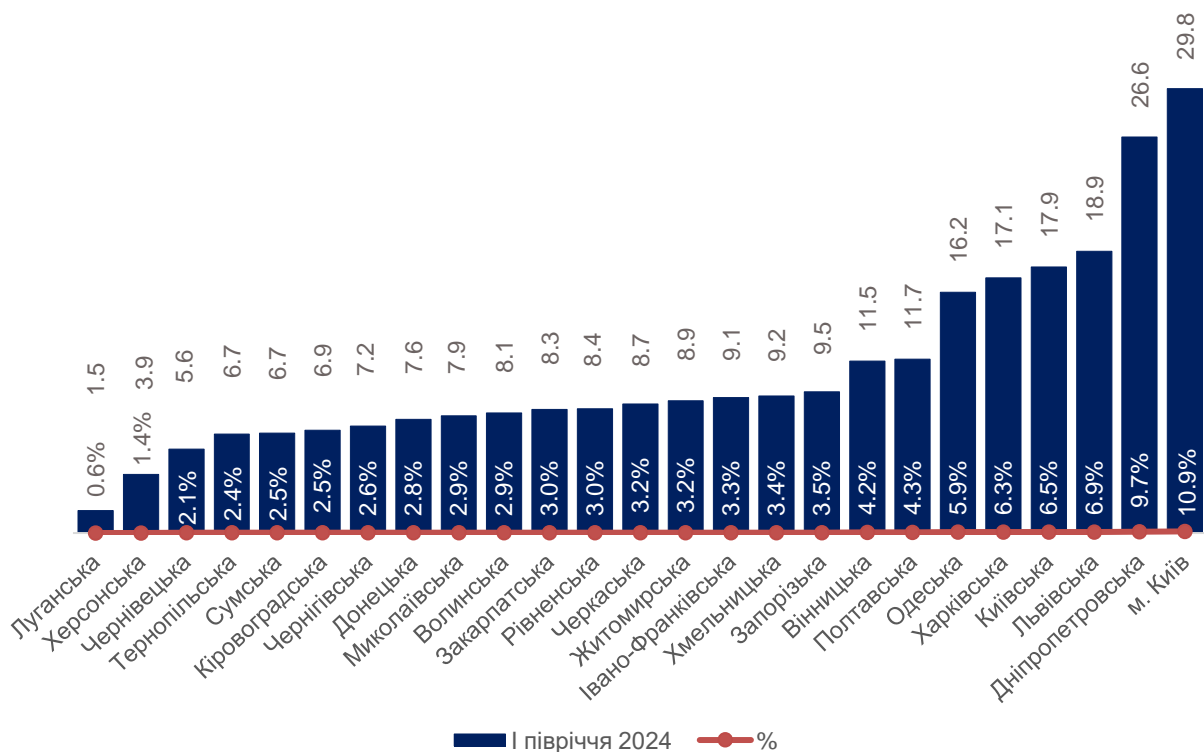
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Незважаючи на наявність тенденції до зростання обсягів видатків у I півріччі 2024 року в порівнянні з I півріччям 2023 року, питома вага видатків областей в загальному обсязі місцевих бюджетів в аналізованих періодах змінилась не суттєво (рисунки 38 та 39).

Рис. 38. Видатки місцевих бюджетів у розрізі областей за I півріччя 2023 року, млрд грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Рис. 39. Видатки місцевих бюджетів у розрізі областей за I півріччя 2024 року, млрд грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією

У I півріччі 2024 року найбільший обсяг у видатках місцевих бюджетів за функціональною класифікацією становлять видатки на:

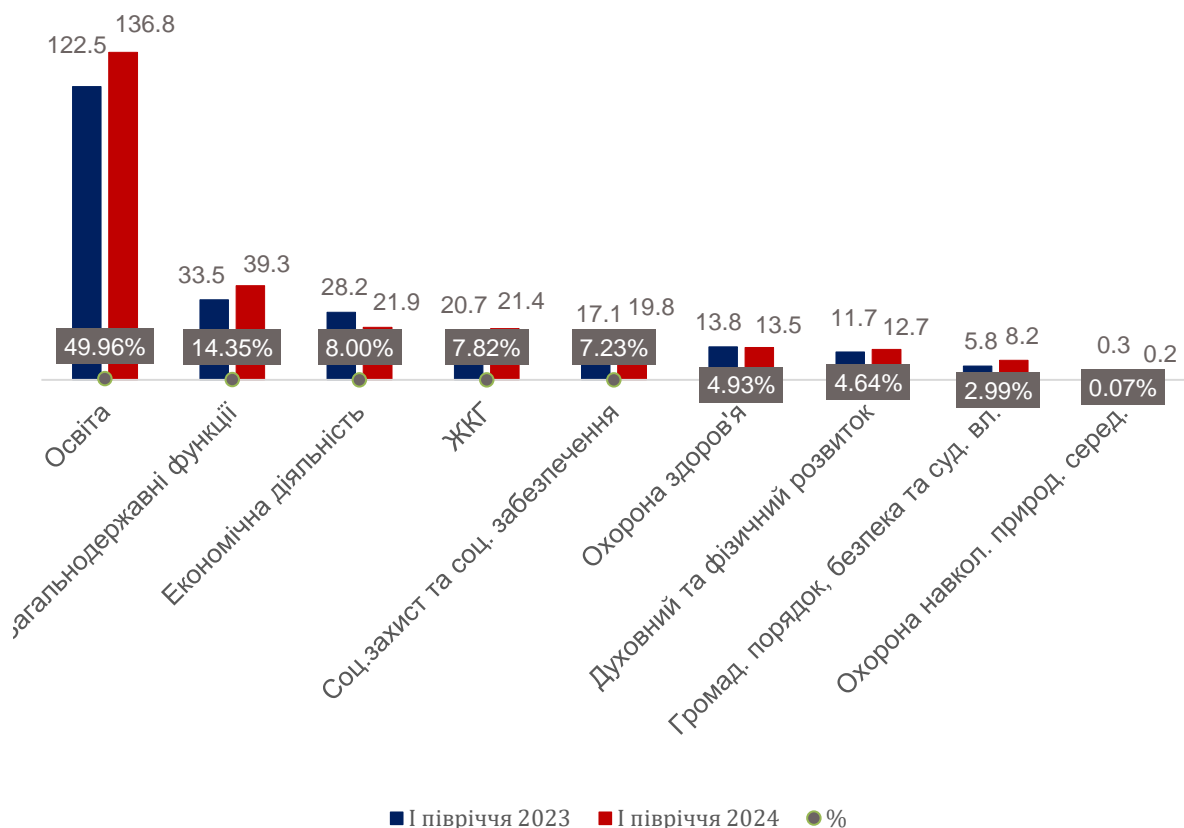
- галузь освіти — 136,8 млрд грн;
- державне управління — 25,6 млрд грн;
- економічну діяльність — 21,9 млрд грн.

У I півріччі 2024 року найбільший темп зростання показали видатки на такі функції:

- громадський порядок, безпеку та судову владу — + 41,4 %;
- загальнодержавні функції — +17,3 %;
- соціальний захист та соціальне забезпечення — +15,8 %.

Темп зниження у I півріччі 2024 року продемонстрували видатки на:

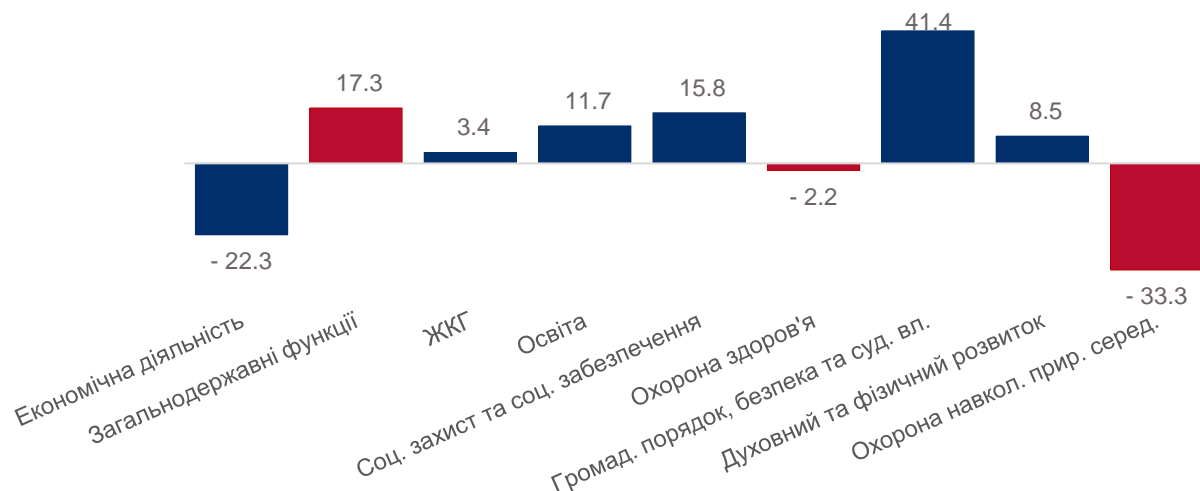
- охорону навколишнього природного середовища — -33,3 %;
- економічну діяльність — -22,3 %;
- охорону здоров'я — -2,2 %.

Рис. 40. Розподіл видатків місцевих бюджетів за функціональними напрямками у I півріччі 2023 і I півріччі 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

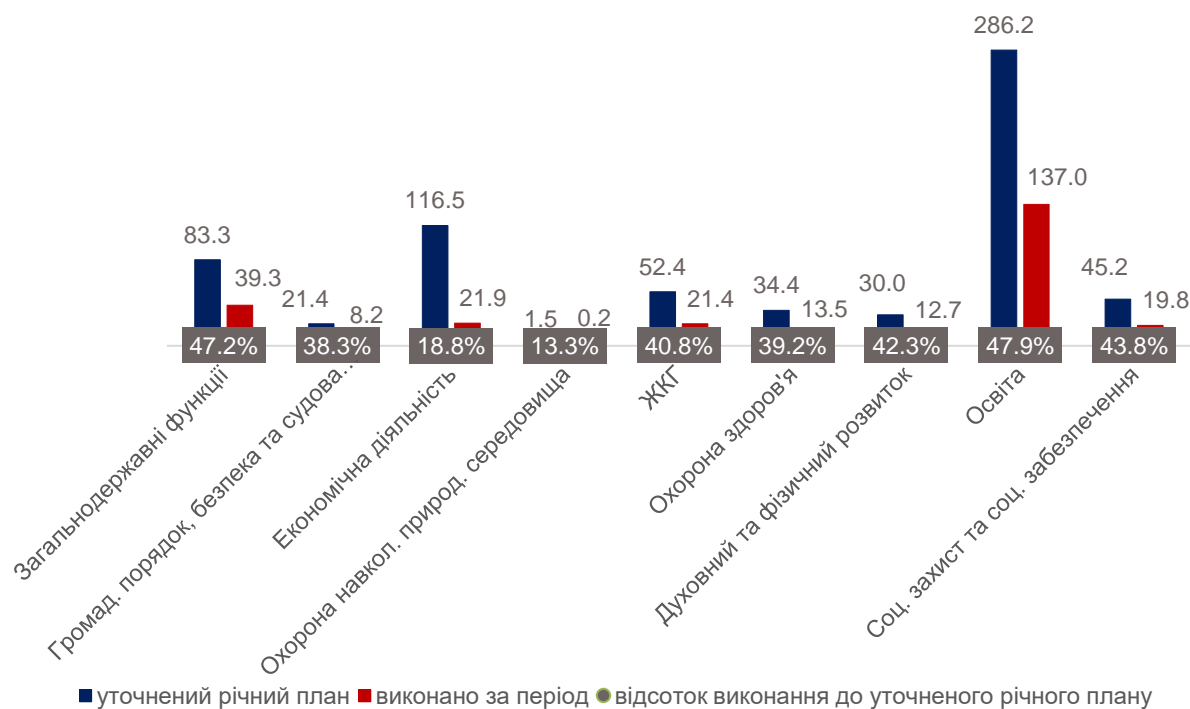
Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища в загальному обсязі видатків місцевих бюджетів становить лише 0,07 %, а видатків на економічну діяльність — 8,0 % (рис. 40).

Рис. 41. Динаміка видатків місцевих бюджетів у I півріччях 2023 і 2024 років, %

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

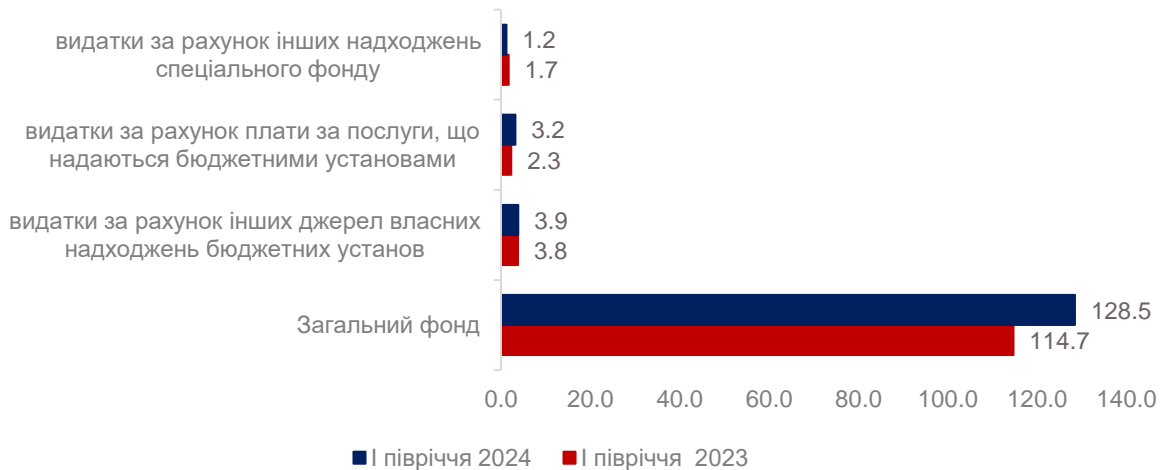
Аналізуючи стан виконання видатків місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року констатуємо наявність пріоритетів фінансування. Найбільший відсоток до уточненого плану мають видатки, пов'язані з передачею міжбюджетних трансфертів (75,1 %), видатки на освіту профінансовані на 47,9 %, соціальний захист та соціальне забезпечення — 43,8 %.

Рис. 42. Виконання видатків місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Найменший відсоток фінансування здійснено на видатки з охорони навколишнього середовища — 13,3 % та з економічної діяльності — 18,8 %. Аналіз джерел фінансування видатків на освіту показав, що у I півріччі 2024 року видатки на освіту збільшились на 14,3 млрд грн. Це стало можливим перш за все завдяки збільшенню видатків загального фонду місцевих бюджетів на освіту на 13,8 млрд грн за рахунок плати за послуги, що надаються бюджетними установами на 0,9 млрд грн за рахунок інших джерел власних надходжень бюджетних установ на 0,1 млрд гривень. Втім, видатки за рахунок інших надходжень спеціального фонду зменшились на 0,5 млрд гривень (рис. 43).

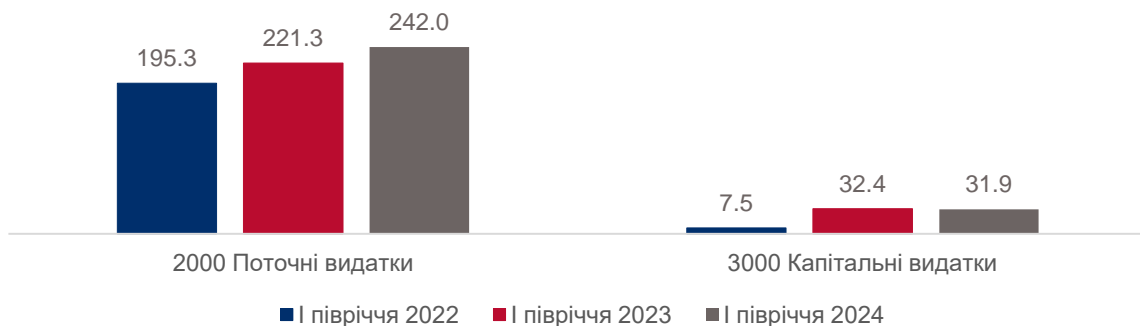

Рис. 43. Розподіл видатків місцевих бюджетів на освіту у I півріччі 2023 р. та I півріччі 2024 р. за джерелами фінансування, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Видатки місцевих бюджетів за економічною класифікацією видатків

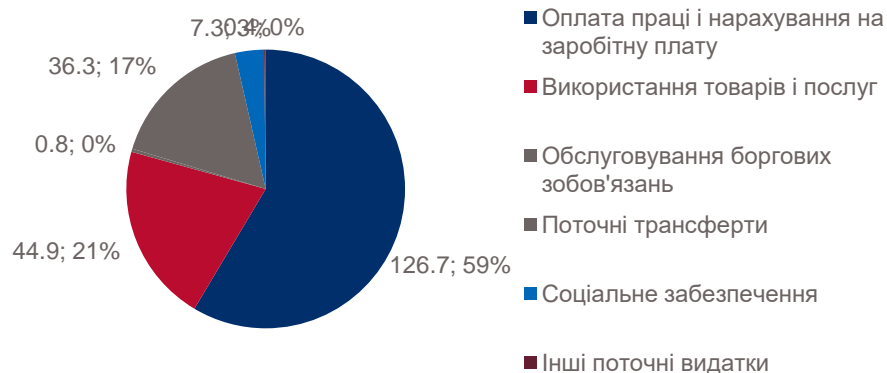
У I півріччі 2024 року поточні видатки місцевих бюджетів становили 242,0 млрд грн (88,4 %) і збільшились на 9,4 %, а капітальні видатки — 31,9 млрд грн (11,6 %) і зменшились на 1,4 % (рис. 44).

Рис. 44. Структура видатків місцевих бюджетів у I півріччі 2022 – I півріччі 2024 рр. за економічною класифікацією видатків, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

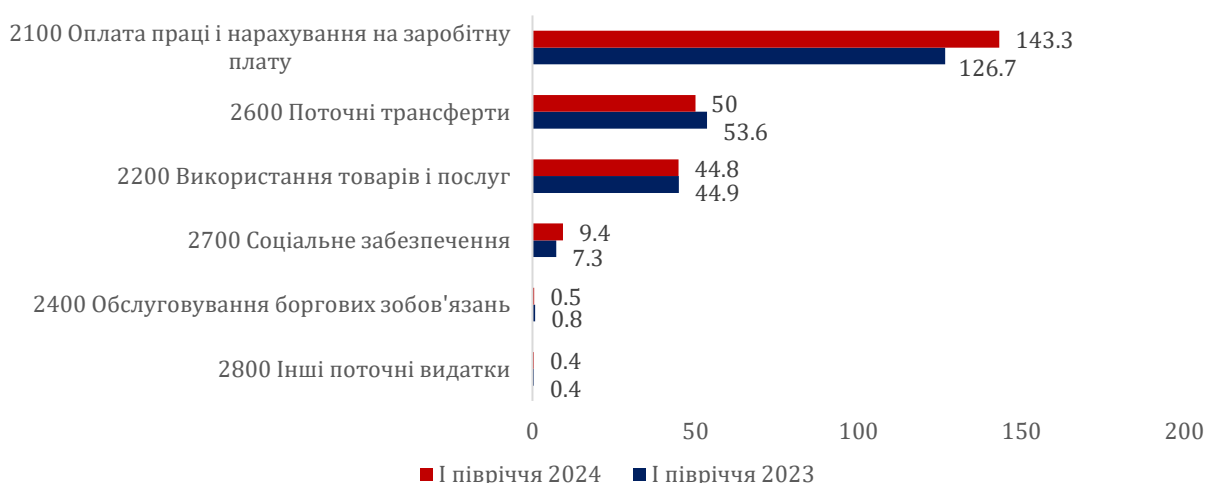
При цьому уточнений план по поточних видатках виконано на 45,7 %, а по капітальних видатках — лише на 23,5 %. Серед поточних видатків найбільший відсоток виконання мають видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату (49,8 %), інші поточні видатки (47,2 %) і поточні трансферти (54,1 %). В структурі **поточних видатків місцевих бюджетів** 58,5 % (126,7 млрд грн) займають видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату, 20,7 % (44,9 млрд грн) — видатки на використання товарів і послуг та 36,3 % (16,8 млрд грн) — поточні трансферти (рис. 45).

Рис. 45. Видатки місцевих бюджетів у I півріччі 2024 р. за складовими економічної класифікації видатків, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Порівняно з I півріччям минулого року видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату збільшилися на 13,1 %, на соціальне забезпечення — на 28,7 %, інші поточні видатки — на 14,3 %. Видатки з обслуговування боргових зобов'язань скоротилися майже вдвічі (на 41,9 %), поточні трансферти — на 6,8 %, а видатки на використання товарів і послуг — на 0,2 % (рис. 46).

Рис. 46. Поточні видатки місцевих бюджетів у I півріччях 2023 і 2024 років за економічною класифікацією, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Слід відмітити, що за аналізований період в структурі видатків з обслуговування боргових зобов'язань видатки з обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань скоротились на 51,3 %, а видатки з обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань зросли на 35,3 % (рис. 47).

Рис. 47. Структура видатків з обслуговування боргових зобов'язань у I півріччях 2022 – 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату

3 місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року здійснювались видатки на оплату праці — 117,7 млрд грн та на нарахування на заробітну плату — 25,6 млрд грн. У звітному періоді видатки на вказані цілі в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року збільшились на 13,1 %.

Рис. 48. Розподіл видатків місцевих бюджетів на використання товарів і послуг у I півріччях 2023 – 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Розподіл видатків місцевих бюджетів у I півріччях 2023 і 2024 років на використання товарів і послуг наведено на рис. 48.

Окремі види видатків на поточні трансферти:

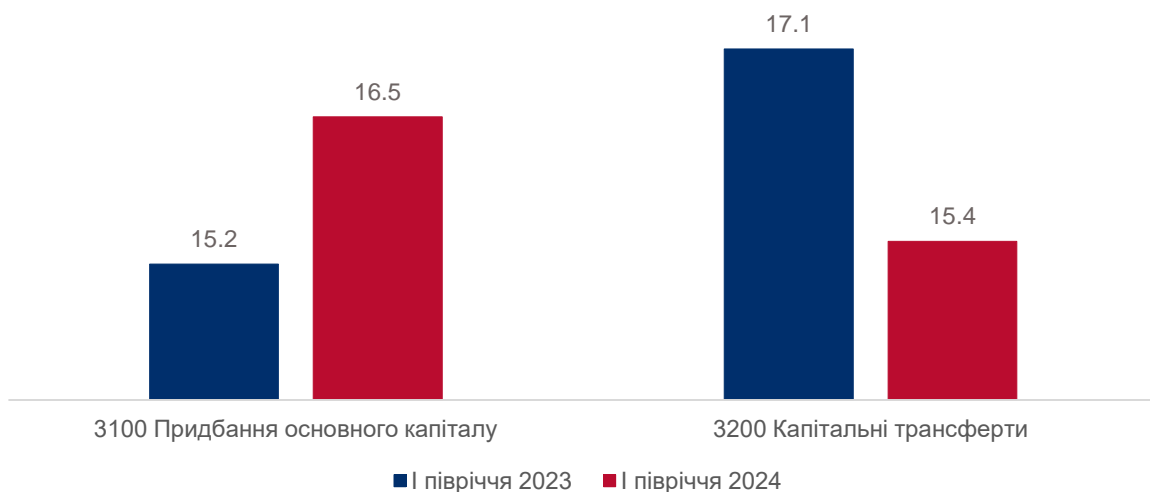
Видатки на субсидії і поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям) збільшились порівняно з I півріччям 2023 року на 5,6 % і становили 38,3 млрд гривень.

Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів профінансовано у сумі 5,3 млрд грн, що більше на 8,4 % порівняно з I півріччям 2023 року.

Окремі види видатків на соціальне забезпечення:

Видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення зросли на 28,7 % порівняно з I півріччям 2023 року. Найбільший обсяг цих видатків (85,1 % від загальної суми видатків на соціальне забезпечення) становлять видатки на інші виплати населенню, які у звітному періоді зросли на 36,1 % порівняно з I півріччям 2023 року. Обсяг їхнього фінансування становить 8 млрд гривень. При цьому видатки на виплату пенсій і допомог з місцевих бюджетів зросли лише на 7,1 % та становили 0,03 млрд грн, а видатки на виплату стипендій скоротились на 1,9 % та становили 1,3691 млрд гривень.

Капітальні видатки в розмірі 15,4 млрд грн були спрямовані на капітальні трансферти (48,3 %) та в сумі 16,5 млрд грн на придбання основного капіталу (51,7 %). У I півріччі 2024 року порівняно з I півріччям 2023 року видатки на придбання основного капіталу зросли на 8,3 %, а капітальні трансферти знизились на 10 % (рис. 49).

Рис. 49. Структура капітальних видатків місцевих бюджетів у I півріччях 2023 – 2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

У структурі видатків на придбання основного капіталу 50,1 % (8,3 млрд грн) — видатки на придбання обладнання і предметів довгострокового користування, 25,3 % (4,2 млрд грн) — видатки на капітальний ремонт, 12,1 % (0,7 млрд грн) — видатки на капітальне будівництво (придбання), 15,5 % (2,6 млрд грн) — видатки на капітальне будівництво (придбання) і 8,7 % (1,4 млрд грн) — видатки на реконструкцію і реставрацію.

У загальній сумі видатків на капітальні трансферти 51,7 % складають видатки на капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям) (8,0 млрд грн), 47,8 % — капітальні трансферти органам державного управління інших рівнів (7,4 млрд грн). Капітальні трансферти населенню становлять лише 0,5 % (0,1 млрд грн) від загальної суми видатків на капітальні трансферти.

3.2.2. Оцінка трендів та чинників впливу

Аналіз видатків місцевих бюджетів показав їхню динаміку зростання протягом останніх трьох років. Найбільшими темпами зросли видатки на:

- освіту,
- загальнодержавні функції,
- громадський порядок та безпеку,
- соціальний захист та соціальне забезпечення.

Зростання видатків на освіту обумовлено наступними чинниками: збереженням розміру посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду на рівні 2 893 грн; у I півріччі 2024 року — +12,1 % до аналогічного періоду 2023 року, що можна пояснити підвищенням розміру посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду до 3 195 грн. (+10,4 %).

Зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення обумовлено наступними чинниками:

- збільшенням розміру прожиткового мінімуму (протягом аналізованого періоду він змінювався 5 разів та зріс на 22 % — з 2 393 грн до 2 920 грн);
- фінансуванням додаткових соціальних виплат військовослужбовцям, які боронять країну від ворога, та їхнім сім'ям за рахунок місцевих цільових програм (на інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення — +1,5 млрд грн).

Зростання видатків на загальнодержавні функції (+5,7 млрд грн у I півріччі 2023 року та +17,5 млрд грн у I півріччі 2022 року) обумовлено наступними чинниками:

- суттєвим зростанням видатків, пов'язаних з утриманням місцевих органів влади (+3 млрд грн до I півріччя 2023 року та +6,6 млрд грн до I півріччя 2022 року);
- збільшенням обсягів субвенції з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного розвитку регіонів (+2,7 млрд грн до I півріччя 2023 року та +11 млрд грн до I півріччя 2022 року), що пов'язано з запровадженою після повномасштабного вторгнення практики передачі субвенцій для утримання місцевих державних (воєнних) адміністрацій.

Збільшення видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу з місцевих бюджетів обумовлено наступними чинниками:

- пріоритетними напрямками стали видатки на заходи і роботи із забезпечення територіальної оборони;
- з урахуванням нагальної потреби забезпечення правопорядку в громадах зросло фінансування заходів з громадського порядку та безпеки;
- через ворожі обстріли та руйнування місцевої інфраструктури збільшились видатки на ліквідацію наслідків цих надзвичайних ситуацій.

Аналіз видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією показав зростання видатків на оплату праці та нарахування на заробітну плату, що пов'язано передусім зі зростанням мінімальної заробітної плати, значним рівнем видатків на поточні трансферти, які містять видатки у т.ч. на житлово-комунальне господарство, а також видатки на оплату комунальних послуг практично на рівні аналогічного періоду минулого року. Це безпосередньо відповідає черговості проведення платежів, встановлених Порядком виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану».

3.2.3. Оцінка викликів та ризиків

У майбутніх періодах для місцевих бюджетів, крім ризиків і викликів, притаманних державному бюджету, є:

1. Пошкодження місцевої інфраструктури внаслідок бойових дій

Непрогнозованість наслідків бойових дій, настання осінньо-зимового опалювального періоду та висока імовірність віялових відключень зумовлюють ризики необхідності збільшення видатків місцевих бюджетів на резервне живлення підприємств енергетичної інфраструктури. В умовах обмеженості фінансових ресурсів це може призвести до скорочення інших видатків та накопичення заборгованостей за платежами.

2. Погіршення фінансового стану комунальних підприємств

Падіння реального рівня доходів населення та підвищення цін на продовольчі товари та тарифи на житлово-комунальні послуги зумовлює ризик зростання заборгованості населення за отримані послуги.

Крім того, підняття тарифів на енергоносії впливає на проведення розрахунків за цими видатками з місцевих бюджетів, а отже, існує імовірність ризику виникнення заборгованості по цих виплатах у зв'язку із обмеженням потенційних джерел збільшення фінансового ресурсу у короткостроковій перспективі.

3. Обмеження напрямів використання залишків коштів на кінець року

Неможливість використання у повному обсязі залишків коштів, незважаючи на розширення цього переліку у I півріччі 2024 року, призведе до затримки здійснення цих видатків, а також зменшення фінансування капітальних видатків з місцевих бюджетів. Відсутність можливості спрямування вільних залишків на капітальні видатки обмежує фінансування важливих інфраструктурних проєктів, що може призвести до затримок у ремонті та будівництві критичної інфраструктури.

4. Збільшення кількості ВПО

Посилення міграційних процесів всередині країни внаслідок посилення бойових дій та інших негативних чинників, зумовлених ними, може мати вплив на виникнення потреби збільшення обсягів місцевих бюджетів для здійснення функцій життєзабезпечення громад та надання послуг населенню, збільшенню соціальної підтримки ВПО. В умовах дефіциту фінансового ресурсу такі фактори негативно вплинуть як на збалансованість бюджетів, так і на якість наданих послуг.

5. Фінансові спроможності місцевих бюджетів щодо фінансування закладів освіти

Різний рівень фінансової спроможності громад веде до значних відмінностей у фінансуванні освітніх закладів. Спроможні громади забезпечують достатній рівень фінансування для освітніх закладів, що включає в себе не тільки покриття поточних видатків, але і оновлення матеріально-технічної бази. Громади, які є дотаційними, фінансування освітніх закладів часто здійснюється на основі термінових потреб. Це означає, що кошти виділяються тільки на найбільш нагальні видатки, без можливості реалізації довгострокових планів та цілей.

Заклади дошкільної, позашкільної освіти та мистецькі освітні заклади також відіграють важливу роль у системі освіти і потребують належного фінансування. Однак на сьогоднішній день основна частина освітньої субвенції сконцентрована на загальноосвітніх закладах, а фінансування для інших освітніх установ часто є недостатнім.

6. Вплив змін законодавства в умовах воєнного стану

Часті зміни у законодавстві можуть створити значну невизначеність для органів місцевого самоврядування в процесі планування бюджету. Така нестабільність може призвести до необхідності внесення змін до місцевих бюджетів, що ускладнює розрахунок обсягів та здійснення видатків. Також це може призвести до погіршення та зменшення якості наданих послуг на місцевому рівні.

3.3. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ

3.3.1. Аналіз показників

Надання публічних послуг усім громадянам забезпечується як за рахунок власних доходів місцевих бюджетів, так і коштом трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам. При цьому, в умовах воєнного стану, останні забезпечують можливість здійснення повноважень на деокупованих територіях та у постраждалих від війни громадах. У Державному бюджеті України на 2024 рік передбачено такі найбільші трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам:

- освітня субвенція — 103,2 млрд грн;
- додаткова дотація на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ — 33,4 млрд грн;
- базова дотація — 21,1 млрд грн;
- субвенція на реалізацію проєктів в рамках Програми з відновлення України — 4,5 млрд грн;
- субвенція на забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України — 3,9 млрд грн;
- субвенція на виплату грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення для сімей осіб, визначених п. 2-5 ч. 1 ст. 10-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II груп, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їхнього здійснення, у заходах, необхідних для

забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією РФ проти України — 2,99 млрд грн;

- додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я — 2,95 млрд грн;
- субвенція на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту — 2,5 млрд грн;
- інші дотації та субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам.

За даними Державного веб-порталу бюджету для громадян, за I півріччя 2024 року уряд забезпечив перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 100,4 млрд грн. У структурі трансфертів з державного бюджету України до місцевих бюджетів традиційно найбільшу частку становлять:

- освітня субвенція — 60,6 млрд грн або 56,6 %;
- додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації — 16,2 млрд грн або 15,6 %;
- базова дотація — 10,6 млрд грн або 9,9 % (рис. 50).

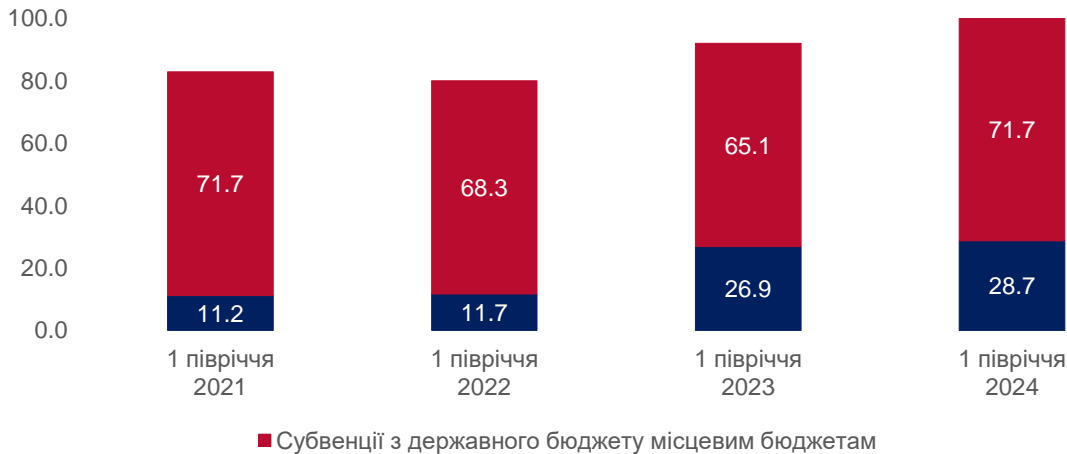

Рис. 50. Структура трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у I півріччі 2024 року, %

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Впродовж останніх років спостерігалось зростання обсягу трансфертів, наданих з державного бюджету місцевим бюджетам, що більшою мірою обумовлено воєнним станом в країні, а також розбалансуванням традиційних підходів до здійснення повноважень на базовому рівні територіальних громад. Так, відзначаємо зростання дотацій з державного бюджету місцевим більше як у 2 рази — з 11,2 млрд грн у I півріччі 2021 р. До 28,7 млрд грн у I півріччі 2024 р. Зростання дотацій обумовлено введенням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації з 2023 року, порядок та умови якої визначено постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1477. Ця дотація спрямована на вирівнювання диспропорцій у місцевих бюджетах, які виникли у зв'язку з повномасштабною війною та перерозподіляється у два етапи. На першому етапі додаткова дотація передбачена для місцевих бюджетів, що належать до територій, зазначених у переліку Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України як зони бойових дій або тимчасово окуповані РФ. На

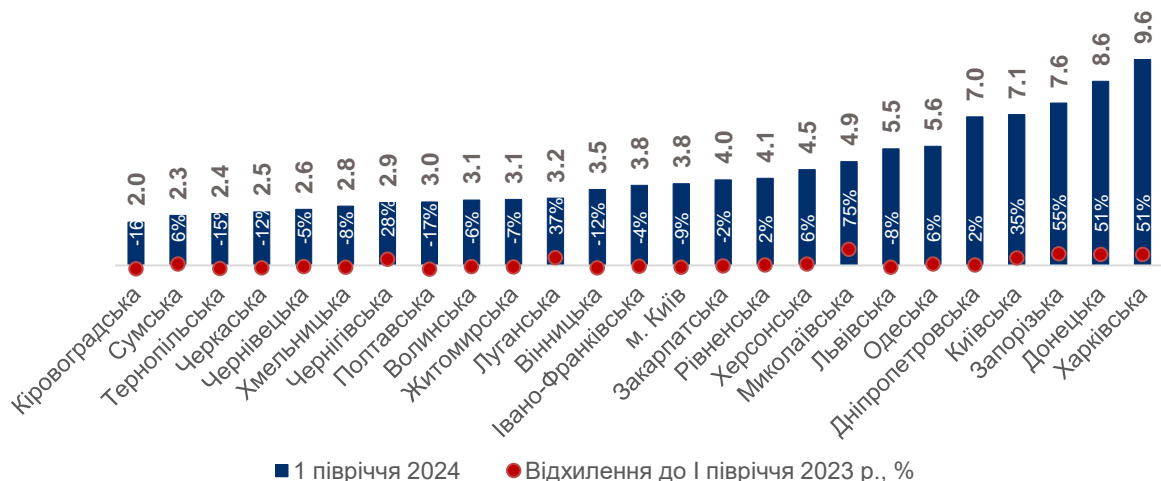
другому етапі проводитиметься квартальний перерозподіл коштів між місцевими бюджетами на основі фактичних надходжень ПДФО у 2024 році. Натомість обсяг субвенцій характеризувався тенденцією зменшення, проте досяг довоєнного рівня — 71,7 млрд грн у I півріччі 2024 року. Зменшення субвенцій обумовлено тим, що суттєво зменшились субвенції капітального характеру для органів місцевого самоврядування, які надавались громадам на розвиток місцевої інфраструктури (рис. 51).

Рис. 51. Динаміка обсягу трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у I півріччях 2021–2024 років, млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

У регіональному вимірі у I півріччі 2024 року найбільший обсяг трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам акумулювали Харківська (9,6 млрд грн), Донецька (8,6 млрд грн), Запорізька (7,6 млрд грн) та Київська (7,1 млрд грн) області, а найменший — Кіровоградська (2,0 млрд грн), Сумська (2,3 млрд грн), Тернопільська (2,4 млрд грн) та Черкаська (2,5 млрд грн) області.

Рис. 52. Регіональний розподіл обсягу трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у I півріччі 2023–2024 рр., млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Попри загальну тенденцію до зменшення обсягу трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, у більше половини областей у I півріччі 2024 року все ж спостерігаємо їхній приріст більше, ніж у 0,5 раза у Миколаївській (+75 %), Запорізькій (+66 %), Донецькій (+51 %) та Харківській (+51 %) областях. При цьому різниця між найбільшим (Донецька область) та найменшим (Сумська область) значенням у I півріччі 2024 р. становить більше ніж у 4,0 рази (рис. 52).

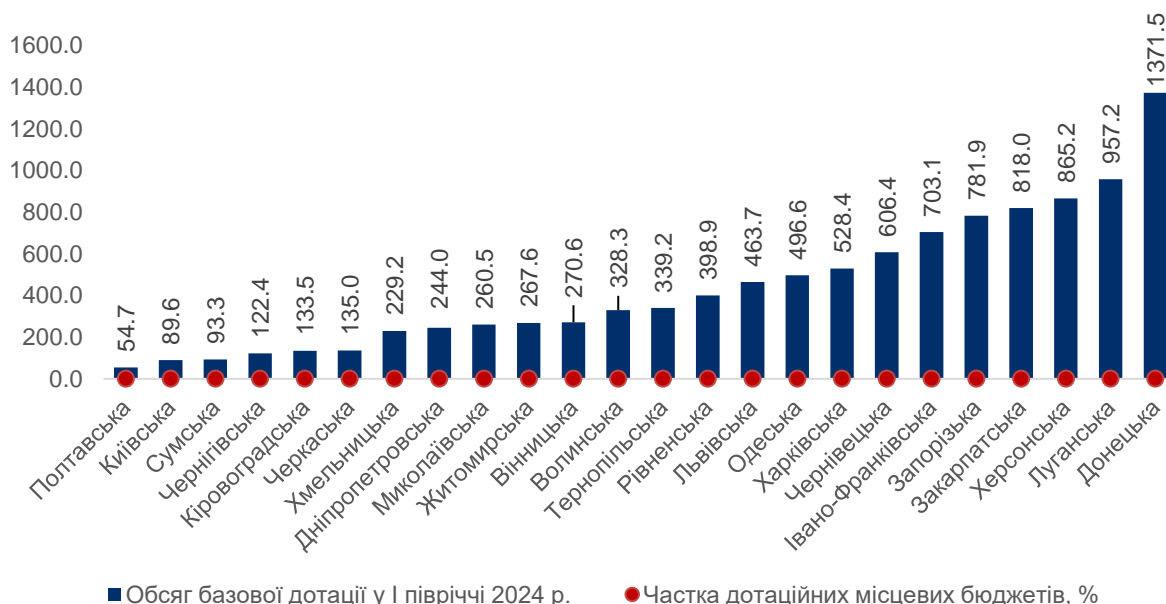
Базова/реверсна дотація

На 2024 рік вирівнювання було здійснено щодо 24 обласних бюджетів окремо за надходженням податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств; 1 438 бюджетів територіальних громад за надходженнями податку на доходи фізичних осіб. З урахуванням зазначених параметрів середній рівень надходжень на 1 жителя, який використано при розрахунку базової/реверсної дотації на 2024 рік, наведено у таблиці 6.

Табл. 6. СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ НАДХОДЖЕНЬ НА 1 ЖИТЕЛЯ У 2024 РОЦІ, ГРИВЕНЬ

Бюджети територіальних громад	Обласні бюджети	
за податком на доходи фізичних осіб	за податком на доходи фізичних осіб	за податком на прибуток підприємств
3 742,45	966,12	179,58

У 2024 році базова дотація буде перерахована 1 032 місцевим бюджетам. Реверсну дотацію не перераховуватимуть до державного бюджету 239 місцевих бюджетів. Оскільки, відповідно до змін до законодавства, як виняток з положень [абз. 5 ч. 3 ст. 98](#) та [абз. 5 ч. 3 ст. 99](#) Бюджетного кодексу України, реверсна дотація у 2024 році в обсязі 14,09 млрд грн до державного бюджету не перераховується.

Рис. 53. Регіональний розподіл обсягу базової дотації у I півріччі 2024 року, млн грн

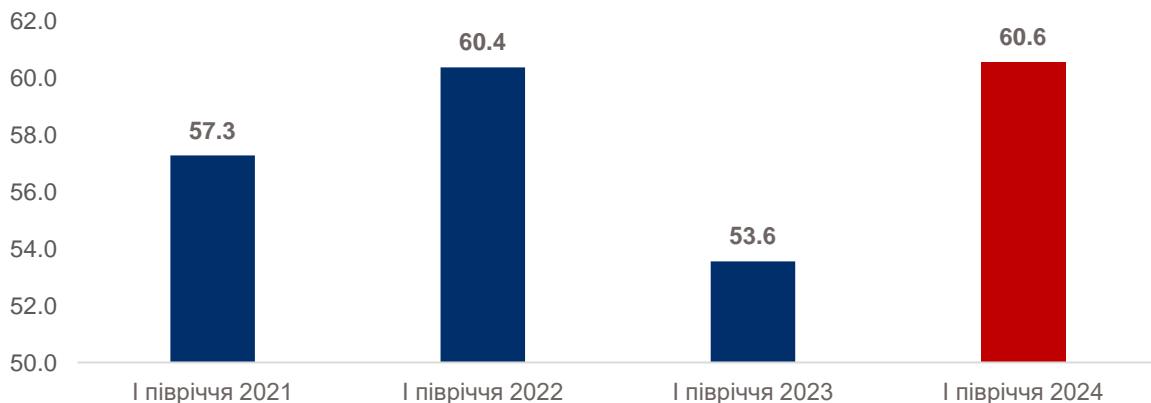
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Отже, за розрахунками Міністерства фінансів України, у 2024 році плановий обсяг базової дотації становить 21,12 млрд грн, а обсяг реверсної дотації — 14,09 млрд грн. При цьому у I півріччі 2024 року до місцевих бюджетів надійшло 10,6 млрд грн базової дотації.

У регіональному розрізі найбільший обсяг базової дотації у I півріччі 2024 року було спрямовано у Донецьку (1,37 млрд грн), Луганську (0,96 млрд грн) та Херсонську (0,87 млрд грн) області, при цьому найбільша кількість дотаційних місцевих бюджетів у I півріччі 2024 році спостерігалась у Луганській (100 %), Чернівецькій (96 %), Херсонській (96 %) та Запорізькій (91 %) областях. Варто звернути увагу, що найменша частка дотаційних місцевих бюджетів у загальній кількості місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року була у Київській області, вона становила 30 % і акумулювала базову дотацію обсягом 0,09 млрд грн (рис. 53).

Освітня субвенція

За підсумками I півріччя 2024 року місцеві бюджети отримали на 7,0 млрд грн більше, ніж у I півріччі 2023 року (рис. 54). Тож довоєнні темпи приросту обсягу освітньої субвенції відновити не вдалось. Проте спостерігається позитивна тенденція до збільшення надходжень цього виду трансферту у I півріччі 2024 року. Раніше освітня субвенція не покривала фінансування закладів загальної середньої освіти (за винятком початкових шкіл і приватних закладів), де навчалось менше 25 учнів. Тепер, починаючи з 1 вересня 2025 року, фінансування з субвенції не надаватиметься закладам загальної середньої освіти (крім початкових шкіл), де кількість учнів менша за 45 осіб, а з 1 вересня 2026 року це стосуватиметься і тих шкіл, де навчається менше 60 учнів. У зв'язку з відсутністю достовірних даних щодо контингенту учнів розподіл на початку року здійснювався з наявних даних, а в подальшому розподіл уточнювався відповідно до показників уточненого контингенту.

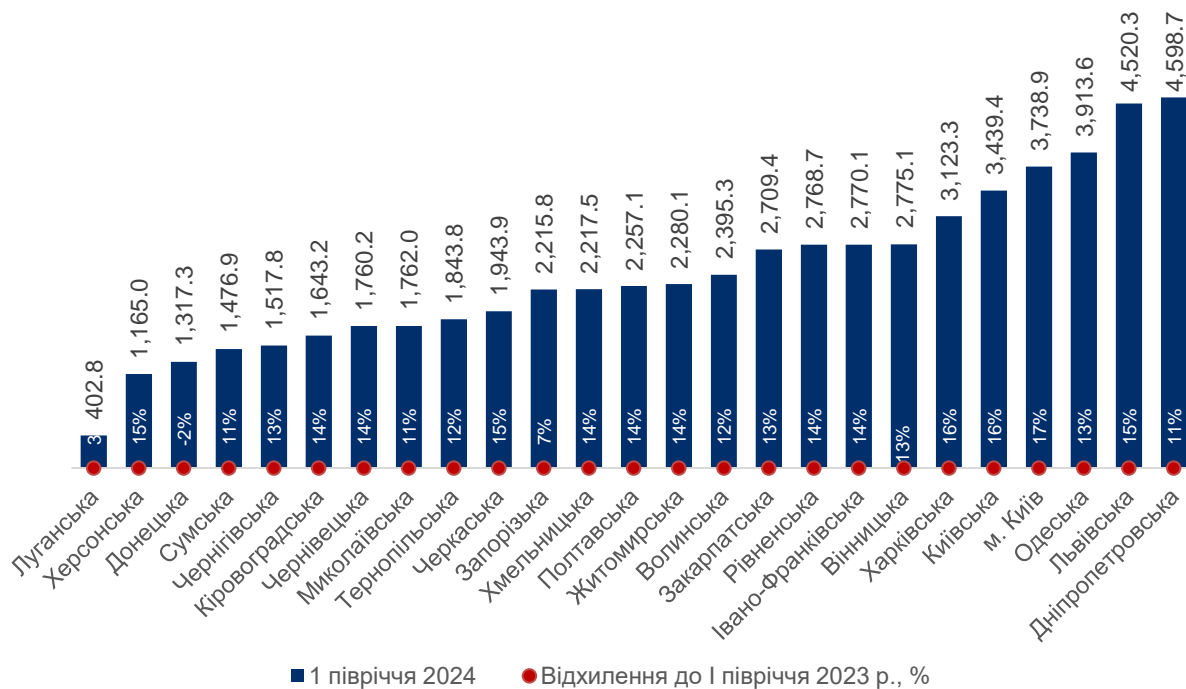

Рис. 54. Динаміка обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у I півріччях 2021–2024 рр., млрд грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Серед областей найбільший обсяг освітньої субвенції у I півріччі 2024 року було спрямовано у Дніпропетровську (4,6 млрд грн), Львівську (4,5 млрд грн) та Одеську (3,9 млрд грн) області, натомість Луганська (0,4 млрд грн), Херсонська (1,2 млрд грн) та Донецька (1,3 млрд грн) області характеризуються найменшими надходженнями.

Водночас зменшення обсягу освітньої субвенції у I півріччі 2024 року у порівнянні з I півріччям 2023 року відзначаємо лише у Донецькій області (-2,2 %) (рис. 55).

Рис. 55. Регіональний розподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у I півріччі 2024 році, млн грн

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

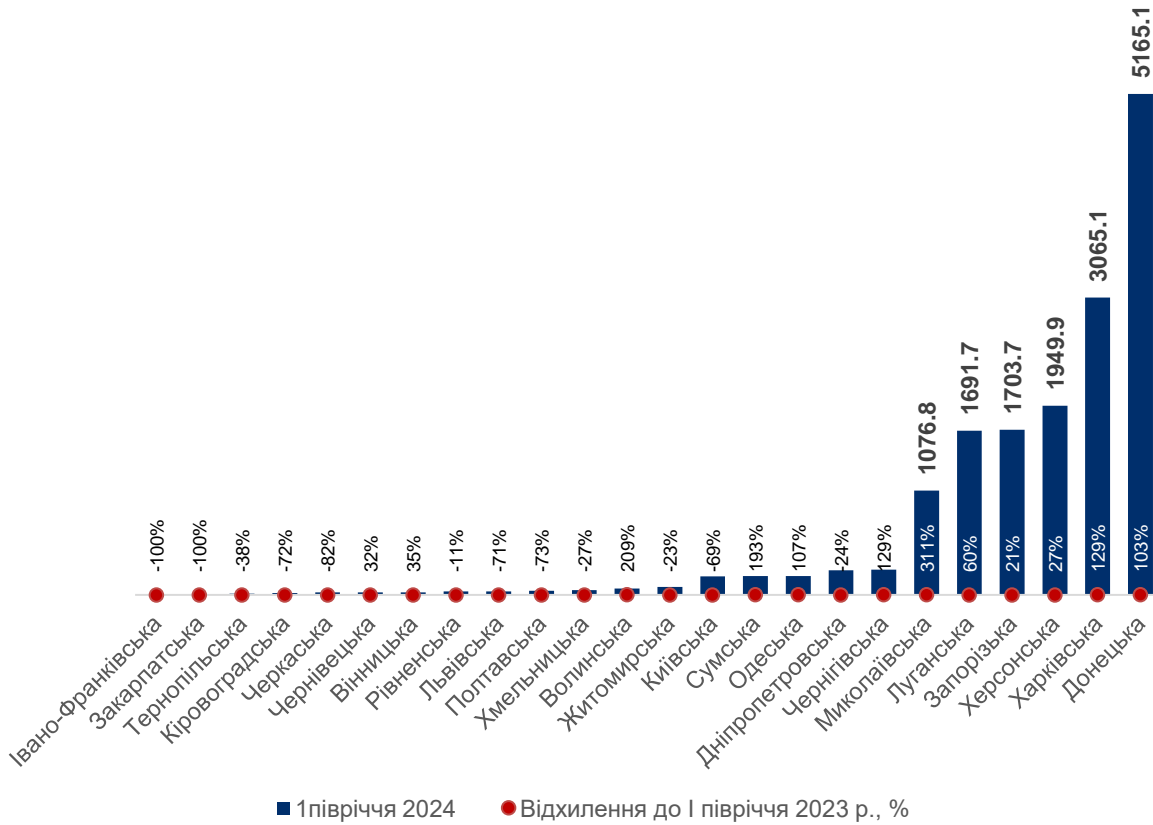
Також варто додати, що залишки освітньої субвенції, що залишилися на кінець 2022 року, автоматично були перенаправлені до державного бюджету (спеціальний фонд освітньої субвенції). Натомість залишки субвенції, які утворилися на кінець 2023 року, залишаються у місцевих бюджетах та можуть бути використані на виплату зарплат педагогічним працівникам і оновлення матеріально-технічної бази закладів та установ освіти.

Додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф.

В умовах зменшення коштів місцевих бюджетів було передбачено додаткову дотацію для органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф, з метою ефективного здійснення повноважень та забезпечення першочергових потреб на місцевому рівні, загальний обсяг якої у I півріччі 2024 року становив 9,6 млрд гривень. Додаткова дотація місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, передбачена Законом України про Держбюджет на 2024 рік та розподіляється поквартально за механізмом, встановленим рішенням Кабінету Міністрів України від 30 січня 2022 року № 1477.

При цьому у I півріччі 2024 року переважну більшість її обсягу, а саме 90,6 %, було спрямовано у 6 областей: Донецьку (5,17 млрд грн), Харківську (3,07 млрд грн),

Херсонську (1,95 млрд грн), Запорізьку (1,70 млрд грн), Луганську (1,69 млрд грн) та Миколаївську (1,08 млрд грн) області (рис. 56).

Рис. 56. Регіональний розподіл обсягу додаткової дотації на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ, у I півріччях 2023–2024 рр., млн грн

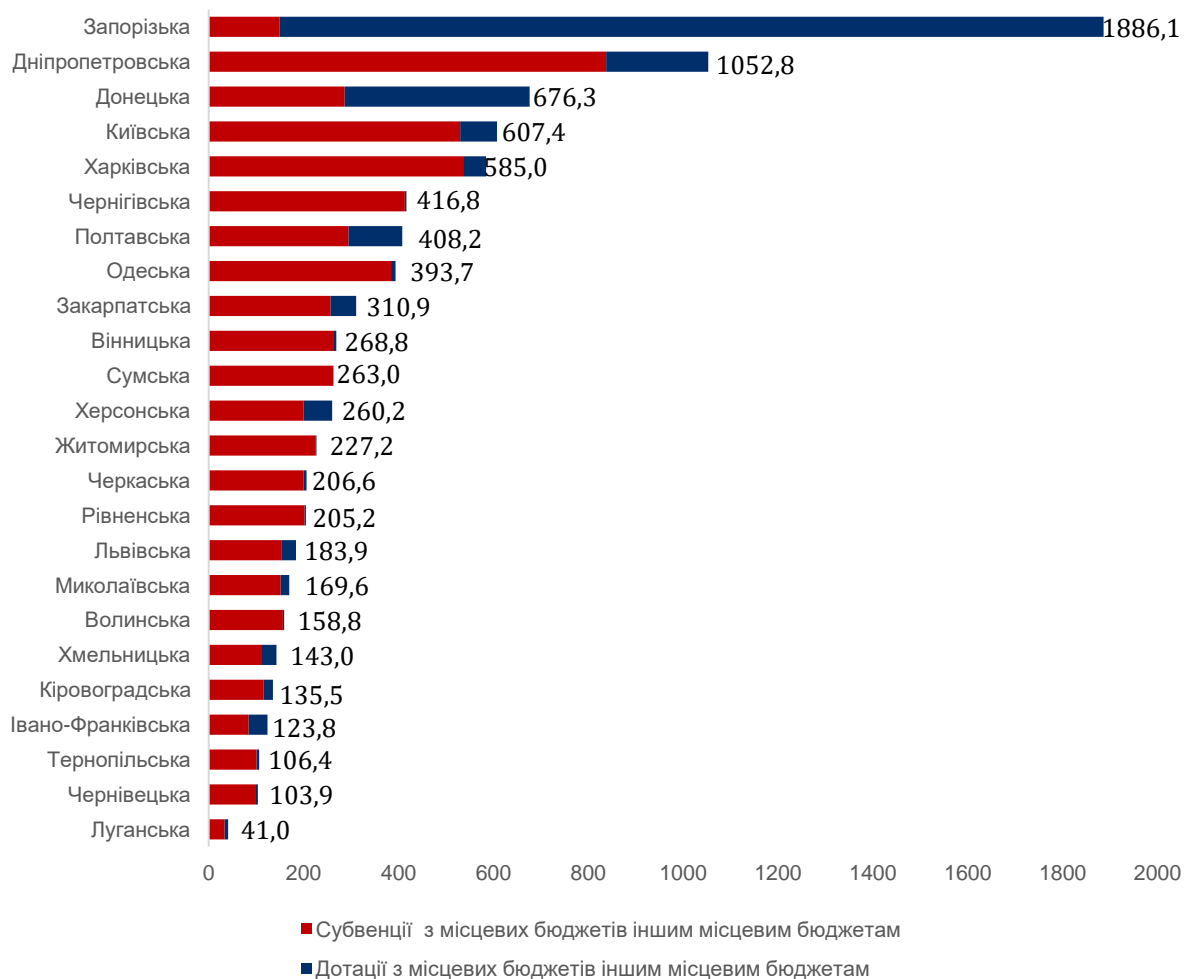
Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

[Постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2024 р. № 425](#) внесено зміни до Порядку та умов надання у 2024 році додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації. Внесені зміни розширюють можливості фінансування з державного бюджету у 2024 році для компенсації зменшення надходжень від ширшого переліку основних місцевих податків у порівнянні з 2023 роком, зокрема податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плати за землю та єдиного податку. Ці кошти переважним чином спрямовуються на поточні видатки органів місцевого самоврядування — освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами

Найбільший обсяг міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами у I півріччі 2024 року був у Запорізькій (1,9 млрд грн), Дніпропетровській (1,1 млрд грн) та у Донецькій (0,7 млрд грн) областях. Натомість Луганська, Чернівецька та Тернопільська

області характеризуються найменшим обсягом міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами у I півріччі 2024 року (рис. 57).

Рис. 57. Регіональний розподіл обсягу трансфертів з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам у I півріччі 2024 року, млн грн.

Джерело: розрахунок на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян

Відповідно до даних Міністерства фінансів України, на 1 липня 2024 року залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів та бюджетних установ за загальним і спеціальним фондами становлять 165,1 млрд грн, що на 3,4 млрд грн більше порівняно з попереднім місяцем. Передбачені фінансові ресурси дадуть змогу органам місцевого самоврядування продовжувати фінансувати першочергові потреби на місцевому рівні.

Обмеження використання коштів на початок року, які існують відповідно до норм постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» в частині здійснення платежів, призводять до того, що залишки коштів накопичуються, крім того, органи місцевого самоврядування не завжди укладають договори, щоб уникнути штрафних санкцій у зв'язку із затримкою платежів. Також значна частина коштів місцевих бюджетів акумулюється у спеціальному фонді, який має чітке цільове призначення. Це означає, що ці кошти не можуть бути використані для покриття поточних потреб або перенаправлені на інші цілі, що додатково обмежує можливості місцевих органів влади.

3.3.2. Оцінка трендів та чинників впливу

У першому півріччі 2024 року з державного бюджету місцевим бюджетам надано 18 трансфертів на загальну суму 100,4 млрд грн, з них 6 дотацій та 12 субвенцій. Вагомими чинниками впливу, які зумовили зростання міжбюджетних трансфертів у I півріччі 2024 року стали:

- зростання обсягу базової дотації на 35,0 % у I півріччі 2024 р. у порівнянні з довоєнним періодом та зміна формули розрахунку базової дотації (горизонтальне вирівнювання для бюджетів територіальних громад здійснено на основі очікуваних надходжень ПДФО (60 %) у 2023 році без військового ПДФО, але із врахуванням чисельності внутрішньо переміщених осіб);
- збільшення кількості додаткових дотацій та обсягу їхнього фінансування з огляду на потребу забезпечення фінансової спроможності бюджетів, які знаходяться/наближені до зони бойових дій та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною агресією рф:

Обсяг додаткової дотації на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною агресією рф у I півріччі 2024 року становив 16,2 млрд грн або 56,0 % усіх дотацій з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Також у I півріччі 2024 року надано додаткову дотацію з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію комунальним закладам, державним закладам освіти, що передані на фінансування з місцевих бюджетів, та закладам спільної власності територіальних громад області та району, що перебувають в управлінні обласних та районних рад в обсязі 272,4 млн гривень.

- Зміна підходів до визначення та фінансування освітньої субвенції у 2024 році.

Розподіл освітньої субвенції між місцевими бюджетами на 2024 рік, як і в попередньому році, відбувався в надскладних умовах воєнного часу та пріоритетності підтримки безпекового сектору, а також впливу міграції вчителів та учнів. В цих умовах було збережено формулу розподілу освітньої субвенції, яка використовувалася у попередні роки, із певними обмеженнями на 2024 бюджетний рік:

- додаткові години навчального плану на окремі предмети, факультативні курси, індивідуальні заняття тощо не включено до розрахунку освітньої субвенції. Тобто навчальні плани, які використовувались при розподілі освітньої субвенції, було скорочено (аналогічна норма діяла в 2023 році);
- застосовано коефіцієнт 0,89 для коригування обсягу освітньої субвенції (в 2023 році такий коефіцієнт становив 0,9);
- здійснено агрегацію (об'єднання) інклюзивних класів, які включені до розрахунку, до двох учнів з особливими освітніми потребами на паралелі в межах одного ЗЗСО.

Загалом у I півріччі 2024 р. до місцевих бюджетів надійшло 60,6 млрд грн, що на 5,7 % більше, ніж у довоєнний період.

- Затвердження нових субвенцій та відсутність їх фінансування у I півріччі 2024 р.

Так, вперше у 2024 р. передбачається надання субвенції на забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, у сумі 3,8 млрд грн. Водночас у I півріччі 2024 р. до місцевих бюджетів ці кошти не надходили. Порядок та умови надання у 2024 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України затверджено 5 липня 2024 р. № 779.

3.3.3. Оцінка викликів та ризиків

Аналіз динаміки показників трансфертів з Державного бюджету України місцевим бюджетам дає змогу констатувати збереження трендів зростання їхніх обсягів. Водночас, з огляду на невизначеність щодо інтенсивності та тривалості війни, для збалансування фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в умовах нестабільних бюджетних надходжень та забезпечення стабільної роботи критичної інфраструктури, потреба у додаткових коштах зростатиме.

Зважаючи на необхідність стабільного та своєчасного фінансування функцій органів місцевого самоврядування, основними викликами та ризиками є:

1. Зменшення фінансової підтримки місцевих бюджетів за рахунок державного бюджету

Прогнозна частка трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у загальному обсязі фінансового ресурсу місцевих бюджетів становить у 2025 році — 27,2 %, 2026 році — 24,2 % та у 2027 році — 25,5 %.

Зменшення частки трансфертів може мати значний вплив на фінансову стабільність місцевих бюджетів. Місцеві органи влади можуть зіткнутися з труднощами у фінансуванні ключових послуг і інфраструктурних проєктів. Це може призвести до зменшення якості місцевих послуг або затримок у реалізації важливих ініціатив.

2. Зменшення надходжень до місцевих бюджетів

У показниках дохідної частини, відповідно до [Бюджетної декларації на 2025—2027](#) роки, вже враховано пропозиції щодо відновлення зарахування до державного бюджету податку на доходи фізичних осіб у розмірі 4,0 %, що тимчасово спрямовувався до загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, за рахунок відповідного зниження нормативу відрахування такого податку до загального фонду державного бюджету (зменшення надходжень до місцевих бюджетів на 11,4 млрд грн у 2025 р., 15,9 млрд грн у 2026 р. та 18,7 млрд грн у 2027 р.).

3. Вилучення реверсної дотації до державного бюджету з 2025 р.

Щороку фактично залишається без змін незначна кількість місцевих бюджетів, для яких не проводиться горизонтальне вирівнювання податкоспроможності, а також бюджетів, які передбачають перерахування реверсної дотації до державного бюджету, тобто фінансово спроможних бюджетів. Окрім того, відповідно до [Бюджетної декларації на 2025—2027](#) роки, заплановано вилучення реверсної дотації до державного бюджету з 2025 р. (19 020,3 млрд грн у 2025 р., 18 985,3 млрд грн у 2026 р. та 26 353,7 млрд грн у 2027 р.). Залишені в місцевих бюджетах кошти можуть позитивно вплинути на місцеву економіку через збільшення інвестицій у розвиток і поліпшення інфраструктури та

компенсації втрат внаслідок довготривалої війни. Це може сприяти покращенню умов для бізнесу.

4. Неможливість фінансування за рахунок субвенції закладів загальної середньої освіти

Одним із ризиків зменшення освітньої субвенції з державного бюджету у наступних періодах є чітка вимога щодо неможливості фінансування за рахунок субвенції закладів загальної середньої освіти (крім закладів початкової школи), кількість учнів у яких становить менше 45 осіб з 1 вересня 2025 р. та менше 60 осіб з 1 вересня 2026 р., відповідно до [Порядку та умов](#) надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам від 14 січня 2015 р. № 6 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 5 березня 2024 р. № 245), що зумовить (у разі відсутності оптимізації освітньої мережі) необхідність спрямування власного фінансового ресурсу місцевих бюджетів на ці цілі.

5. Додаткове навантаження на місцеві бюджети

Зменшення міжбюджетних трансфертів може суттєво вплинути на фінансову стабільність місцевих бюджетів. Це може призвести до труднощів у забезпеченні фінансування ключових послуг та інфраструктурних проєктів. Місцеві органи влади можуть не мати достатніх власних фінансових ресурсів для покриття додаткових видатків, що може призвести до додаткового навантаження на місцеві бюджети або боргові зобов'язання.

6. Невизначеність щодо бюджетного планування на середньостроковий період

Невизначеність у плануванні може призвести до коливань у розмірах міжбюджетних трансфертів, що ускладнює прогнозування доходів. Це може зробити місцеві бюджети вразливими до змін у фінансуванні. Місцеві органи влади можуть бути змушені часто коригувати бюджетну політику та стратегії в умовах невизначеності, що може вимагати додаткових ресурсів і зусиль.

ВИСНОВКИ

Шлях від стану шокової невизначеності на початку повномасштабного вторгнення до пристосування фінансово-економічна система держави пройшла. У I півріччі 2024 року економіка України продемонструвала значну адаптивність до безпрецедентних викликів війни. За оцінкою Міністерства економіки України валовий внутрішній продукт (ВВП) зріс на 4,1 %. Дещо менше значення цього показника мають оцінки Національного банку України — 3,7 %. Попри зростання інфляції, яка у червні поточного року досягла 4,8 % і, за прогнозами, зросте до 8,5 % до кінця року. Також прогнозується, що економічне зростання матиме позитивну динаміку в наступні 2025–2026 роки з досягненням темпів зростання у 4,0–5,0 % щороку.

Основні соціально-економічні фактори, які сформувались в умовах надзвичайних численних викликів та ризиків, свідчать про збереження потенціалу стійкості національної економіки, що є запорукою формування підґрунтя для найшвидшої відбудови та подальшого економічного зростання. Проведений аналіз економіки та державних фінансів у I півріччі 2024 року дає змогу констатувати формування наступних трендів:

1. Прискорення інфляції. Інфляція в Україні, після періоду стабільності, почала зростати з травня 2024 року, досягнувши 4,8 % у червні 2024 року в річному вимірі. За даними Державної служби статистики України, порівняно із травнем вона становила 2,2 %, а з початку року — 4,3 %. Очікується, що інфляція продовжить зростати, досягнувши 8,5 % до кінця року, перш ніж почне знижуватися в 2025 році. Основним ризиком для економічного розвитку та інфляційної динаміки залишається тривалість та інтенсивність війни. Також існують ризики, пов'язані з додатковими бюджетними потребами, пошкодженням інфраструктури, негативною міграційною тенденцією та можливим зниженням міжнародної фінансової підтримки.
2. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Прискорення інфляції зумовлено збільшенням витрат бізнесу, підвищенням тарифів на електроенергію, акцизів, а також впливом менш сприятливих умов для сільського господарства. Водночас Національний банк України вживає заходів для захисту доходів і заощаджень населення, що допоможе пом'якшити інфляційний тиск.
3. Економічне зростання. Економіка України показала зростання на 3,7 % у 2024 році за оцінкою Національного банку України та на 4,1 %, за оцінкою Міністерства економіки України, незважаючи на виклики, пов'язані з війною та руйнуванням енергетичної інфраструктури. Очікується, що економічне зростання продовжиться у 2025–2026 роках, досягнувши 4–5 % на рік.
4. Підтримка з боку міжнародних партнерів. Міжнародна фінансова підтримка залишається ключовим фактором для фінансування бюджетного дефіциту та забезпечення стабільності валютного ринку. До кінця року очікується отримати близько 38 млрд доларів США, а з урахуванням змін до державного бюджету — 41,3 млрд доларів США.
5. Монетарна політика Національного банку України. Облікова ставка зберігається на рівні 13 %, що дозволяє захищати гривневі заощадження від інфляції та підтримувати стабільність валютного ринку. Національний банк України продовжуватиме активну присутність на валютному ринку для запобігання надмірній волатильності.
6. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій за період січень–травень 2024 року становив 2,2 млрд доларів США. Зокрема реінвестування доходів у банківському секторі становило 1,5 млрд доларів США (порівняно з 1,7 млрд доларів США у січні–травні 2023 року); чистий приплив акціонерного капіталу (крім реінвестування доходів) склав 225 млн доларів США (порівняно з 217 млн доларів США за той самий період минулого року); чисте залучення за борговими

- інструментами досягло 693 млн доларів США (порівняно з 252 млн доларів США у січні–травні 2023 року).
7. У січні–червні відбулося скорочення міжнародних резервів на 1,1 млрд доларів США або на 2,9 % до 37,9 млрд доларів США, що дозволить забезпечити фінансування імпорту протягом 4,9 місяця.
  8. В умовах воєнного стану економічна активність підприємств залишалася низькою. Як у 2022 році, так і в 2023–2024 роках відбулося скорочення кількості зареєстрованих безробітних через продовження міграційних процесів та мобілізацію до Збройних Сил України. Середня заробітна плата продовжує зростати і, за даними Держстату, у I кварталі 2024 року становила 18 903 гривні, тоді як рік тому вона була становила 15 436 гривень.
  9. У I половині 2024 року прибуток великих і середніх підприємств зріс на 49,7 % до 619,6 млрд грн, хоча частка збиткових підприємств залишилася на рівні 25,7 %. Переробна промисловість продемонструвала зростання завдяки відновленню в металургії та збільшенню експорту, в той час як харчова промисловість стикається з проблемами через віялові відключення електроенергії. Будівельна галузь показала позитивну динаміку завдяки державному фінансуванню відновлення інфраструктури. Внутрішня торгівля і транспорт також відновлюються, зокрема вантажоперевезення зросли на 24 % у першому кварталі 2024 року. Сільське господарство відзначається значним зростанням врожаю завдяки сприятливим погодним умовам, але тваринництво стикається з проблемами через підвищені витрати на енергію та логістичні аспекти.
  10. Доходи державного бюджету у I півріччі 2024 року зросли на 1,1 % порівняно з I півріччям 2023 року та становлять 1 316,7 млрд гривень. План надходжень перевиконано на 12,1 % (на 9,5 млрд грн) завдяки дивідендам та частині чистого прибутку державних підприємств. Однак, незважаючи на девальвацію гривні, Митна служба України не змогла повністю виконати планові показники, недоотримавши 0,8 %.
  11. Зростання доходів державного бюджету відбулось на 60,2 % за рахунок податкових надходжень: зростання надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб — на 65,7 млрд грн або на 81,9 % та податку на прибуток підприємств — на 79,7 млрд грн або на 117,4 %. Ключовими факторами зростання є зміна перерозподілу військового ПДФО із місцевих бюджетів до державного бюджету, підвищення мінімальної заробітної плати та збільшення видатків на грошове забезпечення військовослужбовців. Зростання надходжень податку на прибуток підприємств відбулось насамперед внаслідок зростання прибутків підприємств і змін в оподаткуванні банківських установ.
  12. Видатки Державного бюджету за I півріччя 2024 року зросли і становили 1 935,3 млрд грн, що на 8,4 % більше показника за відповідний період 2023 року. Найбільший обсяг фінансового ресурсу спрямовувався на забезпечення національної безпеки та оборони — 42,2 млрд грн, а також на громадський порядок, безпеку та судову владу — 65,6 млрд грн. Видатки загального фонду державного бюджету становлять на 13,8 % менше запланованого обсягу, хоча фактичний рівень видатків відповідає середньорічним показникам.
  13. Кредитування державного бюджету в I півріччі 2024 року становило 4,1 млрд грн, що менше, ніж було в I півріччі 2023 року на 25,0 %. Зазначена ситуація стала наслідком обмеженості фінансового ресурсу в державному бюджеті, оскільки джерелом надання кредитів є, насамперед, кошти від повернення раніше наданих кредитів. Більша частина коштів, передбачених в державному бюджеті на кредитування, майже 60,0 %, були спрямовані через доступні програми кредитування саме на підтримку малого і середнього бізнесу та зміцнення енергетичної галузі.

14. Державний та гарантований державою борг України на 30.06.2024 становить 6 168 млрд грн або 152,2 млрд доларів США. За I півріччя 2024 року його показник збільшився на 648,5 млрд грн або на 6,9 млрд доларів США. Видатки на його погашення за аналізований період становлять 271,3 млрд грн, а на його обслуговування — 132,8 млрд грн, що становить 8,6 % видатків загального фонду державного бюджету (проти 8,2 % у 2023 році, 6,5 % у 2022 році та 12,4 % у 2021 році).
15. Доходи місцевих бюджетів у I півріччі 2024 року надійшли у сумі 227,0 млрд грн, що на 7,2 млрд грн менше, ніж за I півріччя 2023 року. Основними факторами забезпечення зростання надходжень стали зростання податку на доходи фізичних осіб, що відбулось за рахунок збільшення рівня мінімальної заробітної плати та, відповідно, фонду оплати праці, а також значному зростанню акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів та інших складових. Зростання надходжень від плати за землю обумовлено насамперед проведенням нормативно-грошової оцінки земель та активізацією наповнення реєстрів. Залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів та бюджетних установ становили 165,1 млрд грн станом на 01.08.2024 року.
16. Обсяг видатків з місцевих бюджетів за підсумками I півріччя 2024 року становить 273,9 млрд грн, що на 8,0 % більше, ніж за відповідний період 2023 року. Найбільше зростання видатків відбулось на громадський порядок, безпеку та судову владу (+41,4 %), загальнодержавні функції (+17,3 %), соціальний захист та соціальне забезпечення (+15,8 %). Зменшились видатки на охорону навколишнього природного середовища (-46,9 %), економічну діяльність (-22,2 %), охорону здоров'я (-1,8 %).
17. Упродовж I півріччя 2024 року забезпечено перерахування трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам в обсязі 100,4 млрд гривень. Найбільшу частку становили: освітня субвенція — 56,6 %, додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ — 15,6 %, а також базова дотація — 9,6 %. У повному обсязі були профінансовані базова і додаткова дотації, а освітня субвенція була перерахована з державного бюджету місцевим бюджетам в обсязі 99,6 % від планового показника.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

МАКРОПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА 2025-2027 РОКИ¹

ПОКАЗНИКИ	2025	2026	2027
Номинальний ВВП, млрд грн	8 466.3	10 123.2	11 782.8
Реальний ВВП, %	2.7	7.5	6.2
Індекс споживчих цін (у середньому до попереднього року), %	9.7	9.9	8.0
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), %	111.1	112.4	107.8
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років за методологією Міжнародної організації праці, % до робочої сили відповідної вікової групи	17.7	17.4	16.5
Експорт товарів та послуг, млрд доарівл США	57.2	67.3	80.3
Імпорт товарів та послуг, млрд доларів США	97.9	94.6	101.3
Обмінний курс гривні до долара США			
• у середньому за період	45	46.5	46.4
• на кінець періоду	45.6	45.9	46.2

¹ прогноз Мінекономіки

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГНОЗ ²								
ПОКАЗНИКИ	2020 (факт)	2021 (факт)	2022 (факт)	2023 (факт)	I кв. 2024 (факт)	II кв. 2024 (факт)	III кв. 2024 (план)	IV кв. 2024 (план)
Номінальний ВВП, млрд грн	4 222	5 451	5 239	6 538	1 609	1 696	2 067	2 217
Реальний ВВП, %	- 3.8	3.4	-28.8	5.3	6.5	3.7	3.1	2.3
Індекс споживчих цін (на кінець періоду), %	5.0	10.0	26.6	5.1	3.2	4.8	7.9	8.5
Номінальна заробітна плата (у середньому), %	10.4	20.9	6.0	17.4	22.5	15.6	13.0	14.2
Реальна заробітна плата (у середньому), %	7.4	10.5	-11.4	3.7	17.7	11.4	5.7	5.4
Експорт товарів та послуг, млрд доларів США	60.7	81.5	57.5	51.1	14.2	13.7	13.6	15.4
Імпорт товарів та послуг, млрд доларів США	63.1	84.2	83.3	88.8	21.2	22.3	23.6	24.8
Зведений баланс, млрд доларів США	2.0	0.5	-2.9	9.5	3.2	-5.6	1.6	-1.9
Валові резерви, млрд доларів США	29.1	30.9	28.5	40.5	43.8	37.9	42.3	41.2
Місяців імпорту майбутнього періоду	4.2	4.5	3.8	5.3	5.6	4.9	5.4	5.3

² Макроекономічний прогноз до Інфляційного звіту за розрахунками НБУ, липень 2024 року

Область	I півріччя 2022	I півріччя 2023	I півріччя 2024	Відхилення,	
				2024/2022	2024/2023
РАЗОМ:	208,2	268,1	282,8	135,9	105,5
Вінницька	8,4	11,1	11,8	140,8	106,5
Волинська	5,6	7,8	8,2	147,2	105,8
Дніпропетровська	22,8	29,7	27,6	121,5	93,2
Донецька	7,3	7,1	8,3	114,0	117,0
Житомирська	6,1	9,5	9,1	149,1	95,6
Закарпатська	6,6	8,7	8,6	130,5	98,8
Запорізька	9,2	8,6	11,4	124,1	132,0
Івано-Франківська	7,1	9,2	9,2	129,8	100,0
Київська	11,2	16,3	18,5	165,4	113,2
Кіровоградська	5,5	6,7	7,0	128,3	105,0
Луганська	2,5	1,3	1,6	61,5	116,2
Львівська	13,7	20,3	19,1	140,0	94,1
м. Київ	20,4	26,2	29,9	146,4	114,1
Миколаївська	5,3	7,3	8,0	150,8	110,0
Одеська	12,5	15,5	16,6	133,0	107,1
Полтавська	9,3	11,9	12,1	130,3	101,3
Рівненська	6,5	8,8	8,6	132,2	97,7
Сумська	5,1	7,0	7,0	136,3	100,1
Тернопільська	5,4	6,8	6,8	126,2	99,8
Харківська	11,8	14,7	17,7	150,1	120,8
Херсонська	3,8	3,4	4,2	109,1	122,0
Хмельницька	6,8	9,0	9,3	136,7	103,3
Черкаська	6,4	8,7	8,9	138,5	102,2
Чернівецька	4,4	5,8	5,7	131,8	99,4
Чернігівська	4,7	6,6	7,6	163,1	114,6